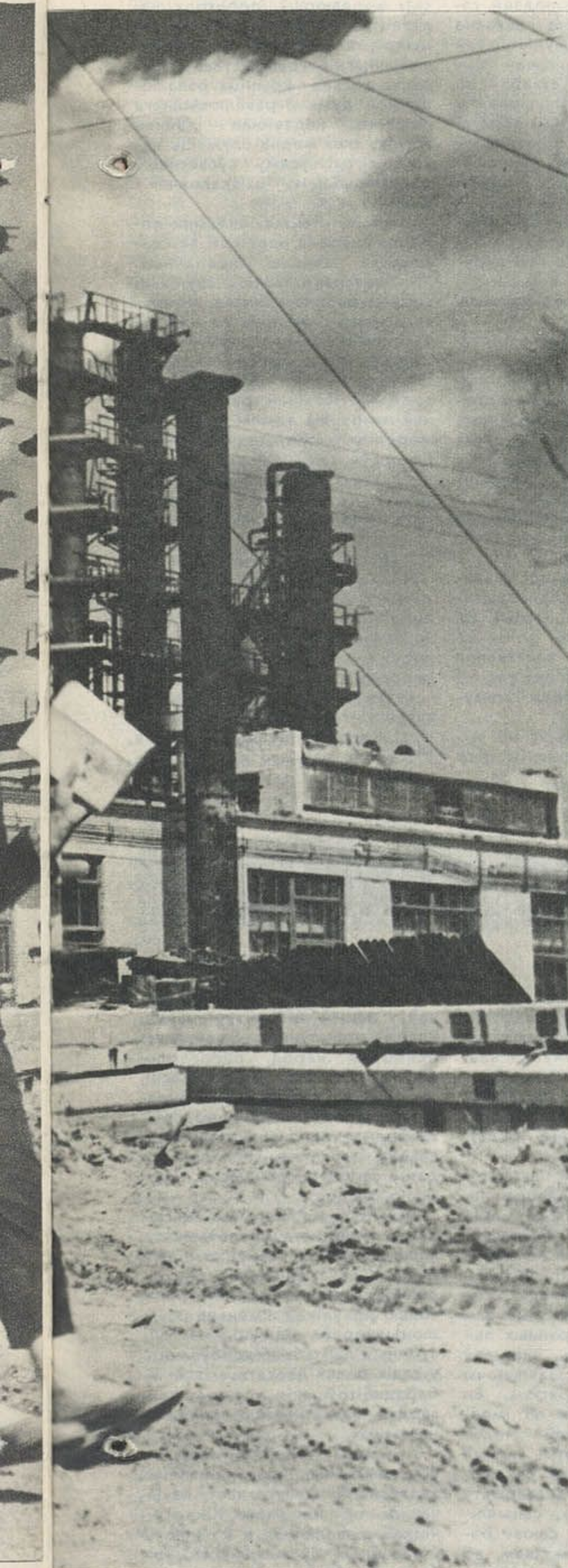

Чытайце ў нумары:

Светач, які ніколі не згасне. ● Руда
залатая. ● Час і мы. ● Праз гады. ● Апа-
вяданні: Ванда. На канале.

Наваполацку — 10 гадоў. З усіх канцоў краіны прыехала сюды моладзь будаваць вялікую хімію рэспублікі.

Фота У. Адарыча.

Браты БАРОЎКІ

Дзяўчына

З вядзерцам

З вядзерцам дзяўчына,
Вада у вядзерцы.
Ідзе — мне, хлопчыне,
І не наглядзецца.
Яе на прыкмеце
Трымаю я моўчкі.
А сонейка свеціць,
Шапочуць лісточкі.
Ды ім невядома,
Пра што мае думы.
Дзяўчына — дадому,
І мне стала сумна.
Са студні вадзіца,
І — сонца ў вадзіцы.
Хоць раз бы напіцца
Ў яе, чараўніцы!
Стаю ля аконца
Яе, бы ў дзёзды.
Каму сваё сонца
Дзяўчына падорыць!

Валянціна КОЛТУН

* * *

Адгаварылі, адспявалі...
Нібы ўзор на ручніку,
Жанчыны гутарку саткалі —
Ручнік укінулі ў раку.
Плыве ручнік вясковых спеваў,
Мінае ціха берагі,
І ноч, нібы драўляны пень,
Глядзіць маўкліва са страхі.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка

№ 10

КАСТРЫЧНІК
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

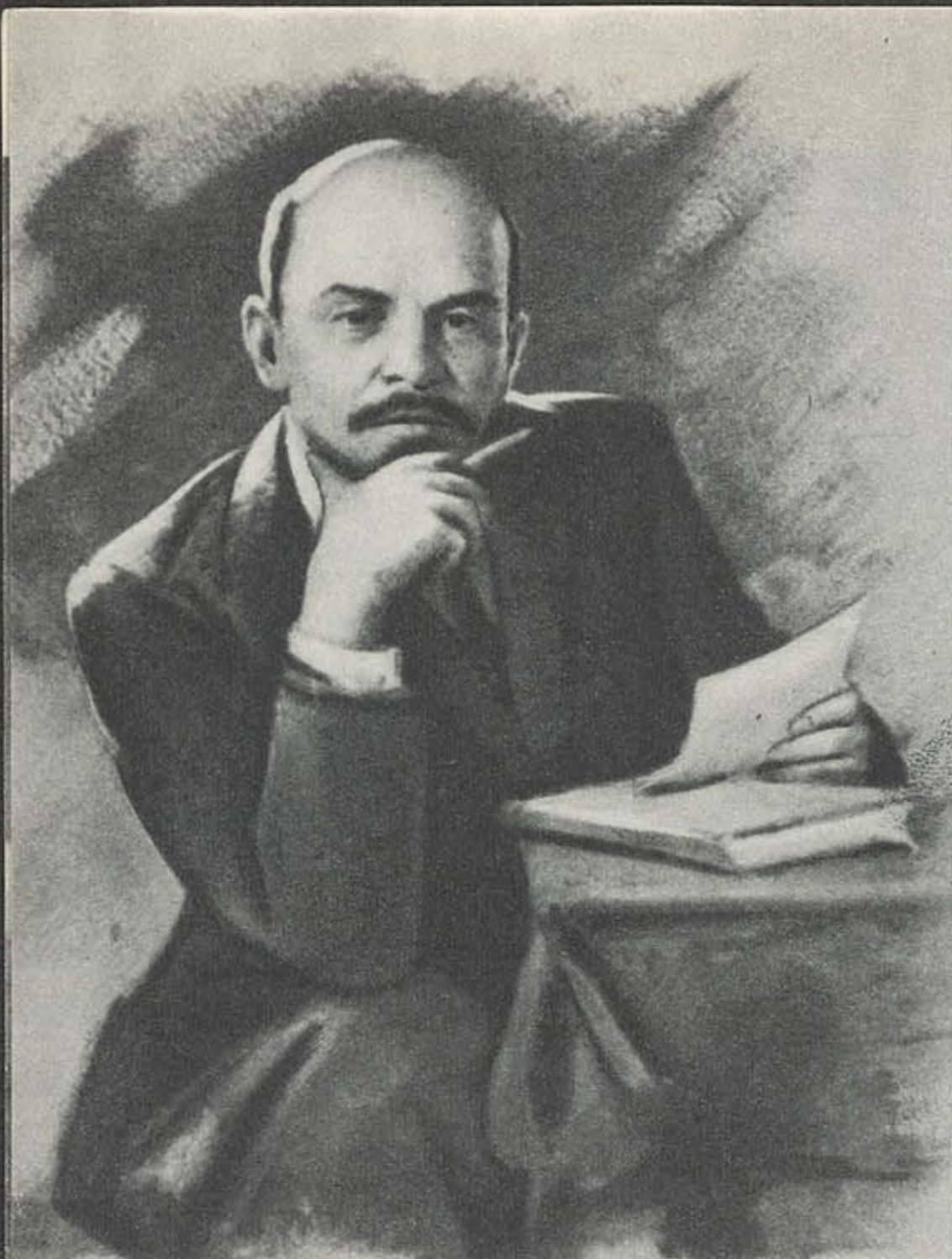
ГОД ВYДАННЯ СОРАК ЧАЦВЁРТЫ
ВYДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ
ПЕРИОДИКИ

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

1

Для нас, савецкіх людзей, гэтае імя непарыўна звязана перш за ўсё з Камуністычнай партыяй, якую арганізаваў і выпяставаў Ленін. Ён ствараў яе ў неймаверна цяжкіх умовах, у барацьбе са шматлікімі ворагамі. Іх было не шмат, паслядоўных рэвалюцыянераў, паплечнікаў і прыхільнікаў Леніна. «Мы, — пісаў у той час Ільіч, — ідзем цеснай купкай па абрывістаму і цяжкаму шляху, моцна ўзяўшыся за рукі. Мы акружаны з усіх бакоў ворагамі, і нам даводзіцца амаль заўсёды ісці пад іх агнём».

Народжаная ў агні, загартаваная і вырашаная ў агні ленинская Камуністычная партыя стала прызнаным правадыром працоўнага народа. Пад кіраўніцтвам Леніна партыя распрацавала праграму рэвалюцыйных пераўтварэнняў у краіне, палітычна арганізавала рабочы клас, усіх працоўных на барацьбу за звяржэнне самадзяржаў і капіталізму.

На працяглы перыяд вызначыў Ул. І. Ленін мэты і гістарычнае прызначэнне партыі. Ён належыць кіруючая роля не толькі ў перыяд заваявання ўлады рабочым класам, але і ў будаўніцтве сацыялізму і камунізму.

Наша партыя няўхільна выконвае ленинскія заветы. Яна

скіх рэвалюцый, пераходу чалавецтва ад капіталізму да сацыялізму і будаўніцтва камуністычнага грамадства. Гэта вечна жывая крыніца рэвалюцыйнай думкі і рэвалюцыйнага дзеяння, надзейная ідэя зброя, якая верна служыць нашай партыі, усяму сусветнаму рэвалюцыйнаму вызваленчаму руху.

З імем Леніна звязаны самыя выдатныя перамогі за свабоду і шчасце працоўных. У беззапаветным служэнні справе рабочага класа, інтарсам усяго працоўнага народа Уладзімір Ільіч бачыў увесь сэнс свайго жыцця. Чым была Расія на рубяжы XIX і XX стагоддзяў? Краінай рабоў, краінай паноў. На адным полюсе — жорсткая эксплуатацыя, поўная бяспраўнасць, кабала, галеча, невуцтва, на другім — паразітызм, які патанае ў раскошы. Гэта была краіна, якую называлі турмой народаў, аплотам еўрапейскай і азіяцкай рэакцыі.

Барацьбе за разбурэнне жудаснага царызму, за «карэннае пераўтварэнне ўмоў жыцця ўсяго чалавецтва» Ул. І. Ленін даваў усе свае сілы, веды, энергію.

Гэтая барацьба ўвянчалася сусветна-гістарычнымі перамогамі. Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 года паклала канец пана-

СВЕТАЧ, ЯКІ НІКОЛІ НЕ ЗГАСНЕ

У 90-х гадах мінулага стагоддзя, калі малады Ленін толькі ступіў на шлях рэвалюцыйнай барацьбы, саратнікі адразу ж вылучылі яго як незвычайна спелага марксіста, чалавека цэльнага рэвалюцыйнага светапогляду, цвёрдай волі і невычэрпнай энергіі. Рабочыя, сярод якіх Ільіч вёў прапаганду марксізму вучэння, захапляліся ім, а яго паяўленне ў Піцеры тагачасныя марксісты параўноўвалі з «жыватворным пасваіх выніках наваліністым разрадам». Неўзабаве Ільіч стаў агульнапрызнаным кіраўніком пецярбургскіх марксістаў, а ўжо ў 1900 годзе жандарскі палкоўнік Зубатаў даносіў па начальству, што «буйней за Ульянава зараз у рэвалюцыі няма нікога».

Праз чвэрць стагоддзя А. М. Горкі будзе пісаць пра Ільіча: «Нават некаторыя са стану ворагаў яго сумленна прызнаюць: у асобе Леніна свет страціў чалавека, які сярод усіх сучасных яму вялікіх людзей найбольш ярка ўвасабляў у сабе геніяльнасць».

І сёння, на адлегласці, мы,

бадай, лепей бачым, наколькі вялікі быў гістарычны подзвіг Ул. І. Леніна — геніяльнага прадаўжальніка рэвалюцыйнага вучэння Маркса і Энгельса, заснавальніка Камуністычнай партыі, правадыра найвялікшай сацыяльнай рэвалюцыі, будаўніка першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы. Сёння мы з асаблівай сілай усведамляем, што ўся сучасная гісторыя непарыўна звязана з імем Леніна, ведаем — гэта пацвердзіла гісторыя, — што імя яго бессмяротнае, як бессмяротныя яго ідэі і справы, якім ён служыў.

У друку апублікавана Пастанова Цэнтральнага Камітэта КПСС «Аб падрыхтоўцы да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна». У гэтым дакуменце ярка раскрыта веліч Леніна і невычарпальная жыццёвая сіла яго вучэння, намечана праграма ідэалагічнай і арганізацыйнай падрыхтоўкі да будучага юбілею. «Імя Леніна, — падкрэсліваецца ў пастанове, — стала сімвалам пралетарскіх рэвалюцый, сацыялізму і прагрэсу, сімвалам камуністычнага пераўтварэння свету».

выступае як прызнаны палітычны правадыр усяго грамадства. Пад яго кіраўніцтвам савецкі народ забяспечыў поўную і канчатковую перамогу сацыялізму ў нашай краіне і паспяхова ажыццяўляе грандыёзную праграму камуністычнага будаўніцтва.

Імем Леніна мы называем вучэнне, якое з'яўляецца новым, вышэйшым этапам марксізму, марксізмам сучаснай эпохі. Ва ўмовах, калі на змену даманапалістычнаму капіталізму прыйшоў імперыялізм, гісторыя паставіла перад рабочым класам цэлы рад карэнных пытанняў, адказы на якія даў Ул. І. Ленін. Творча развіваючы і ўзбагачаючы марксізм, ён распрацаваў вучэнне аб імперыялізме як апошняй стадыі капіталізму, аб партыі новага тыпу, сацыялістычнай рэвалюцыі, дыктатуры пралетарыяту ў розных формах, сацыялістычнай дэмакратыі, саюзе рабочага класа з сялянствам, аб шляхах пабудовы сацыялістычнага грамадства.

Ленінізм — гэта марксізм эпохі імперыялізму і пралетар-

ванню капіталістаў і памешчыкаў у нашай краіне, устанавіла ўладу працоўных. Вызвалены працоўны народ, пераадоўваючы неймаверныя цяжкасці, упершыню ў гісторыі пабудаваў сацыялістычнае грамадства, свабоднае ад эксплуатацыі чалавека чалавекам, якое дае людзям сапраўднае шчасце і радасць жыцця.

Імя Леніна з'яўляецца сцягам усяго сусветнага пралетарыяту, міжнароднага камуністычнага руху. У пачатку нашага стагоддзя пад гэтым сцягам ішла толькі невялікая жменька рэвалюцыянераў. Цяпер камуністычныя партыі аб'ядноўваюць у сваіх радах дзесяткі мільёнаў барацьбітоў, якія ідуць у авангардзе сусветнага рэвалюцыйнага руху.

З імем Леніна звязаны ўсе выдатныя рэвалюцыйныя здзяйсненні нашага часу, пачынаючы ад перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі і канчаючы ўтварэннем сусветнай сацыялістычнай сістэмы, уздымам нацыянальна-вызваленчага руху, усімі пераможнымі бітвамі рабочага класа, працоўных су-

праць імперыялізму, за мір, дэмакратыю, сацыялізм.

У наш час няма такога кутка на зямным шары, дзе б не ведалі вялікага імя — Ленін. Для мільёнаў барацьбітоў за народнае шчасце, для ўсіх простых людзей зямлі гэтае імя гучыць гордым заклікам да свабоды, да святла; імперыялісты ж і іх памагатыя вымаўляюць яго з нязменнай нянавісцю і страхам. Пяцьдзесят з лішнім гадоў, якія прайшлі пасля Кастрычніка, з'явіліся перыядам паглыблення агульнага крызісу капіталізму, падрыву яго ўплыву. Цяпер не імперыялізм, а сацыялізм вызначае галоўны напрамак грамадскага развіцця. З гэтым не могуць змірыцца сілы міжнароднай рэакцыі. Атрымліваючы ўрокі са сваіх паражэнняў, імперыялізм маневруе. Ён дзейнічае не толькі лабавымі атакамі супраць сацыялізма і іншых антыімперыялістычных сіл, але і больш каварнымі метадамі. Асобую стаўку нашы ворагі робяць на ідэалагічныя дыверсіі. У барацьбе за розумы людзей яны выбралі галоўным аб'ектам сваіх атак марксісцка-ленінскае вучэнне. Імперыялістычная буржуазія імкнецца прытупіць класавую свядомасць працоўных, аслабіць ідэяна-палітычнае адзінства народаў сацыялістычных краін, раз'яднаць масы.

Але дарэмныя разлікі ворагаў сацыяльнага прагрэсу! Камуністычная партыя Савецкага Саюза, усе камуністы-ленінцы вядуць наступальную барацьбу супраць ідэалагічных і іншых дыверсій імперыялістычнай буржуазіі, памятаючы словы Ул. І. Леніна пра тое, што наша задача — перамагчы супраціўленне капіталістаў, не толькі ваеннае і палітычнае, але і ідэйнае, самае глыбокае і самае магутнае.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна савецкія людзі ідуць, як ніколі, згуртаваныя вакол роднай Камуністычнай партыі, яе ленінскага Цэнтральнага Камітэта. У нашай рэспубліцы, як і ўсюды ў краіне, гарачы водгук у сэрцах працоўных знайшоў заклік партыі і далей працаваць і жыць паленінску, ствараючы цудоўны помнік Уладзіміру Ільічу — будынак камунізма. Сведкам гэтаму з'яўляецца ўсенароднае спаборніцтва, якое разгарнулася ў гарадах і сёлах, на прамысловых прадпрыемствах і будоўлях, у калгасах і саўгасах, спаборніцтва за датэрміновае выкананне заданняў пяцігодкі, дастойную сустрэчу 50-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі, 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

А. ПРЫХОДЗЬКА,

інструктар аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ.

РУДА ЗАЛАТАЯ

*„Мы и в жизни умеем руду
Золотую
Отличать от породы пустой...“*

(З песні геологаў)

— Я хачу стаць геологам...

— Што ж, прафесія добрая. Але чаму ты яе выбіраеш? Што ты пра яе ведаеш?

— Геолог — гэта так прыгожа, так цікава! Ісці ў разведку, адкрываць скарбы зямлі, заўсёды быць у дарозе... Усё новае, невядомае. Тайга, лясы, пустыні. Можна знайсці золата, нафту, можна адкрыць месцанараджэнне алмазаў...

...— Таварыш начальнік, падпішыце, калі ласка, заяву!

— Звальняецца? Сілай трымаць не будзем. Але скажыце хоць напаследак, чаму вы выбралі прафесію геолога, калі не збіраліся працаваць?

— Рамантыка спакусіла. Здавалася, гэта так прыгожа, так цікава. Заўсёды ў дарозе, у разведцы. Усё новае, невядомае...

— Хіба ж не так?

— Так-то яно так. Але жыццё чалавека кароткае. А тут па восем месяцаў «у полі», далёка ад цывілізацыі. Людзі недзе жывуць нармальным жыццём, ходзяць у кіно, у тэатры, а ты бадзешся па дарогах і чужых хатах. Так і маладосць пройдзе. Падпішыце заяву...

...Уля Уліціна не гаварыла такіх слоў — «прыгожая, цікавая»... І што-што, толькі не рамантыка некалі спакусіла яе. У дзяўчынкі з мнагадзетнай сялянскай сям'і было толькі адно жаданне, адна мара: хутчэй стаць на свае ногі, каб не быць за бацькоўскім сталом «дармавым едаком». Падалася ў горад, паступіла ў ФЗН. Потым геалагічны тэхнікум. І потым — усё жыццё — дарогі, дарогі, дарогі... Суровыя дарогі геолога.

Мне вельмі хацелася, каб першае наша знаёмства з жанчынай-геологам, адной з лепшых геологаў Беларусі, адбылося ў «полі», у час чарговай экспедыцыі. Хацелася ўбачыць яе каля бурыльнай машыны, пачуць словы, якія гавораць людзі ў тыя хвіліны, калі збываецца для іх нешта важнае, заветнае, калі, напрыклад, бярэ ў рукі геолог кавалачкі доўга шуканай пароды, узятай з глыбіні зямлі. Убачыць у такія хвіліны твар чалавека — і сутнасць гэтай

мужнай прафесіі стане табе відаць без ніякіх напластаванняў.

Але не пашанцавала. Ульяна Міхайлаўна толькі што вярнулася з чарговай партыі і цяпер была занята той справай, якую кожны сапраўдны геолог «палявік» лічыць для сябе хоць і непазбежнай, але не надта прыемнай — «бачыце, вось цэлыя тамы даводзіцца пісаць — карты, карты, табліцы, матэматычныя разлікі. Трэба ўсё абгрунтаваць, каб адразу было відаць: варта ці не варта пачынаць тут новую распрацоўку. Варта ці не варта будаваць новае прадпрыемства...»

Не, яна не шукае золата. І алмазы — гэта не яе спецыяльнасць. Вось ужо амаль трыццаць гадоў геолог Уліціна шукае для людзей іншыя скарбы, больш простыя, і можа нават больш неабходныя, чым золата. Будаўнічыя матэрыялы. Тое, што потым становіцца шклом, цэментам, дарожным бітумам. Тое, што становіцца потым домам, корпусам новага завода, асфальтаванай стралою дарогі.

Чалавек ідзе ў разведку. Ідзе геолог па новых шляхах, па дарогах і бездарожжы, апрацае рабочую вопратку, і на цэлыя месяцы сапраўды «цывілізацыя» знікае для яго. У полі — а ў перакладзе на мову геологаў «поле» можа быць і лесам, і балотам, і нават непраходнай тайгой, «поле» — гэта значыць месца новай разведкі, — у полі геолог становіцца чалавекам асобай пароды. Ці сапраўднай, «залатой», як спяваецца ў песні, ці...

З якой жа пароды наша новая знаёмая, геолог Слуцкай экспедыцыі Ульяна Міхайлаўна Уліціна?

...Ішла вайна. Малады тэхнік-геолог Ульяна Уліціна атрымала першае самастойнае заданне. Узначаліць экспедыцыйную партыю геологаў на Волзе, партыю, якую называлі «раскіданай». Што гэта значыць — «раскіданая» партыя, Ульяна ў той час яшчэ не ведала. І толькі потым зразумела: «раскіданая» партыя, гэта калі людзі апусцілі рукі, страцілі веру ў сваю справу, калі няма транспарту, не наладжаны быт, — і, галоўнае, — няма больш жадання шукаць тое, што патрэбна знайсці ў нетрах зямлі. На гарады сыпаліся бомбы, недзе ў тых далёкіх гарадах асталіся сем'і геологаў — дзеці, бацькі... А тут шукай нейкія «будаўні-

чыя матэрыялы» — каму і навошта патрэбны яны сёння?

— Патрэбны. І сёння, і заўтра будуць патрэбны, — гэта было адзінае, што разумела тады Ульяна. І ўсё астатняе прыйшло быццам само па сабе. І геалагі-барадачы неяк паступова пранікліся гэтай верай і спакойнай рашучасцю маладой жанчыны і падцягнуліся — сорамна ж апускацца побач з падабранай і акуратнай жанчынай з мілым тварам і светлымі пушыстымі валасамі. І транспарту мясцовыя арганізацыі крыху падкінулі геологам, і, здаецца, нават капрызныя бурільныя машыны пачалі працаваць больш спраўна.

Адтуль і пайшлі дарогі. Колькі было іх у жыцці, колькі за трыццаць гадоў? Паволжа, Татарыя, Кольскі паўвостраў, Беларусь... Апошнія гады адна толькі Беларусь. Гродзенская, Мінская, Магілёўская вобласці.

Не, яе адкрыццям і знаходкам не наладжвалі бурных авацый у канферэнц-залах Акадэміі навук, пра іх нават не заўсёды паведамлялі ў газетах. Гэта ж вельмі звычайныя рэчы — шкло, пясок, гліна. І здаецца людзям, што і шукаць іх проста, што ляжаць яны пад нагамі — нахіліся і возьмеш... І толькі самі геалагі ведаюць: разведка — гэта заўсёды разведка. «Поле» — заўсёды поле. І калі чалавек адпраўляецца на пошукі, самыя неспадзяваныя прыгоды, самыя будзённыя і, можа, таму самыя непрыемныя цяжкасці могуць чакаць яго на кожным кроку.

...У Гродна, на камбінаце будаўнічых матэрыялаў, мог выйсці са строю цэлы вялізны цэх: не было патрэбнага пяску. Не разлічылі геалагі ці можа зямля «ашукала», але апошнія запасы канчаліся, і камбінат мог апынуцца пад сур'ёзнай пагрозай. Аператыўна, як на вайне, атрымала геалаг Уліціна адказнае заданне: знайсці паблізу неабходны пясок, выратаваць лёс камбіната.

А была зіма... Машына з бурільнай устаноўкай вандравала з аднаго месца ў другое. І аднойчы — гэтага Ульяна Міхайлаўна не забудзе ніколі — глуха завурчаў матор, і колы машыны раптам павіслі ў паветры над рачным абрывам. Яшчэ хвіліна — і аварыя. Потым доўга адкопвалі машыну з сумёту, адкопвалі ўсе, на роўных, — і рабочыя, і тэхнікі, і старшы геалаг, немаладая ўжо жанчына Ульяна Уліціна.

Экспедыцыя была цяжкая: з жылём не пашанцавала. Знойдзеца ў вёсцы свабодная хата — добра. Не знойдзеца — хоць палатку сярод зімы раскідвай. Парода сыпучая, ды яшчэ і валуны. Урэзваліся ў мёрзлы грунт, рабілі

Ульяна Міхайлаўна Уліціна.

шурфы, і ўсё-такі экспедыцыя сваю справу зрабіла: знайшла патрэбны пясок, вылучыла камбінат.

Прыгоды, незвычайныя здарэнні. Можа гэта песні пра геалагаў вінаваты, можа літаратура, толькі і сапраўды, калі размаўляеш з геологам, хочацца «выцягнуць» з яго нешта такое, чаго не пачуеш ад людзей іншай прафесіі. Ульяна Міхайлаўна ведае, чаго ад яе чакаюць.

— Прыгоды? Што разумець пад гэтым словам... Былі, магчыма, і яны. Вось, памятаю, на Кольскім аднойчы ішлі мы па кампасу, карты не было, і раптам на беразе возера сустрэліся твар у твар з мядзведзем. Я і маладзенькая дзяўчына-практыкантка. Усё снаражэнне — рукзак з узорами парод. Страху, прызнацца, набраліся...

Сваімі сапраўднымі прыгодамі геалаг Уліціна лічыць іншае. Месцанараджэнні гліны «Польніца — Плебанішкі», пясчана-гравійнай сумесі — «Дуброва», мелавой мукі — «Калядзічы» і многія іншыя, адкрытыя на Беларусі і вывучаныя асабіста ёю ці пры яе непасрэдным удзеле, — вось яе найлепшыя, самыя цікавыя прыгоды.

Прафесія нежаночая. Асабліва, калі сям'я, калі дзеці... Дзецям патрэбна жыць там, дзе ёсць школа, а геологу трэба быць «у полі» іншы раз за дзесяткі кіламетраў ад чалавечага жылля. І асабісты лёс Ульяны Уліцінай, геолога і па прафесіі і па прызначэнні — лепшая ілюстрацыя, як гэта цяжка, складана быць жанчыне геологам. Многія гады адна выходзіла сына, пакідала яго на чужыя рукі...

Асабістае шчасце да яе прыйшло

ўжо ў познія гады, выйшла замуж Ульяна Міхайлаўна за харошага чалавека.

Прафесія нежаночая. Дарогі, дажджы, палаткі, баракі. Форма, падобная да ваеннай, — дарэчы, даўно трэба падумаць аб новай, прыгожай і зручнай форме для геологаў (хіба мала ў нас добрых матэрыялаў, з якіх можна было б яе пашыць), быць паходным... І ўсё-такі застацца жанчынай — мяккай, ветлівай, не агрубець, не набрацца развязных манер, не падрабіцца ні знешне, ні ўнутрана «пад мужчыну», за доўгія трыццаць гадоў застацца жанчынай, якую нават не так лёгка бярэ ўзрост («гэта таму, што заўсёды «ў полі», на чыстым паветры», — жартуе Ульяна Міхайлаўна). У гэтым ёсць свая прывабнасць.

Заўтра зноў у экспедыцыю. Яшчэ адзін камбінат будаўнічых матэрыялаў павінен вырасці на нашай зямлі. Дзе ён будзе, гэты новы камбінат? Месца назаве геалаг Уліціна!

... — Я хачу стаць геологам...

— Што ж, становіся. Я пражыла з гэтай прафесіяй усё сваё жыццё, і не шкадую аб гэтым. Толькі сядзь і спакойна падумай: а што, калі не будзе «золата і алмазаў», не будзе рамантычных дарог, будуць дажджы і завеі, будзе цяжкая праца, далёка ад прыгожых і шумных гарадоў? Ты не збяжыш, не засумуеш, не спалохаешся?

Тады становіся геологам.

А. УЛАДЗІМІРАВА

ЖУРАЎЛІНАЕ ПЯРО

Грыша ўжо даўно павінен быў вярнуцца з лесу, а яго ўсё не было і не было. Люба які ўжо раз выбягала за браму, прыклаўшы брылем руку да лба, доўга ўглядвалася ў далёкі канец вуліцы, але знаёмай мужавай постаці так і не заўважала.

Казаў жа, што хутка ўправіцца, толькі дагледзіць трактар і як-небудзь на спадарожных дабярэцца дахаты. А ўжо колькі гадзін прайшло! Сонца ўсё ніжэй і ніжэй пасоўваецца за бор, што амаль усутыч падыходзіць да іх Анаполля. Люба, калі вярнулася з работы, паспела ўжо і вячэру згатаваць, падаіць карову, напаіць дзяцей сырадоём, а яго ўсё не было і не было.

«А можа зноў старое ўспомніў? Але ж не! Не можа быць! — супакойвала сябе. — Даваў жа абяцанне. Перад усёй брыгадай. І не толькі мне. Гаварыў, што забудзе дарогу да мінулага».

Хоць і супакойвала сябе Люба, але сумненні хапалі за жывое. Хто іх ведае, гэтых мужчын? Сустрэнецца з сябрам, заўсёды знойдзецца повад для выпіўкі. Адзін шкарпэткі новыя купіў, другі новы касцюм справіў, трэці прэмію атрымаў... А сёння ж Грыша таксама атрымаў прэмію. Можа таму і адгаварыўся, можа таму і не паехаў разам з брыгадай, з ёй, Любай, дадому?

Трывожныя думкі не давалі спакою. Яна то садзілася да тэлевізара, крыху глядзела на экран, то зноў усхоплівалася, выходзіла за дзверы, ўглядвалася ў вуліцу.

Вечар ціха ступаў на зямлю. Пад ярка-чырвонымі промнямі сонца, быццам расплаўленае срэбра, плыло павуцінне, распаленай меддзю блішчэлі ржышчы. З дому насупраць на ўвесь голас аб нечым сумна-журботным спявала спявачка з радыёлы.

Люба выйшла на вуліцу, прысела на лавачку. Сядзела, лавіла кожны гук, што раздаваўся ў вячэрнім спакоі. Побач наладзілі гульню дзеці, бегалі, ганялі мяч.

«Бестурботнае дзяцінства», — падумала. У яе яно было зусім іншае.

Сям'я вялікая, аж пяцёра іх у маці. Старэйшая, Таня, хваробай прыкавана да ложка. Бацька з вайны не вярнуўся. А тут і хату трэба адбудаваць, і адзежыну кожнаму справіць, і накарміць гэтую процьму галодных. Выйшлі з вайны, хто ў чым стаіць, добра, што хоць жывымі засталіся.

З ранку да вечара хадзіла Мар'я Паўлаўна Бандаровіч, маці Любы, на працу ў калгас. Людзі, хоць і недадалі і атрымлівалі зусім мала, не шкадавалі сваіх рук. З дня ў дзень ішлі на палі, фермы з вераю, што будзе лепш, што пераборуюць, што выстаць. У час летніх канікулаў, у вольны ад вучобы час хадзіла на работу ў калгас і Люба.

А калі скончыла восьмы, пайшла ў лесспрамгас. Крыху на лесасіліцы папрацавала, а потым у брыгаду да лесарубаў падалася. Адсякаць сучча з дрэў, зносіць яго ў лаўжы, паліць... Здаецца, і нескладаная работа, а ўсё ж і спрыту патрабуе, і сілы, і стараннасці. Вось пятнаццаць гадоў ужо, як у адной брыгадзе працуе.

Задумалася Люба, не заўважыла, не пачула, як падышоў Грыша.

— Глядзі, што я табе прынёс.

Яна падняла вочы, няўцямна паглядзела на тое, што ён трымаў у руках: доўгае шэра-белае пяро адлівае якімсьці вільготным бляскам, пад барвовымі промнямі сонца здаецца таёмнічым, чароўным.

— Што? Не разумееш? — перапытаў Грыша. — Гэта жураўлінае пяро. Яшчэ на тым тыдні заўважыў ля Асокінскіх балот птушак. Дай, думаю, схаджу, пагляджу на іх бліжэй. Вось і выбраўся сёння. Паглядзеў на іх — прыгожыя. А гэтае пяро ля хмызнякоў знайшоў. Табе ў падарунак прынёс. Кажуць у народзе: хто знойдзе яго, той вельмі шчаслівы будзе. Дык вось, дару табе шчасце, — голас у Грышы быў крыху насмешлівы, урачыста-дураслівы.

Люба ўзяла ў рукі пяро. — Шчасце, кажаш, прыносіць? — перапытала яна.

Пазірала на пяро, на свайго мужа, на дзяцей, што збегліся да іх. І задумалася: «Ці шчаслівая я?»

Здаецца, жыла, як і ўсе. Работа ў лесспрамгасе, на лесасеках, вечныя турботы па гаспадарцы, калі-нікалі выязджалі

ў горад, да сваякоў. У клуб на вечары хадзіла, у мастацкай самадзейнасці ўдзельнічала.

Як трапіла ў брыгаду Пятра Васільевіча Вераб'я, так увесь час там і працуе. Брыгада дружная, працавітая. Брыгадзір чалавек талковы, памяркоўны.

Калі стрыечная сястра Валя закончыла школу, папрасіла Пятра Васільевіча, каб узяў яе да іх у брыгаду. Дзяўчына працавітая, старанная, бацька інвалід вайны, пяцёра дзяцей выхоўвае. Хай Валя заробіць крыху, паможа бацькам. І Верабей згадзіўся.

Ражкоў Іван Сямёнавіч, памочнік брыгадзіра, таксама згадзіўся.

А потым да іх прыйшоў ён, Рыгор Лобач, трактарыст.

Вось так пяцёркай і працуюць доўгі час. Верабей з Ражковым спілоўваюць дрэвы. Яны з Валяй абсякаюць сучча, сцягваюць яго ў лаўжы, паляць.

А Рыгор сваім «тралерам» тралюе бяровенні на дарогу, куды лягчэй падысці машынам.

Вось так у працы і ляцяць дні. Хутка, непрыкметна. Здаецца, учора толькі прыехалі высякаць дзялянку — глядзіш, ужо некалькі месяцаў прайшло, на новае месца падавайся.

А лесу патрабуецца ўсё больш і больш: і на будаўніцтва, і на мэблю, ды ці мала яшчэ на што. І іхняя брыгада старалася ссякаць яго як мага больш. Ссякаць не абы-як, а разумна, па-навуковаму, каб на гэтым месцы праз гадоў дваццаць новыя гаі шумелі. А для гэтага трэба вучыцца, кніжкі чытаць, у старэйшых вопыт пераймаць. Так і рабілі ў іх брыгадзе. І прыйшоў поспех.

Брыгадзіра ўсе віншавалі. Да вялікай славы ўзняўся чалавек, Залатую Зорку Героя Сацыялістычнай Працы атрымаў. Віншавалі і іх, Любу і Валю. Па-першае, са званнем ударніка камуністычнай працы, па-другое, са званнем «Майстар лесу» і з уручэннем нагруднага значка.

І яшчэ вялікае свята было для ўсіх — калі трактарыст Рыгор Лобач і яна, Люба, вырашылі пажаніцца.

— Шчаслівая ты! — па-добраму зайздросцілі Любе. — Гэтакага хлопца адхапіла.

Люба сядзела на лавачцы, прыгадвала ўсе гэтыя эпізоды са свайго жыцця і думала, думала... «Што яшчэ патрэбна для поўнага шчасця? Здаецца, усё ёсць. І добрая работа, і павага, і дабрабыт, і любячы муж, паслухмяныя дзеці... Здаецца, усё ёсць. Значыцца, і яна, Люба, шчаслівая...»

Яна паднялася з лавачкі, усё гэтак жа беражліва трымала ў руках жураўлінае пяро: шчасце ж, большае шчасце, ніколі не перашкодзіць...

— Пойдзем вячэраць?

— Пойдзем, — Рыгор пашыбаваў за ёю ў хату.

Нячутна, асцярожна ступаў на вёску вечар.

Кароткая ноч несла адпачынак. Заўтра ж зноў трэба ехаць на лесасеку. Заўтра — зноў любімая работа.

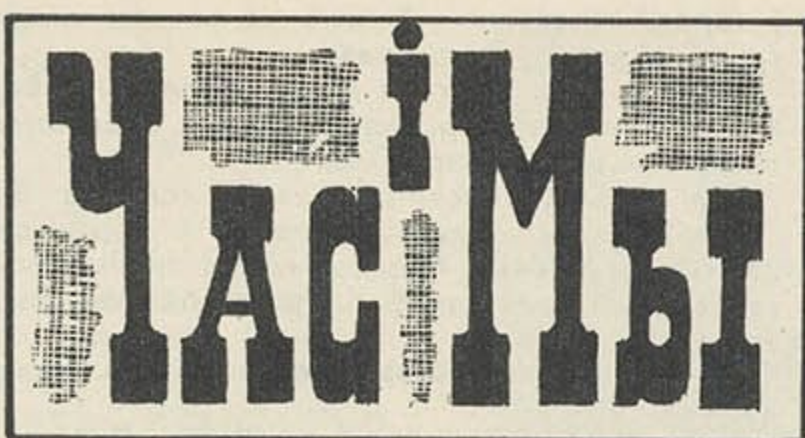
Чэрвеньскі лесспрамгас.
Іванаўскі лесаўчастак.

А. АСТРЭЙКА

Комплексная брыгада Героя Сацыялістычнай Працы Пятра Васільевіча Вераб'я (на здымку злева).

Фота Ул. Вяхоткі.

У мінулых нумарах часопіса мы пісалі пра ўдзел жанчын у Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, ва ўстаўленні Савецкай улады, у першых пяцігодках. Сёння мы раскажам нашым чытачам пра незабыўныя грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны, пра тое, як жанчыны ўдзельнічалі ў абароне Радзімы.

З цемры стагоддзяў летапісы даносяць да нас весткі: то тут, то там узніклі крывавыя войны. Маці і жонкі выпраўлялі на бой сваіх мужоў і сыноў, а самі аставаліся ахоўваць дом і дзяцей. Вельмі мала імён жанчын, якія здзейснілі ратныя подзвігі, захавала для нас гісторыя. Але ў часы Вялікай Айчыннай вайны, у справядлівай бітве савецкага народа за свабоду і незалежнасць Радзімы, нарадзіўся масавы, ніколі дагэтуль не бачны гераізм жанчын.

— Радзіма-маці кліча! — гэтыя палыманыя словы агнём гарэлі на вуліцах і плошчах гарадоў і вёсак, і на заклік Радзімы разам з мужчынамі ўзняліся жанчыны, нават зусім юныя дзяўчаты. Яны асаджалі ваенкаматы: прасілі, настойвалі, патрабавалі, каб іх адправілі на фронт. Яны не баяліся ні якіх цяжкасцей, нельга нават злічыць, колькі кіламетраў супрацьтанкавых рвоў выкапана жаночымі рукамі. Рукамі, нацёртымі да крыві, жанчыны ўзнімалі глыбы граніту, ставілі

жалезабетонныя надаубы, падымалі ў холад і ў дождж цяжкія насілі з зямлёй, пілавалі лес. Жанчыны прыйшлі ў цэхі і сталі ля станкоў, змяніўшы бацькоў і братоў, якія пайшлі на фронт. Трэба было папаўняць армейскія склады боепрыпасаў. Трэба было будаваць новыя абаронныя прадыпрыемствы. Трэба было засяваць нівы, карміць франтавікоў, выходзіць дзяцей. Пераадольваючы холад і голад, боль разлукі і смутак па загінуўшых блізкіх, жанчыны не апускалі рук. «Усё для фронту, усё для перамогі!» Гэтаму было падпарадкавана ўсё жыццё, усе думкі, усе мары.

А тыя, хто пайшоў на фронт урачамі і санітаркамі, сувязісткамі і радысткамі, разведчыцамі і снайперамі? Жанчыны на фронце змагаліся, як салдаты, і паміралі, як салдаты. Айчынная вайна дала цэлую плеяду Герояў Савецкага Саюза. Высокай узнагароды былі ўдастоены многія з тых, хто не дажыў да шчаслівых дзён Перамогі.

Гамяльчанка Галіна Дакучовіч, студэнтка Маскоўскага авіяцыйнага інстытута, марыла будаваць самалёты, але калі грывнула вайна — стала ваенным штурманам. Сотні разоў вылятала яна са смертаносным грузам і бамбіла варожыя аб'екты бясстрашна і з вялікім умельствам, удзень і ўначы, ва

ўсякае надвор'е. Яна загінула геройскай смерцю ў баі з ворагам, і подзвіг яе ніколі не будзе забыты.

Назаўсёды захаваецца ў людской памяці імя бясстрашной дзяўчыны-беларускі Алены Стэмпкоўскай. Лена добраахвотна ўступіла ў армію, закончыла курсы радыётэлеграфістаў і ў 1942 годзе была накіравана пад Сталінград начальнікам рацыі стралковага батальёна. У адным з пісем да сваякоў Лена пісала: «Мне часта ўспамінаецца апавяданне Горкага аб герою Данка, які вырваў сваё сэрца з грудзей і асвятліў ім дарогу людзям. Калі б я магла асвятліць сваім сэрцам дзоты ворага ў той час, калі нашы байцы ідуць ноччу ў атаку, я б зрабіла так, як Данка...»

Ішлі жорсткія атакі. Ворагі падыходзілі бліжэй і бліжэй, а Лена не спыняла сувязі са штабам.

— Слухайце мяне! Слухайце мяне! Перадаю данясенне камандзіра!

Ворагі зусім побач, яны падбіраюцца, каб схіпіць дзяўчыну жывую. Лена кідае гранату. Трое ўжо больш не ўстануць. Але іх многа, адбіцца не хапае сілы...

Лену гітлераўцы падверглі страшэнным катаванням. Але яна вытрывала ўсе пакуты, не вымавіла ні слова!

Крылатая слава разнеслася па краіне аб слаўнай дачцы беларускага народа Зінаідзе Тусналобай. Яна была санітаркай, выносіла з поля бою параненых, ратавала жыцці салдат і афіцэраў. У адным з жорсткіх баёў, калі, здавалася, над зямлёй было больш металу, чым паветра, Зіна выносіла з-пад абстрэлу параненага камандзіра. Гэта быў яе апошні бой. Разрыўная куля перабіла ёй адну нагу і параніла другую. А бой разгараўся з новай сілай. Вораг пайшоў у атаку і па-

цясніў наша падраздзяленне. Зіна асталася ляжаць непрытомная. Ледзь жывую, абмарожаную, адбілі яе байцы і адправілі ў шпіталь. Пачалася доўгая і ўпартая барацьба за жыццё. Зіне ампутыравалі ногі і рукі. І пасля гэтага дзяўчына знайшла ў сабе сілы жыць і змагацца. Так, іменна так — змагацца. Зіна звярнулася з пісьмом да воінаў, у якім заклікала іх адпомсціць за яе і ўсіх савецкіх людзей. Рабочыя Урала выпускалі звыш плана танкі і самалёты, а на брані пісалі: «За Зіну Тусналобай!» Грозная зброя, памножаная на ярасць і нянавісць да фашыстаў, бязлітасна граміла іх. Бесмяротны подзвіг Зіны Тусналобай — Героя Савецкага Саюза — будзе заўсёды служыць яркім прыкладам беззаветнай любові да Радзімы. Зіна перадае гэтую любоў сваім дзецям, усім дзецям нашай краіны. Яна і цяпер у страі. Яе голас няспынна гучыць у абарону міру, яе выступленні заўсёды напамінаюць нам: людзі, будзьце пільнымі!

Вялікія выпрабаванні выпалі на долю тых, хто астаўся на акупіраванай тэрыторыі. Слаўныя старонкі ў летапіс ваенных дзён упісалі беларускія партызанкі. Тысячы, дзесяткі тысяч дзяўчат і жанчын падзялялі нялёгкае партызанскае жыццё сваіх братоў і бацькоў. Не злічыць усіх прыкладаў гераізму, здзейсненых партызанамі, сувязнымі і падпольшчыцамі на Беларусі ў гады акупацыі. Па-жылыя і маладыя ўключаліся ў партызанскую барацьбу і змагаліся не на жыццё, а на смерць.

На галоўнай вуліцы Барысава на высокім пастаменце стаіць бронзавая дзяўчына з мілым юным тварам. Гэта бясстрашная разведчыца Люся Ча-лоўская, народная гераіня...

Партызанам вельмі патрэбны

Гвардыі старшыня медыцынскай службы Зіна Тусналобава.

Арганізатар і кіраўнік падпольнай камсамольскай групы ў Любанскім раёне Феня Конанова.

Партызанка атрада імя Гастэлы Мінскай вобласці Рыма Шаршнёва.

былі чыстыя бланкі пашпартоў. Без дакументаў не пройдзеш у горад, не прынясеш неабходных звестак. У брыгадзе раіліся: як быць? Меркаванні былі розныя. Толькі ўсе сыходзіліся на адным: да загадчыка пашпартнага стала не падступішся. Гэта быў змрочны, азлоблены супраць Савецкай улады чалавек. Да вайны ён жыў непрыкметна, самотна, а пры немцах узняў галаву, служыў ім верай і праўдай.

Але пашпарты патрэбны былі дазрэзу. І тады Люся прыйшла да гэтага чалавека ў кабінет. Без запрашэння села і спакойна сказала:

— Я ад партызан дзядзі Колі. Нам патрэбны чыстыя бланкі для пашпартоў. Выдайце зараз жа!

У нямецкага служкі вочы палезлі на лоб. Перад ім сядзела дзяўчынка, школьніца, і загадвала, патрабавала.

— Я аддам цябе ў гестапа! — закрычаў ён.

— Паспрабуй толькі, цябе сёння ж прыкончаць мае сябры.

Як і ўсе баязліўцы, ён вельмі даражыў сваім жыццём. Адкрыў сейф і перадаў Люсі 74 чыстыя бланкі пашпартоў з пячаткамі.

Нямала рызыкаўных спраў здзейсніла смелая патрыётка. Яна раздабывала самыя дэфіцытныя медыкаменты для брыгады, з дапамогай сяброў вывела на свабоду 50 ваеннапалонных з лагера. Але настаў чорны дзень, яна трапіла ў пастку. Гестапаўцы доўга здэкаваліся з 18-гадовай дзяўчыны, пагражалі, што зловіць маці і ў яе на вачах разрэжуць на кавалкі, калі Люся будзе маўчаць. Люся маўчала. Гітлераўцы падносілі да вачэй дзяўчыны вольтаву дугу. Лілі кіпецень на галаву. А калі вярталася прытомнасць, ёй абяцалі захаваць жыццё: «толькі скажы, дзяўчынка, хто яшчэ ў Барысаве займаўся такой справай, як ты?» Люся маўчала. І, не дабіўшыся ад яе ні слова, фашысты расстралялі патрыётку.

Тысячы жанчын партызанак, падпольшчыц, сувязных узнагароджаны ордэнамі і медалямі, некаторыя ўдасцелены самай высокай узнагароды — Зоркі Героя Савецкага Саюза.

Квітнее наша старонка, растуць гмахі фабрык і заводаў, кварталы жылых дамоў, школы, клубы. Вучыцца, працуе, весяліцца моладзь. Шчаслівая моладзь, якая не зведала страшэнных дзён вайны, не зведала таго, што перажылі іх бацькі, іх аднагодкі саракавых гадоў. Няхай здзяйсняюцца ўсе яе светлыя задумы. І няхай сённяшняе маладое пакаленне беражэ і памнажае славу і героіства сваіх старэйшых сяцёр і братоў, сваіх маці і бацькоў.

НА СУСВЕТНЫМ РЫНКУ— НАША БЕЛАРУСЬ

Перш чым я раскажу чытачам «Работніцы і сялянкі», як і з кім гандлюе наша рэспубліка на сусветным рынку, мне вельмі хочацца, каб усе зразумелі: сусветны гандаль—гэта і прадмет маральнага гонару кожнай краіны, і вялікі стымул яе эканомікі. Маральны гонар... Варта толькі падумаць: некалі лясная і балоцістая Беларусь, край занябаны і спрадвеку ўбогі, выходзіла на сусветны рынак сваімі грыбамі і лыкам, ну і, у самай нязначнай колькасці, яшчэ льном. Такія даўнія і моцныя гандляры, як Англія, Бельгія, Галандыя, нас і за партнёраў ніколі не лічылі. Так, маўляў, дробязь.

Сёння 80 краін купляюць прадукцыю, зробленую прадпрыемствамі Беларусі. 12 фірм сацыялістычных краін, 48 слабаразвітых і 18 развітых у прамысловых адносінах капіталістычных краін ведаюць марку «Зроблена ў БССР». І справа нават не ў колькасці нашых партнёраў. Вы толькі на хвіліну ўдумайцеся: што стала сёння прадметам нашага гандлю за рубяжом!

Трактары «Беларусь». На палях 50 краін свету працуюць яны сёння.

80 краін купляюць прадукцыю, зробленую прадпрыемствамі Беларусі: аўтасамазалы-гіганты, станкі, электронна-вылічальныя машыны, гадзіннікі, ільняныя вырабы... Трактары «Беларусь». На палях 50 краін свету працуюць яны сёння. Фота Ул. Вяхоткі

Фелахі Арабскай Аб'яднанай Рэспублікі, сяляне Грэцыі, земляробы Пакістана, Індыі, Фінляндыі, Францыі ведаюць наш трактар, з высокай пахвалой гавораць аб яго тэхнічных якасцях.

У 17 краін Еўропы, Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі пастаўляе свае аўтасамазалы-гіганты Беларускі аўтамабільны завод. Хутка да замежных пакупнікоў пойдзе яго апошняя навінка—саракатонны «БелАЗ-548», які атрымаў на Лейпцыгскай міжнароднай ярмарцы юбілейны медаль. А нашы МАЗы! На дарогах 40 краін свету нясуць яны славу сваёй Радзімы, славу нашай рэспублікі.

А ці ведаеце вы геаграфію экспартных паставак беларускіх станкабудаўнікоў? Вось ужо сапраўды ўвесь свет ахапіла яна. І ці ведаеце вы, што станкі мінскага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, плоскашліфавальныя станкі Аршанскага завода «Чырвоны барацьбіт», абсталяванне віцебскіх і гомельскіх станкабудаўнічых прадпрыемстваў карыстаюцца на замежным рынку самай саліднай рэпутацыяй? Сусветнае прызнанне—залатыя медаль і дыплом на міжнародных выстаўках—атрымалі вырабы Мінскага завода імя Кірава і Віцебскага завода імя Камінтэрна. Мне хочацца перадаць праз часопіс людзям, якія працуюць на гэтых прадпрыемствах,—пэўна ж, многія з іх з'яўляюцца чытачамі «Работніцы і сялянкі»,—вялікае дзякуй ад нашых знешнегандлюючых арганізацый. Мы можам заўсёды спакойна і дастойна рэкламаваць беларускія станкі замежным фірмам і ведаем, што з намі цяжка ўжо стала спаборнічаць тым краінам, якія некалі манапольна валодалі сусветным рынкам металарэжучага абсталявання.

Ад лазовага лыка да электронна-вылічальных машын! Наша машына «Мінск-22» карысталася вялікім поспехам на міжнароднай выстаўцы «Інтэрор-тэхнікі». Прадстаўнік італьянскай фірмы «Олівецці» пан Марчэло Чэпоні сказаў: «Мы ўдзячны канструктарам і інжынерам, якія стварылі электронна-вылічальную машыну «Мінск-22», што на працягу выстаўкі выдатна працавала ў комплексе з нашымі машынамі». Цяпер міжнародны рынак з павышанай цікавасцю чакае новую мадэль гэтай машыны—«Мінск-23».

А як не ўспомніць пра нашы гадзіннікі—мільёны жанчын за мяжой звяраюць час па гадзінніках мінскай маркі «Прамень». Падшыпнікі, сілавая трансфарматыры, кінаапаратура, радыёпрыём-

нікі, медыцынскія прэпараты, шкло, тавары хімічнай прамысловасці—цяжка пералічыць прадметы беларускага экспарту. Хіба ўсё гэта не дае нам права ганарыцца і радавацца, хіба ў юбілейныя дні рэспублікі мы не можам ва ўвесь голас сказаць: так трымаць, Беларусь, і надалей! Няхай купляюць нашы тавары патрабавальныя гандляры сусветнага рынку, а ў фонды народнай гаспадаркі рэспублікі няхай і надалей паступаюць неабходныя нам вырабы.

Жанчынам, пэўна, будзе цікава, калі я скажу яшчэ пра адну шырока папулярную галіну нашага беларускага экспарту. Адзенне з ільну. Вялікім поспехам карыстаюцца сукенкі, пашытыя з ільну на Мінскай фабрыцы мастацкіх вырабаў. Самыя салідныя фірмы адзення Англіі, Японіі заказваюць нам гэтыя сукенкі. Модніцы далёкіх і блізкіх краін лічаць іх неабходным прадметам свайго гардэробу.

Адзенне з ільну і лаўсану з нацыянальным беларускім арнамантам выклікала ўсеагульнае захапленне на фестывалі моды ў Маскве і на сусветных аглядах. Галандская фірма «Мюльдэр» закліла 66 тысяч рускіх вырабаў адзення, у тым ліку 15 тысяч зробленых беларускімі прадпрыемствамі. Наша адзенне купляюць аўстрыйская фірма «Даубер», англійская «Леон энд кампані», «Вулсі», японская «Атака» і іншыя.

У Плоўдзіве на міжнародным кірмашы беларускія мадэльныя пакажуць каля 150 мадэлей і ансамбляў адзення. Ужо цяпер замежныя газеты пішуць: «Рускія задаюць тон у адзенні». І ў гэтым, трэба сказаць, немалая заслуга нашага беларускага ільну і творчасці нашых таленавітых мадэльераў.

Размова пра экспарт можа быць аднабаковай, калі нічога не сказаць пра імпарт. Мы не толькі прадаем, але і купляем. Купляем не толькі тавары лёгкай прамысловасці—аб іх колькасці і якасці вы можаце меркаваць самі на магазінных паліцах, але і набываем неабходнае нам абсталяванне, вузлы і дэталі для асобных галін вытворчасці. За апошнія пяць гадоў на базе абсталявання, якое паступіла з сацыялістычных краін, у рэспубліцы пабудаваны два цукровыя заводы, 4 заводы масла і сухога малака, 6 гароднінкансервавых заводаў, завод піва і безалкагольных напіткаў і інш. Імпартнае абсталяванне выкарыстана пры будаўніцтве Гродзенскага азотна-кавага завода, Светлагорскага завода штучнага валакна.

Як бачыце, міжнародны гандаль—справа ўзаемавыгадная. І ў нашай рэспубліцы ён будзе развівацца і надалей самым шырокім планам. Гандаль з замежнымі краінамі—гэта не толькі маральны і эканамічны плюс нашай палітыкі і эканомікі. Гэта яшчэ і вельмі моцны рухавік тэхнічнага прагрэсу. Усё новае, усё лепшае і самае сучаснае павінна вельмі аператыўна абарочвацца ў нашай прамысловасці. Каб рэспубліка заўсёды ішла ў сваёй прадукцыі на ўзроўні лепшых сусветных узораў, каб словы «Зроблена ў Беларусі» гучэлі на сусветным рынку так: зроблена выдатна.

Павел НЕСКАРОМНЫ,
упаўнаважаны Міністэрства знешняга гандлю пры Савеце Міністраў БССР.

— ДАКУЛЬ, дзяўчаты, будзем маўчаць? — першая не вытрывала Надзя. — Бы чорная кошка між намі прабегла.

— А што? — не разумеючы, куды хіліць Надзя, спытала Валя.

— Не ведаеш? — устрэла Вера. — Каторы дзень ходзіш сама не свая...

Пасля ўрачыстых провадаў Матруны Антонаўны Пахоцінай на пенсію ў невялікім калектыве свінарак усё змянілася. Раніца, бывала, пачыналася з жартаў, вясёлай гамонкі, а зараз прыйдуць дзяўчаты на працу, цішком накормяць жывёлу і, часам, не скажушы нават і слова, бягуць дадому.

— Давайце сходзім да Матруны Антонаўны, папрасім, няхай хоць на хвілінку штодзень да нас заглядае.

Нейкая нэндза пасялілася і ў душы Матруны Антонаўны. Калі працавала, жанчыне хацелася адпачыць. Балела ў паясніцы, ацяжэлі ногі. Думала: пайду на пенсію, хоць у сваёй гаспадарцы парадак навяду, будзе час з унукамі паваджацца.

Настаў той чаканы дзень. І што ж? Сумна, нудна без калектыву, рукі ныюць без працы. А ўнукі зусім адбіліся ад дому. Ганяюць па вуліцы мячык, наладжваюць свае гульні—у доктара, у школу, а бабулька ўбаку. Спрабавала ўзяць над імі ўладу важкім словам, дык зусім перасталі заходзіць у двор.

Адна радасць, што побач Віктар Дзмітрыевіч, чалавек, які разам з ёю прайшоў вялікую і нялёгкую дарогу. Муж таксама адпрацаваў сваё і, як Матруна Антонаўна, атрымаў ад праўлення высокае званне ганаровага калгасніка, заслужана пайшоў на пенсію.

Часу шмат, і старыя Пахоціны бавяць яго па-свойму. Як неразлучныя галубы, садзяцца на лаўцы пад яблынькай, у цяньку, і вядуць ціхую гутарку. Гамоняць пра жыццё сённяшняе і далёкае мінулае. А ва ўспамінах свая сіла, свая ўлада.

Даўно-даўно гэта было. Чырвонаармеец Віктар Пахоцін, адваяваўшыся, ішоў дамоў. Шлях ляжаў вялікі—аж да Беластока. Бывала, спыніцца ў кулака, папрацуе дзень-другі, папоўніць кайстру хлебам і салам і зноў крочыць на захад. Хацелася аднаго—хутэй дахаты.

Здарылася нечаканае. У былым маёнтку, дзе арганізаваўся ўжо саўгас, спаткаў чырванашчоку, русакося дзяўчыну Матруну. З першай хвіліны прыглынула яна хлопцу. А тут, як на тое, былі Віктараў камандзір аказаўся кіраўніком новай гаспадаркі.

— Ты куды, таварыш Пахоцін? — Дамоў, у Беласток, таварыш камандзір!

— У Беласток? Не разумею цябе. Змагаўся супраць буржуаў, а цяпер да іх?

Выходзіла так. Пахоцін ваяваў, каб скінуць ярмо рабства, а зараз добра-

ахвотна ідзе туды, дзе зноў надзеюць на яго ярмо. У Беластоку ў той час аселі паны, фабрыканы і іншыя крывасмокі.

— Блуд на цябе, чалавеча, напаў, ці што? — спытаў былы камандзір. — Не, у пекла лезці я табе не дазволю. Вось табе ключ ад той будкі, таварыш Пахоцін,— паказаў у бок паўразбуранай хаціны,— стаў там тапчан і асталёўвайся. Будзеш жыць тут.

— Жыць дык жыць. Вечарам Віктар сядзеў, абняўшыся з Матрунай, пад старой грушай, і думалі яны аб новым жыцці.

Груша на лёгкім ветры натужна рыпела, штосьці шаптала маладым. І закаханыя разумелі без слоў: няма дарогі старому, цяжкаму жыццю, наперадзе ранак, сонца.

Каля паўстагоддзя прайшло з таго часу. Але і цяпер бывае так, што прачынаецца ноччу Матруна Антонаўна і чуе, як шэпча тая старая груша. Падымаецца з пасцелі, падыходзіць да акна, углядаецца ў цемень. У вялікіх вокнах суседскай хаты гарыць электрычная лямпачка. Гэта Аляксей Бандарчык вярнуўся з фермы, дзе ён кухарыць. Раптам у цемру ўрываецца святло ліхтара аўтамабіля. І гэта Матруне Антонаўне зразумела: ідзе новае збожжа. Шафёр Казімір Басарэўскі возіць яго з-пад камбайна проста ў свіран.

Аднойчы, падышоўшы да акна і пачуўшы трывожны і натужны шэпт старой грушы, Матруна Антонаўна не вытрывала і спытала:

— Адкуль ты ўзялася тут, старая груша?

І ёй здалося, што груша загаманіла чалавечым голасам:

— Я прайшла з далёкага мінулага. Ты памятаеш, Матруна, яго?

А хіба можна забыць гэткае? Белакаменны панскі палац—і побач падслепаватыя шэрыя хаты парабкаў, шоўк на паненках і эрэб'е на плячах абяздоленых наймічак, п'яныя галасы, музыка панскіх гасцей і плач маці, яе малітвы, каб бог паслаў кавалак хлеба накарміць галодных дзяцей.

Стагналі, енчылі людзі, цягнуць мулкае ярмо. І хто толькі не здэкаваўся з чалавека! Гуляў па мужычай спіне бізун прыганятага, стражнік цягнуў з хлява апошнюю карову за нядоімку, за вальнадумства кідалі ў астрог. О, каб разумелі ўнукі, як нялёгка далася жыццё іх бабульцы Матруне, то хіба яны паводзілі б сябе так? Ім здаецца, што ў іх гадах і яна калісьці ганяла па вуліцы веласіпед, хадзіла ў школу, насіла шаўковыя сукні...

Адрываецца Матруна Антонаўна ад акна. Ціха, ціха ў пакоі.

— Віктар, ты спіш?

— А што?

— Ты памятаеш нашу старую грушу?

Памятае Віктар Дзмітрыевіч усё.

ПРАЗ ГАДЫ

Памятае і той час, калі выклікалі яго ў раён і казалі: «Пасылаем цябе для арганізацыі калгасал»

Трывожны быў час. Кулак хадзіў з абрэзам, страляў з-за вугла ў актывістаў, палохаў бедняка крывавай расправай паноў, якія быццам павінны прыйсці з-за кардону. А мяжа побач.

Калі арганізаваўся калгас, Віктар Дзмітрыевіч стаў загадваць фермай, а Матруна Антонаўна пайшла рабіць свінаркай. Жывёлы было мала, а працаваць даводзілася да цямна. Усё рабілася ўручную, гэта не тое, што зараз. Вяртаецца Матруна Антонаўна з фермы апоўначы, а яе ўжо сустракаюць.

— Страляй, — пачуўся з-за вугла чужы голас.

— Патрон заеў.

— Страляй, кажу!

Не спалохала і куля калгасную свінарку. Прыйшла дахаты і кажа мужу:

— Аслабелі кулакі — значыць, канец ім прыходзіць. За зброю бярэцца, хто абараняецца. Віктар, смялей наступай на іх трэба.

Наступленне сялян-працаўнікоў на кулака-дармаеда мы ведаем, чым закончылася. Перамог калгасны лад. Тое, пра што марылі Матруна і Віктар у маладосці пад старой грушай, збылося. Будаваць калгас пачыналі на голай зямлі, а паглядзіце сёння на вёску, дзе жывуць муж і жонка Пахоціны!

У вёску Крупіцу часта прыязджаюць людзі: да сваякоў і за вопытам, за фунтовымі грушамі і за нявестамі. Кажуць, што няма больш працавітых людзей, як у Крупіцы. Напэўна, так. Гляньце на вёску. Раскінулася яна за 25 кіламетраў ад Мінска. Навокал роўная, як вокам акінуць, зямля. Зялёнае мора азімых распляскалася між борам, які ледзь цямнее на гарызонце, і шырокім поясам асфальту шасейнай дарогі. Роўную гладзь зямлі рэжа хуткацечная Пціч. Берагі яе густа параслі алешнікам і чаромхай. За ракой вялікі сад, а за садам пачынаецца вёска. Вуліцы шырокія, роўныя. Над імі ўзняліся слупы з напяртым, як струны, дротам, які на ветры спявае сваю аднатонную песню.

Дамы новыя, дахі бляшаныя і шыферныя. У агародчыках перад вялікімі вокнамі — кветкі. Пачынаюць цвісці рана, а патухае апошняе «бабіна лета», калі мароз заке зямлю і першы сняжок пацяршыць яе.

Жыццё няспынна крочыць наперад. Крупіцы распачалі будаўніцтва шматкватэрных дамоў. Іх пакуль толькі 12, але калгаснікі ў іх бачаць заўтрашнюю Крупіцу, якая нічым не будзе адрознівацца ад горада.

Багатае сёння вёскі! А што тут было да Савецкай улады?

Усе тутэйшыя землі належалі графу Радзівілу. Спадарожнікамі селяніна былі галеча і голад, хваробы і здзекі. Расказваюць, што даўным-даўно ў вёсцы жыў Юзэф Булгак. Ён ніколі не сядзеў склаўшы рукі. Ад зары да зары працаваў на панскай зямлі, недаядаў, недасыпаў. Капеечку да капеечкі збіраў багацце, марыў аб кавалку ўласнай зямлі, сваёй хатцыне. Непасільная праца высушыла чалавека ў кнот. На Юзэфа напалі сухоты. Так і не ажыццявілася Булга-

кова мара. Памёр чалавек, следам за ім лягла ў дамавіну і жонка. Пяцёра дзяцей надзелі накрыж торбы і падаліся ў свет.

Такі быў лёс не толькі Булгака. Амаль так склалася жыццё ўсіх 312 жыхароў, якія цясніліся да рэвалюцыі ў 43 падслепаватых хатах пад саламянымі стрэхамі. На ўсю вёску было 16 сох, 20 барон, некалькі коней і кароў. З «багаццем» дарэвалюцыйнай Крупіцы моладзь знаёмілася на выстаўцы: «Так было, так ёсць», якая ў свой час працавала ў калгасным Доме культуры. Экспанаты яе былі сапраўднымі музейнымі рэдкасцямі. Цяпер такіх не сустранеш нават у самых далёкіх кутках рэспублікі. А вось старажылы Крупіцы цудам захавалі іх: няхай моладзь паглядзіць, як цяжка было цягнуць лямку мужыку.

Драўляная саха, драўляная барана. Жорны — імі мятлюк і гірсу пераціралі на муку. Ступа. Тысячны ўдар таўкача ператвараў у ёй ячмень на крупы. Лапці — адзіны абутак селяніна. Калыска — гняздо дзіцяці, пакуль яно не падыемца на ногі. Прасніца. Да яе прывязвалася кудзеля, і сялянка цягнула тонкую нітку, нудную, як яе ўласны лёс. Сноўніца. На ёй круцілі гэтыя ніткі, як круцілася і марнела доля сяляна.

Матруна Антонаўна расказвае:

— Прыйшла я ў Дом культуры, а там на адной сцяне таблічка «Так было». Прыгледзелася, і сэрца забалела, быццам гэтая таблічка перанесла мяне ў далёкае мінулае. А тут чую, дырэктар Дома культуры расказвае нашым хлопцам і дзяўчатам: «Вось гэта тагачасны «камбайн». 40 абаротаў у хвіліну пры матары ў адну чалавечую сілу». Бачу — на цэп паказвае. Смешна і страшна стала. Значыць, і я была тым матарам у адну чалавечую сілу. Колькі гадоў я махала гэтым цэпам! Не стрывала, падыйшла бліжэй да моладзі і кажу: «А вось якім быў у маёй маладосці трактар, — і на саху паказваю. — У адну конскую сілу. Дырэктар і кажа: «Раскажыце пра сваю маладосць».

— Паглядзела я на хлопцаў і дзяўчат: апрануты ўсе прыгожа, чысценька, вопратка падагнаная на іх, дзяўчаты ў туфліках. А я ў лапці, якія ляжалі на гэтай выстаўцы, пальцам тыцнула. У такіх «туфлях», кажу, мы на вечарыні бегалі. Дом культуры тады быў на выгане, пад старой грушай-дзічкай. Танцы наладжвалі ў такім абутку.

Расказала ім, як я працавала ад цямна да цямна, як жменямі муку мералі, каб запрацаванага аднаго мяха жыта надалей хапіла.

Ведае моладзь Крупіцы, што не аднойчы іх дзяды ўзнімаліся супраць свае горкай долі. Бунтавалі, нішчылі графскія пасевы, будынкі. Але за спіной Радзівіла стаяла ўлада з арміяй і жандарамі, судамі і турмамі. Сялянскі бунт канчаўся катаргай і астрагам.

Сёння Крупіца — цэнтр узбуйненага калгаса «Новы быт». Памаладзела зямля. Змяніліся людзі. На дапамогу ім прыйшла магутная тэхніка. На палях арцелі працуюць 45 трактараў, 12 камбайнаў, сотні іншых машын. 29 аўтамабіляў штодзень вязуць у горад дары калгаснай зямлі.

У вестыбюлі Дома культуры ў фатаграфіях адлюстраваны будні калгаснай вёскі. Людзі дбала працуюць, а пасля работы да іх паслуг Дом культуры, стадыён, кіно і бібліятэка. Блакітны экран тэлевізара стаў звычайнай рэччу ў доме калгасніка, як калісьці, скажам, тая ступа, што выстаўлена сёння ў музеі. Аб здароўі людзей клапаціцца 56 медыцынскіх работнікаў. Працу жанчыны аблегчылі яслі. 380 дзяцей вучацца ў сярэдняй школе.

Я іду з мужам і жонкай Пахоцінымі па вуліцы. На грудзях у Матруны Антонаўны залаціцца ордэн Леніна — найвышэйшая адзнака за самаадданую працу. Доблесная праца Віктара Дзмітрыевіча таксама адзначана Савецкім урадам.

— А не сумна вам, Матруна Антонаўна?

— Сумна, калі чалавек не працуе.

Аказваецца, сумавала Матруна Антонаўна толькі тыдзень. Калі ж прыйшлі да яе дзяўчаты і казалі, што без яе на ферме не ладзіцца, сэрца старой свінаркі не вытрывала. Назаўтра ж яна пашывавала да старшыні калгаса і заявіла:

— Хварэць, Барыс Мікалаевіч, я не збіраюся. Вярні мне маю пасаду.

Майстар высокага класа павінен быць на вытворчасці.

М. СЕРГІЕВІЧ

Мінскі раён.

Ганна Сяргееўна Акулёнак — адна з лепшых звеннявых-ільнаводак калгаса «Шлях Леніна» Горацкага раёна. У мінулым годзе яе звяно атрымала па 8,5 цэнтнера сям'і і па 10 цэнтнераў валакна з кожнага гектара. За самаадданую шматгадовую працу Ганна Сяргееўна ўзнагароджана ордэнам Леніна. У 1967 годзе лён, які вырасціла звяно Ганны Сяргееўны, экспанавалася на Міжнароднай выстаўцы ў Манрэалі.

Фота М. Жалудовіча (БЕЛТА).

Ванда

Анатолий ИВАНОВ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Стасюк прачнуўся на нейкім гарышчы. Павёў вачыма, агледзеўся. Пака-тая на адзін бок столь, два вузенькія акенцы, тапчан... Якім чынам ён тра-піў у гэты закутак?

Стасюк прыўзняўся на локцях, але павяло набок, і ён зноў апусціўся на падушку.

Знізу пачуліся галасы: размаўлялі па-нямецку. Стасюк прыслухаўся.

— Курт,— сказаў жаночы голас,— я ўпэўнена, што ён рускі.

— І што з таго?— з яўным раз-дражненнем спытаў мужчына.

Жанчына хутка-хутка загаварыла, Стасюк разабраў толькі адну фразу:

— 'Рускія забілі нашага сына...

Пачуліся ўсхліпванні. Мужчына ад-казаў не адразу, нібы збіраўся з дум-камі:

— Так, Луіза, наш сын загінуў на Усходнім фронце, і не ён адзін...— да-лей Стасюк не мог разабраць асобных слоў, мужчына загаварыў цішэй. По-тым— усхваляваны голас жанчыны:

— Што ты кажаш, Курт? Не дай бог, калі гаспадару стануць вядомы твае словы. Ён жа нацыст, нас згнояць у турме!

Мужчына не адказаў. Знадворку па-чуўся рокат матора.

— О божухна, прыехала фрэйлейн

Фрычэ з жаніхом!— усклікнула жан-чына.— Калі яны падымуцца ў ман-сарду, мы прапалі!

Стасюк цераз сілу падняўся з тап-чана: хутчэй схавацца! Але куды?.. Падышоў да акна— і адчуў, што тра-ціць раўнавагу. Хацеў ухапіцца за спінку крэсла, але крэсла з грукатам павалілася на падлогу. Стасюк упаў на тапчан.

— Хто гэта там у вас, Браун?— данёсся знізу рэзкі, каркаючы голас.

— Рабочы наш, француз. Ён хво-ры.

— Хворы? А што ў яго?— гэта спы-тала жанчына, пэўна, маладая, не-цярплівая.— Зараз я сама праверу, што там за хвароба, і калі нягоднік прыкідваецца, хутка пастаўлю на ногі.

— Не раю падымацца туды, фрэй-лейн Клара,— спакойна заўважыў Курт.— Баюся, каб у яго не было якой заразы.

— Заразы?!— ускрыкнула жанчы-на.— Гэтага яшчэ не хапала!..

Галасы сціхлі, мусіць, усе пайшлі ў дом.

Стасюк правёў даланей па спацела-му лбу: пранесла...

Мінула яшчэ крыху часу, і на лес-віцы пачуліся лёгкія паспешлівыя крокі. Дзверы асцярожна прачыніліся,

і на парозе з'явілася дзяўчына з вялі-кімі цёмнымі вачыма на бледным да-сінявы, худзенькім твары. Каштана-выя валасы былі коратка падстрыжа-ны. Старамодная сукенка з чужога пляча рабіла яе нязграбнай.

Прыўзняўшыся на локцях, Стасюк насцярожана глядзеў.

— Вы прачнуліся?— з непрытоенай радасцю спытала яна па-руску з чут-ным акцэнтам. Голас у яе быў мяккі, грудны.

— Хто вы?— замест адказу спытаў у яе Стасюк і не пазнаў свайго слабага ахрыплага голасу.

— Я полька, Ванда Забродская, працую скотніцай...— скорогаворкай адказала дзяўчына і, усміхнуўшыся, пачала клапатліва папраўляць падуш-ку.— Ты ляжы спакойна, не хвалюйся, усё страшнае ззаду, цяпер будзеш па-праўляцца,— гаварыла яна. Потым падсунула крэсла да тапчана, села.

— Дзе я?— спытаў Стасюк.

— На гарышчы летняй фермы баў-эра Фрычэ. Але гаспадар жыве ў гора-дзе і прыязджае сюды рэдка.

— А я толькі што чуў размову там, унізе.

— Гэта садоўнік Курт Браун і яго жонка. Але іх ты не бойся, яны доб-рыя людзі. А вось дачка гаспадара і сам гаспадар— звяры...

Выгляд гэтай худзенькай дзяўчыны, амаль дзяўчынкі, ласкавы выраз яе твару, родная мова разбурылі сцяну недаверу. Штосьці цёплае, даўно за-бытае калыхнулася ў яго агрубелым за вайну сэрцы. І сам таго не заўва-жаючы, Стасюк паклаў на яе галаву сваю шурпатую даланю і пяшчотна па-гладзіў, як гэта рабіла калісьці яго маці.

— Я беларус, мяне завуць Юрка.

— Я ўжо ведаю, што ты беларус. Ты трыніў...

Унізе стукнулі дзверы. Ванда ўз-дрыгнула, заціхла. Потым хутка па-дышла да акна і зірнула ў яго.

— Брауны кудысьці пайшлі. Гэта добра, зараз на ферме нікога няма, усе на работах, і ты перабярэшся ў кладоўку камбікорму. Там больш бя-спечна,— прагаварыла дзяўчына.

— А ці змагу я перабрацца ту-ды?— усумніўся Стасюк.

— Я памагу табе. А тут аставацца нельга.

Стасюк больш не прарэчыў і, апіра-ючыся на руку дзяўчыны, спусціўся з ёй спачатку на першы паверх, потым выйшаў на двор. Прыспешваючы крок, яны накіраваліся да будынка, які віднеўся ў глыбіні двара, і ўвай-шлі ў паўцёмнае памяшканне.

— Гэта і ёсць кладоўка,— растлу-мачыла Ванда.— Тут больш надзейна, чым у мансардзе: апрача садоўніка Брауна, сюды ніхто не заходзіць. А ён сам параіў мне перавесці цябе сюды, як толькі апрытомнееш.

— Ён ведаў, што я ў мансардзе?— устрыжываўся Стасюк.

— Так.

Кладоўка была застаўлена бочкамі, скрынямі і мяшкамі з камбікормам. У самым далёкім кутку знаходзілася на-крыўка ад люка, якая закрывала ўва-ход у прасторны падвал. У яго і спус-

ціліся спачатку Ванда, а за ёй Стасюк. Святло сюды пранікала праз шчыліну ў накрыўцы, але яго аказалася дастаткова, каб разгледзець на сцяне выключальнік, пад столлю электрычную лампачку, а за скрынямі ў кутку тонкі матрац. Паказаўшы на яго, дзяўчына прагаварыла:

— Вось твае харомы, уладжвайся, а я збегаю прынясу паесці.

Калі за Вандай захлопнулася накрыўка люка ў падвал, а потым бразнуў ключ у замку на дзвярах кладоўкі, у Стасюка прабег па спіне халадок. «Вось ты і зноў у пастцы!» — прамільгнула ў галаве. Але ён тут жа адгнаў ад сябе гэту думку.

Праз некалькі хвілін вярнулася Ванда з невялікай лустай эрзац-хлеба і кубкам малака. Усміхаючыся, яна прагаварыла:

— Еш, толькі пакрысе, каб не стала кепска.

Стасюк ледзь стрымліваў сябе, каб не накінуцца на хлеб. Як даўно ён не бачыў гэткай раскошы! Адкусваючы маленькія кавалачкі хлеба і запіваючы іх малаком, ён папрасіў, каб Ванда расказала пра сябе.

— Гэта доўгая гісторыя, я раскажу табе ўвечары. А зараз мне трэба ісці. Хутка прыгоняць жывёлу... Ты ляжы тут, адпачывай, толькі не крычы, як там, у мансардзе.

Позна ўвечары Ванда пракралася ў кладоўку, зачыніла знутры дзверы, спушцілася ў падвал. Яна прынесла бутэроброд з маргарынам, але хлопец не стаў есці. Яму не цяпелася даведацца пра самую Ванду. Дзяўчына не адразу загаварыла. Сядзела на скрыні, апусціўшы галаву, успамінала мінулае.

Бацька яе выхадзец з Расіі, настаўнік матэматыкі, а маці полька, таксама настаўніца, толькі географіі. Жылі яны ў мястэчку пад Кракавам. У доме размаўлялі і па-польску і па-руску.

У пачатку вайны бацька загинуў пры бамбёжцы, а праз паўгода памёрла і маці ад кровазліцця ў мозг. Астаўшыся адна, дзяўчына паехала ў Кракаў, каб паступіць там на работу. Але ў Кракаве Ванду затрымалі немцы і адправілі на работу ў Германію. Спачатку яна прыслугоўвала адной старой графіні, а потым яе аддалі на ферму баўэра Фрычэ.

Гаварыла Ванда ціха, амаль шэптам, Юрка спытаў: як ён апынуўся тут на ферме?

— Вось табе і маеш, зноў буду расказваць, а сам пра сябе ні слова, — і ў голасе дзяўчыны пачулася крыўда.

— А і сапраўды, — збянтэжыўся Стасюк. І, крыху падумаўшы, расказаў, як цяжка ранены трапіў у палон і як яму ўдалося ўцячы.

— ...Аднойчы нас, зняволеных, пасадзілі ў таварныя вагоны і павезлі кудысьці. Не давалі ні есці, ні піць. Людзі, аслабеўшы яшчэ ў лагерах, пачалі паміраць. Страціў прытомнасць і я. На адным з прыпынкаў мяне разам з мёртвымі выкінулі ў нейкую траншэю. Там я апытомнеў і папоўз...

— Ну, а цяпер слухай, што было з табою потым, — загаварыла Ванда. — Учора раніцай, як звычайна, я выгна-

ла кароў на пашу. Трава была мокрая, расістая. І вось недалёка ад фермы бачу на траве след. Падобна было, што зусім нядаўна тут хтосьці поўз або цягнуў штосьці цяжкае. Я міжволі пайшла па следу і хутка ўбачыла цябе. Ты ляжаў у кустах і штосьці мармытаў па-руску. Спачатку я так разгубілася, што ледзь не заплакала. А потым крыху супакоілася, рашыла перацягнуць цябе на ферму, там схавашь. Цягну, спатыкаючыся, па баках гляджу — хаця б не ўбачыў хто. І, як на тое ліха, насустрач ідзе садоўнік Курт. Вось калі я перапалохалася! Усё, думаю, канец. Зараз выдасць. Але стары не толькі не выдаў, а памог і данесці цябе, і схавашь у мансардзе, і лячыў нейкімі настоямі з траў.

— Хаваў і лячыў немец?.. — здзіўся Стасюк.

— Так, хаваў і лячыў. А ты не здзіўляйся, не ўсе ж немцы — фашысты. У гэтага садоўніка на фронце загинуў яго адзіны сын... Брауны ненавідзяць нацыстаў...

— Ты не асабліва давярай гэтаму немцу, цяжка іх зараз зразумець, — жорстка прагаварыў Стасюк. — Мала што ён табе напываць будзе, а потым пойдзе і выдасць.

— Калі б ён хацеў гэта зрабіць, — даўно б ужо зрабіў, — насупілася Ванда.

— Не крыўдуй, Ванда, — ужо мякчэй сказаў Стасюк. — Я так многа нацяпеўся ад іх, што не ўяўляю іншых немцаў, немцаў-людзей...

— А я і не крыўдую. Сама нацяпелася ад іх... — Яна змоўкла, цяжка ўздыхнула, а потым зусім ціха, горача прашаптала: — Ці вырвемся мы адсюль калі-небудзь, ці будзем дома?

Душэўны смутак дзяўчыны перадаўся і Стасюку. Так, каму-каму, а яму смутак па радзіме добра знаёмы. Колькі было аб ёй перадумана ў фашысцкіх канцлагерах... Узняўшы руку Ванды, Стасюк сказаў горача, пераконана:

— Вырвемся, Ванда, і на Радзіме будзем, нават калі для гэтага спатрэбіцца зубамі прагрызці тунель пад зямлёй!..

Ішлі дні — пакутлівыя, трывожныя. Павольна, не адразу папраўляўся Стасюк. Паступова вярталіся да яго сілы. Начамі пракрадалася ў кладоўку Ванда, прыносіла яду, нейкія настоі, якія перадаваў ёй садоўнік, расказвала пра навіны, пачутыя на «волі». І хоць расказы дзяўчыны не вызначаліся паслядоўнасцю, а за правільнасць звестак нельга было ручацца, таму што даходзілі яны да фермы праз многія вусны, Юрка ажыў духам. Ды і як не ажыць, калі Савецкая Армія граміла фашыстаў ужо ля граніц Германіі...

Аднойчы познім вечарам Ванда з'явілася ўсхваляваная. Аказваецца, на ферму прыехаў гаспадар, і заўтра, як сказаў Вандзе садоўнік, адсюль будуць адпраўляць прадукты для фронту. Разам з гаспадаром прыехала яго дачка, фрэйлейн Клара, і яе жаніх — інтэнданцкі афіцэр.

— Садоўнік сказаў, што яны напэўна і кладоўку разгрузыць, — паведамі-

ла Ванда. — Ён раіць табе перайсці ў іншае месца, а куды, — сам не ведае.

— Значыць, трэба неадкладна ісці, — заключыў Стасюк. — Так, бадай, будзе лепш для ўсіх нас.

Дзяўчына ўскінула на яго поўныя разгубленасці вочы і спытала дрыготкім голасам:

— А куды пойдзеш?

— Пайду на ўсход. Можна, сустрэну нашу армію або дабяруся да польскіх ці чэшскіх партызан.

Апусціўшы галаву, Ванда некаторы час маўчала.

— Аднаму табе не дайсці, — нарэшце загаварыла яна. — Слабы ты яшчэ... Давай пойдзем разам!

— Але гэта ж вельмі небяспечна. Ці не лепш табе пачакаць прыходу нашых войск?.. — нерашуча запярэчыў Стасюк.

Ванда з запалам перабіла яго:

— Небяспекі я не баюся! — І зусім ціха, умоўна папрасіла: — Юрка, не пакідай мяне тут, вазьмі з сабою...

Умовіліся сустрэцца гадзіны праз дзве, калі на ферме ўлягуцца спаць. Але дзяўчына прыйшла значна пазней. У руках у яе быў невялікі клунчак з харчамі і скрутак.

— Здаецца, усе ўгаманіліся, — зашаптала яна і раскруціла скрутак. У ім аказаліся штаны, кашуля і пінжак — добра паношаныя, але яшчэ прыгодныя для носкі. — Гэта Браун перадаў. Хутчэй пераапранайся, нам час ісці.

Асцярожна выйшлі на двор і пачалі прабірацца ўздоўж загарадзі да варот. Было ціха і вельмі цёмна, пад нагамі ледзь чутна шаласцеў гравій. Раптам з веранды пачуўся трывожны жаночы голас:

— Вэр іст да?!

Ванда замерла, схавіла Юрку за руку, але ўсё ж прымусіла сябе адказаць па-нямецку як мага спакойней:

— Гэта я, фрэйлейн Клара. Я, скотніца Ванда...

— Чаго ты ходзіш уначы? — злосна працягвала фрэйлейн.

— Правярала, ці зачынена кладоўка. Я думала...

— А вось я зараз даведаюся, што ты там думала, шляхецкая дрэн! Генрых, хадзем паглядзім, здаецца, гэта дзеўка завяла шапні!

Юрка намацаў нагой камень, падняў яго, прыціснуўся да сцяны, зліўся з ёй. Ванда стала ўперадзе яго. Немка спатыкнулася ў цемры, крыкнула:

— Генрых, у цябе ліхтарык з сабою?

— Застаўся ў пакоі, — буркнуў яе спадарожнік.

— Як шкада! Ну вось што, гультайка, ідзі спаць, раніцай я з табой разбіруся.

Крокі пачалі аддаляцца, стукнулі дзверы. Стасюк пацягнуў дзяўчыну за рукаў, і яны зноў крадучыся заспяшылі да выхаду з двара.

Усю ноч ішлі ў баку ад вялікіх дарог. На святанні выйшлі да рэчкі, якая паўкальцом агінала лес. Амаль

1 Хто там? (нямецк.)

ля самага ўзлеску стаяў невысокі стажок сена, а за кіламетр ад яго, ля падножжа спадзістага ўзгорка, прытуліўся адзінокі домік з высокім чарпічным дахам. Упэўненыя, што тут іх наўрад ці заўважаць, уцекачы закапаліся ў стог сена. Яны вырашылі правесці ў ім дзень, а ўначы працягнуць ісці.

Ванда прачнулася ад яркіх промняў сонца, якія білі проста ў твар. З лесу даносілася нязмоўчнае рознагласе шчабятання птушак. Дзяўчына радасна ўсміхнулася, павярнулася тварам да хлопца. А ён напружана ўглядаўся ў бок дома.

— Якая цудоўная раніца, — радасна прагаварыла Ванда. — Вось так ляжала б доўга-доўга, слухала спяванне птушак, марыла...

— Глянь, сюды ідуць! — раптам трывожна крыкнуў Стасюк.

Ад доміка цераз луг да стога накіроўваліся двое эсэсаўцаў з сабакамі на павадках. Яны ішлі не спяшаючыся, відаць, не заўважаючы ўцекачоў.

— Хутчэй у лес! — прыглушана кінуў Стасюк і, схопіўшы Ванду за руку, саскочыў са стога, кінуўся да лесу.

Яны беглі, не выбіраючы напрамку. Галіны балюча сцябалі па тварах, драпалі рукі, рвалі адзенне, але ні Ванда, ні Стасюк не звярталі на гэта ўвагі. Толькі б далей уцячы, схаватца, выратавацца. А брэх сабак набліжаўся з кожнай хвілінай.

Лес раптам абарваўся на краі невялікай палыны, за якой відаць быў выгін ракі. «Каб толькі паспець дабегчы, пераплыць раку, схаватца на тым беразе, у зарасніках... Вось толькі Ванда... Ці хопіць у яе сіл... як цяжка яна дыхае!...» — думаў Стасюк, не выпускаючы рукі дзяўчыны. І тут пачуў яе голас, больш падобны на стог:

— Куды нам цяпер?..

— Да рэчкі, на той бок!..

Да берагу заставалася некалькі крокаў, але якія яны доўгія! І ўсё ж вось ён, бераг — круты, абрывісты. Уцекачы з разгону кінуліся ў ваду.

Ззаду, за спіной, на самым беразе пачуўся шалёны брэх сабак і тут жа доўгая аўтаматная чарга. Зусім побач кулі ўзбілі маленькія фантанчыкі вады. Стасюк крыкнуў, каб Ванда нырала пад ваду, ратавалася ад куль. Следы за ёй нырнуў і Стасюк. А калі даплыў пад вадой да прыбярэжных зараснікаў і асцярожна, ледзь-ледзь узняў галаву, то адразу ўбачыў, як па паверхні ракі ўсё шырэй і шырэй павольна разыходзяцца кругі. Ванды нідзе не было відаць. Эсэсаўцы ўжо не стралялі, толькі аўчаркі лёталі па беразе, заліваючыся да хрыпаты шалёным брэхам.

Стасюк чакаў доўга, амаль не дыхаючы, у надзеі на нейкі цуд. Серабрыстая гладзь рэчкі ўжо супакоілася, а ён усё чакаў. Чакаў, пакуль, нарэшце, эсэсаўцы, паверыўшы ў гібель абодвух, узялі аўчарак на павадкі і пакінулі бераг. Забраўшыся ў зараснік, Стасюк упаў на зямлю і, сціснуўшы зубы, застагнаў.

Даўно апусціўся змрок, а ён усё ляжаў, не маючы сілы падняцца і пайсці адсюль. І толькі калі на небе адна за адной пачалі ўспыхваць зоркі, ён устаў і, падаўлены безвыходным горам, пайшоў прэч ад ракі.

Усе
напр
нява
нам
Бран
да.

НАРАДЗІЛАСЯ я ў «Чырвоным пуцілаўцы». Так называецца наш калгас. Гэтай назве налета будзе сорак гадоў. Даў яе калісьці калгасу наш паважаны чалавек, цяпер персанальны пенсіянер Рыгор Піліпавіч Холад.

У час рэвалюцыі ён служыў у Петраградзе. Разам з іншымі рэвалюцыйна настроенымі салдатамі займаў Пуцілаўскі завод, вяртаваў яго, каб контра там чаго не нашкодзіла, наводзіў парадак.

А калі вярнуўся на радзіму ў свае Прусы і пачаў арганізоўваць калгас — іншай назвы не хацеў, толькі «Чырвоны пуцілавец».

Усё сваё жыццё я, мае чатыры сястры і брат жывем у калгасе. Карэнні нашы далёка ў глебу прайшлі і трымаюць нас. Моцна трымаюць. Бо ўтрымалі, калі цяжка было ў калгасе і людзі паглядвалі, куды б падацца на больш лёгкі хлеб. І нельга вінаваціць у цяжкасцях каго-небудзь. Прайшла вайна. Асіраціла хата. А без мужчын ой як цяжка падумаць разбураную гаспадарку. Куды ні кінь — мужчынская рука, сіла патрэбна. І цягнулі нашы бабы за дваіх — за сябе і за мужчын. І выцягнулі. Праўда, на тварах іх з'явілася больш, чым павінна было быць, зморшчак, але што зробіш. Усім было цяжка.

Ля канторы калгаса стаіць стэнд. На ім напісана, што пабудавана ў калгасе за гады Савецкай улады: 204 жылыя дамы, 2 васьмігадовыя школы, клуб, фельчарска-акушэрскі пункт, бібліятэка, магазін, 2 гаражы, ну і, вядома, кароўнікі, цялятнікі, свінарнікі, зернесклады. І ўсё гэта будавалі сваімі рукамі, бо нічога раней не было. Раней — гэта, да рэвалюцыі. Навошта тады былі людзям бібліятэкі ці школы, людзі ж непісьменныя, значыць, кніжкі ім не патрэбны. Мая маці кажа, што ў Прусах да рэвалюцыі быў толькі адзін адукаваны чалавек — поп. А цяпер у тых самых Прусах і аграномы ёсць, і заатэхнік, і інжынер, і эканаміст, і на-

стаўнікі. Колькі дзяцей нашых вучыцца цяпер. Нават мой пляменнік, сын старэйшай сястры, Вольгі, у Мінску на інжынера вучыцца. Тамара Бранавіцкая — у Слуцку, у школе медсясцёр, Света Слагода — у двухгадовай школе гандлю, Ніна Клішэвіч з сярэбраным медалем скончыла дзесяцігодку і ў Мінск, у педвучылішча паступіла, Лора Пятровіч — у Пінскім мяса-малочным тэхнікуме займаецца, а Валя Ганчар — у школе кулінарыі. Летам, на канікулах, збіраюцца ўсе, прыедуць у вёску і, думаеце, па хатах сядзяць — адпачываюць? Не. І на калгасным таку іх можна ўбачыць, і на полі, і ў кароўніках. Памагаюць калгасу як могуць. А закончаць сваю вучобу, і многія вернуцца да нас працаваць. Да таго часу, можа, і камбінат бытавога абслугоўвання ў калгасе свой будзе, і, можа, кафэ-столовую адчынім.

Чаму я пра адукацыю гаворку завяла? Бо яна вялікая, грошы дзяржаве каштуе: у школах усіх бясплатна вучаць, а ў інстытутах, у тэхнікумах дык яшчэ стыпендыю плацяць, калі, вядома, паспяхова займаешся. Нічога дзяржава не шкадуе, каб у людзей жыццё стала лепшым.

Ну і яшчэ, вядома, ад кіраўніцтва многае залежыць. Зямлі ў нашых Прусах пясчаныя, бедныя. І людзі думалі, што ніколі мы багатымі быць не можам, і старшыня былы з такою думкаю зжыўся, таксама паверыў ёй.

А цяпер — і зямля тая ж, пяскі, і людзі тыя самыя, а жывем інакш. Вядома, вельмі вялікую палёжку дала вёсцы, калгасам наша дзяржава, зацвердзіўшы новыя, больш высокія закупачныя цэны на сельскагаспадарчую прадукцыю.

Але, акрамя гэтага, і старшыня ў нас, Аляксандр Фёдаравіч Саматохін, гаспадар добры. З нашых ён, прусаўскі. Упраўляючым банка ў Салігорску працаваў, потым старшынёй да нас пайшоў.

Што мы цяпер жывем добра — нікому не сакрэт. Ураджаі ўзняліся: збожжа з 6

СВЕТЛЫ ДЗЕНЬ

БАБКО Алена Сцяпанаўна,
звеннявая

Фота Ул. Вяхоткі.

Усе яны — прусаўскія. Злева направа: Ніна Зіневіч — звеннявая, узнагароджаная ордэнам «Знак Пашаны», Тамара Бранавіцкая, Света Слагода, Валя Ганчар, Ніна Клішэвіч, Лора Пятровіч.

на калгасным таку іх можна убачыць...

да 14 цэнтнераў з гектара, бульба з 53 да 165 цэнтнераў скокнула. Жывёлы ў два-тры разы больш стала, бо ёсць чым яе карміць. Так і разарвалі мы зачараванае кола, па якім раней кружыліся.

Я вырошчваю лён, ужо гадоў шэсць, як звеннявая стала. А чалавек мой усе гады ў штаце ў калгасе, пастухом. Дык я ніколі менш за яго не зарабляла, нават калі ў паляводстве рабіла. Звяно ў мяне дружнае, працавітае. Як тэрміновая работа — дык цэлай сям'ёй на поле выходзяць. Толькі б хутчэй, у тэрмін усё зрабіць. Ну, вядома, калі працуеш добра, дык і вынік нядрэнны.

Парвем у жніўні лён — бабкі льняныя густа на полі стаяць. Аж вока радуецца, калі глядзіш. Кожны год нядрэнны лён вырошчваем, і сёлета таксама не менш за 6 цэнтнераў ільновалакна будзе і насення.

Жыццё наша як ланцуг — адно за другое чапляецца. Добра працуем — добра

зарабляем, добра зарабляем — хочацца яшчэ лепш працаваць.

І яшчэ я адно хачу сказаць: думаюць у нас пра людзей. Памятаю адно пасяджэнне праўлення калгаснага. Між іншым, я ўжо некалькі гадоў яго членам з'яўляюся. Дык вось, было гэта тады, калі цукровыя буракі палоць час настаў. А дажджы прайшлі, глебу прыбілі. Жанчыны працуюць добра, але ж цяжка ім. На праўленні загаварылі, што трэба было б дабавіць аплату за праполку. Дабавілі.

А другі раз на парадку дня стаяла не зусім звычайнае пытанне: як калгасам адзначыць 50-годдзе сямейнага жыцця, залатое вяселле нашых старэйшых калгаснікаў Івана Трахімавіча Шэўчыка і яго жонкі Еўдакіі Дзянісаўны. Які падарунак ім купіць, каб памяць харошая была?

І вяселле адгулялі потым, і добры гадзіннік купілі, няхай сабе цікае ў хаце. А то вырашылі аднойчы на праўленні

калгаснаму пенсіянеру малако бясплатна адпусіць. Каровы ў яго няма, здароўя няма ўжо хадзіць за ёю.

Можа гэта ўсё і дробязі, пра што я пішу, але ж, я лічу, на дробязях вельмі добра бачны людзі, харошыя яны ці не. У нашым калгасе — харошыя. Неяк чалавек мой запытаў у мяне, які самы светлы дзень у маім жыцці. Не ведаю, што ён хацеў пачуць у адказ, можа, што такім днём я лічу дзень нашай з ім сустрэчы — гэта харошы дзень, я помню і шаную яго, але самым светлым днём я лічу наша калгаснае сёння. Калі працуеш і не адчуваеш стомы, калі прыходзіш дадому ў добрую прасторную хату і ўсё ў цябе ёсць, і дзеці здаровыя, вучацца ў школе, і ўласнае кіно — тэлевізар — у хату прыйшло. Так, самы светлы дзень — гэта сёння.

Салігорскі раён.

На полі працуюць камбайны.

Яны — камсамолкі.
На здымках (зверху ўніз) —
тэхнік-тэхнолаг навукова-
даследчага інстытута харчо-
вых канцэнтратаў Валя
Стэфанішына.
Кандыдат у майстры спорту
па стральбе, лабаранта
25-й школы г. Магілёва Ва-
ля Акаліта.
Начальнік аддзялення сувязі
ў вёсцы Кукава Ганцавіцка-
га раёна Вера Крысюк.
Фота Ул. Вяхоткі,
В. Вічужаніна.

МЫ—МАЛАДАЯ ГВАРДЫЯ РАБОЧЫХ І СЯЛЯН

29 кастрычніка — асаблівае свята: камсамол адзначае свой залаты юбілей, 50-годдзе ВЛКСМ.

Гэта вялікая падзея ў жыцці ўсяго нашага грамадства, свята для кожнай савецкай сям'і: амаль 100 мільёнаў чалавек атрымалі камуністычную загартоўку ў радах камсамола. Юбілей нашай арганізацыі з хваляваннем адзначаць і тыя, хто штурмаваў Перакоп і змагаўся на кранштацкім лёдзе ў легендарныя гады грамадзянскай вайны, і тыя, хто закладваў Магнітку і Днепрагэс, і тыя, чыё камсамольскае юнацтва праходзіла ў грозных баях з фашызмам, і тыя, хто пакараў цаліну...

Генеральнай лініяй нашага Саюза моладзі заўсёды была барацьба за ператварэнне ў жыццё палітыкі Камуністычнай партыі, ідэй марксізма-ленінізма. На XV з'ездзе ВЛКСМ у выступленні Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева была дадзена высокая ацэнка дзейнасці Саюза моладзі: «Сіла, папулярнасць і аўтарытэт Камуністычнага Саюза Моладзі на тым і грунтуецца, што ён заўсёды, на ўсіх этапах развіцця нашай краіны быў вернай апорай партыі ў вырашэнні важнейшых гістарычных задач». Сведчанне гэтага — пяць ордэнаў на нашым сцягу. Першы — ордэн Чырвонага Сцяга — за ўдзел у грамадзянскай вайне. Другі — таксама ордэн Чырвонага Сцяга, толькі працоўны, — за актыўны ўдзел у будаўніцтве першых пяцігодак. Трэці — ордэн Леніна. Калі фашысцкія орды напалі на нашу Радзіму, байцы-камсамольцы стаялі насмерць, абараняючы яе. Сваёй мужнасцю, непакіснасцю, адданасцю заслужылі яны высокі ордэн. Чацвёртая ўзнагарода — таксама ордэн Леніна — за мірныя гарады і сёлы, фабрыкі і заводы, адноўленыя з попелу пасля вайны. І пяты — ордэн Леніна — за асваенне цаліны.

Партыя даверыла камсамолу адну з самых складаных і адказных спраў — камуністычнае выхаванне моладзі. Іменна ў камсамоле шырокія масы моладзі далучаюцца да актыўнага ўдзелу ў справах грамадства, у будаўніцтве камунізма. Выхаванне моладзі ў духу камунізма, забеспячэнне марксісцка-ленінскага адзінства і рэвалюцыйнай пераемнасці пакаленняў — важнейшая задача дзейнасці ВЛКСМ.

Вялікую папулярнасць заваяваў Усесаюзны паход камсамольцаў і моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа. За апошнія 4 гады ў ім удзельнічала больш 7 мільёнаў маладых беларусаў. Удзельнікі паходу — школьнікі і студэнты, воіны, рабочыя і маладыя калгаснікі — актыўна далучаюцца да рэвалюцыйнага летапісу сваёй Радзімы, да выдатных спраў старэйшых пакаленняў, яшчэ глыбей пранікаюцца пачуццём адданасці справе партыі, імкнуча аддаць гэтай справе свае сілы, веды, жыццё.

Ідэалагічная работа камсамола, уся яго дзейнасць непарыўна звязаны з практычнымі задачамі пабудовы новага грамадства. Працоўны летапіс, пачаты ўдарнікамі першых пяцігодак, прадаўжаецца. На ўсю рэспубліку прагучэў зварот камсамольцаў ордэна Леніна аўтамабільнага завода, калгаса імя Горкага і Васковіцкай сярэдняй школы Слаўгарадскага раёна, калгаса «Іскра» Івацэвіцкага раёна і іншых з заклікам стаць на перадюбілейную працоўную вахту.

На фабрыках і заводах, у калгасах і навучальных установах юнакі і дзяўчаты адкрылі асабовыя рахункі працоўных падарункаў юбілею, прынялі высокія сацыялістычныя абавязальствы. Бо кампасам для нас з'яўляецца ленінскі завет: «Быць членамі Саюза моладзі значыць весці справу так, каб аддаваць

сваю работу, свае сілы на агульную справу. Вось у гэтым заключаецца камуністычнае выхаванне. Толькі ў такой рабоце ператвараецца малады чалавек або дзяўчына ў сапраўднага камуніста».

22 красавіка 1968 года, у дзень нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, у рэспубліцы ўзяла старт эстафета працоўных спраў маладых будаўнікоў і мантажнікаў ударных камсамольскіх будоўляў, прысвечаная юбілею ВЛКСМ і рэспублікі. Эстафета пачала свой шлях з Магілёўскага камбіната сінтэтычнага валакна. Фінішуе яна 29 кастрычніка на будаўніцтве Полацкага хімічнага камбіната. На вахце камсамольцы і маладыя рабочыя ордэна Леніна аўтамабільнага завода, Лідскай абутковай фабрыкі, Брэсцкага дывановага камбіната, Аршанскага льнокамбіната.

Рытм юбілейнай вахты сёння ў кожнай камсамольскай арганізацыі. Возьмем хоць бы камсамольцаў саўгаса «Нісімавічы» Чачэрскага раёна. Кожны з 112 яе членаў лічыць кроўным сваім абавязкам працаваць па-ўдарнаму, парадаваць Радзіму новымі поспехамі, выканаць свае абавязальствы. Заслужаным аўтарытэтам і павагай карыстаецца свінарка камсамолка Ніна Геракова. Скончыўшы сярэдняю школу два гады назад, яна разам з сяброўкай Верай Міхалкоўскай прыйшла на ферму. Сёлет дзяўчаты дабіваюцца, каб кожны кормнік за суткі прыбываў у вазе не менш як на 460 грамаў. Паўгадавыя абавязальствы выкананы з гонарам. Цяпер Ніна і Вера рыхтуюцца да завочнай вучобы ў сельскагаспадарчым тэхнікуме.

Камсамолка Вера Гулевіч, скончыўшы сельскагаспадарчы тэхнікум, вярнулася ў родны саўгас і ўзначаліла жывёлагадоўчую ферму. Пад яе кіраўніцтвам ферма пастаянна займае вядучыя месцы ў спарбніцтве, палепшылася арганізацыя працы, пануюць чысціня і парадак.

Настаўніца камсамолка Валянціна Пятроўна Марозава стварыла калектыв мастацкай самадзейнасці, памагла ажывіць работу сельскага клуба. Камсамольцы Бяляўскага аддзялення саўгаса пасадзілі юбілейны парк.

Да юбілею камсамола з аднолькавым энтузіязмам рыхтуюцца рабочыя і калгаснікі, студэнты і школьнікі, маладыя вучоныя, воіны.

Сёння камсамол — на пярэднім краі пяцігодкі. Камсамольскія арганізацыі выходзяць у кожным маладым чалавеку пачуццё гаспадара краіны, высокую адказнасць за даручаную справу, творчую ініцыятыву, свядомую дысцыпліну працы. 23 мільёны членаў ВЛКСМ — гэта вялікая стваральная і творчая сіла. Кожны другі па ліку настаўнік, інжынер, урач, кожны другі навуковы работнік — чалавек ва ўзросце да 30 гадоў. 50% членаў ВЛКСМ працуюць у рашаючай сферы сацыяльнага жыцця — у матэрыяльнай вытворчасці.

Звяртаючыся да слаўнай гісторыі камсамола, сённяшняя моладзь бачыць у ёй надзейны арыенцір для руху наперад. І песні 20-х гадоў памагаюць нам ісці ўперад, зары насустрач, натхняюць маладую гвардыю 60-х гадоў.

Так, мы — маладая гвардыя рабочых і сялян. Мы дастойна нясем эстафету маракі крэйсера «Аўрора» і байцоў Першай Коннай, будаўнікоў Камсамольска-на-Амуры і Асінторфа, эстафету Рымы Шаршнёвай і обальскіх падпольшчыкаў, пакарыцеляў цаліны і добра-ахвотнікаў Наваполацка.

Мы на пярэдняй лініі будаўніцтва камунізма. Мы заўсёды з партыяй, пад баявымі сцягамі камсамола!

Н. НЕРАД,
сакратар ЦК ЛКСМБ.

ПАСЛЯ школы Эла Леждзей хацела паступіць у архітэктурны інстытут: доўгія гады папера і аловак, палатно і фарбы здаваліся галоўным; потым пачала думаць, што лепш за ўсё — журналістыка. І ўсё-такі верх узяў тэатр.

Тэатральнае вучылішча імя Шчэпкіна пры Малым тэатры, клас прафесара Зубава. Студэнтку другога курса запрасілі здымацца ў кіно ў фільме «Мора сцюдзёнае». Гэта была першая самастойная работа Ю. Ягорава і дэбют актрысы Леждзей.

Юная нявеста памора, дзяўчынка з празрыстымі вачыма, непахісная ў вернасці свайму першаму каханню — такая засталася яна ў памяці гледача.

Лёгка было спакусіцца прапановамі здымацца ў кіно, кінуўшы вучылішча. Наступны фільм — «Першы эшалон» — хоць і замацаваў поспех, але не змяніў планаў. Эла скончыла вучылішча, атрымала дыплом. І ўсё-такі выбар паміж тэатрам і кіно быў зроблены: кінематограф захапляў больш, і перш за ўсё магчымасцю працаваць не для адной тэатральнай залы, а для мільёнаў аўдыторыі безліччых экранў.

Роля Рыты Усціновіч у фільме «Павел Карчагін» вырашыла, па сутнасці, усё. Першыя работы маглі быць і выпадковым удачай, простым супадзеннем знешніх якасцей актрысы і яе гераінь. Эла Леждзей, што называецца, пашанцавала: «Паўла Карчагіна» здымалі маладыя рэжысёры А. Алаў і В. Наумаў, мастакі разумныя, таленавітыя, улюбёныя ў сваё мастацтва. Яны памаглі актрысе ў поўнай меры раскрыць яе талент. Але пашанцавала і рэжысёрам. Леждзей — Усціновіч была такая дакладная, так арганічна спалучалася ў ёй высокая патэтыка рэвалюцыйнеркі з пяшчотай і чысцінёй любячай жанчыны, што становілася зразумела: без вялікай культуры, без шматгадовай прафесійнай вучобы, без ідэйнай перакананасці актрысы гэты вобраз стварыць было б немагчыма.

...Ішло жыццё, ішла работа, былі і зрывы і ўдачы. Былі фільмы «Ішлі салдаты», «Шторм», «Балада пра салдата», «Хакеісты», «Эскадра ідзе на захад», «Надзвычайнае даручэнне»...

Вялікі поспех выпаў на долю Э. Леждзей у кінакарціне «Тры пары года».

— Калі мне прапанавалі ролю Ані ў гэтым фільме, — расказвае актрыса, — я задумалася над яе адносінамі з Віктарам Мурамцавым. Я разумела, што такую Ганну, разважлівую, разумную, не магла не зацікавіць уся гэтая маладзёжная брыгада, якая так рэзка адрознівалася ад «рабацяг», з якімі Ганна сутыкалася на працягу многіх год жыцця на будаўніцтве. Не мог ёй не імпаанаваць і сам брыгадзір Віктар Мурамцаў, у якім па аўтарскай задуме як бы акумуляваны лепшыя рысы нашага маладога сучасніка. Усё, што ён робіць, асветлена сумленнасцю, здаровым сэнсам. Для гэтага хлопца існуюць маральныя ідэалы, і ён

іх не аддасць у імя асабістай выгады. Разумела я, што Ганна, гэтая «дзіўная выхавальца», можа захапіць Віктара, абудзіць яго юнацкія пачуцці. І ўсё ж для мяне было ясна, што ні ў якім разе нельга будаваць іх адносіны як нейкае «ўзаемнае каханне», няхай недагаворанае, якое не адбылося, але ўсё ж каханне.

Калі ж я сустрэлася на здымках з Уладзімірам Самойлавым, выканаўцам ролі Карэліна, і ўбачыла, як гэты таленавіты акцёр трактуе свой вобраз, я яшчэ больш упэўнілася ў сваім рашэнні пазбегнуць любых намёкаў на магчымасць рамана паміж Ганнай і Віктарам. Ганна ж любіць свайго мужа. І ён, гэты

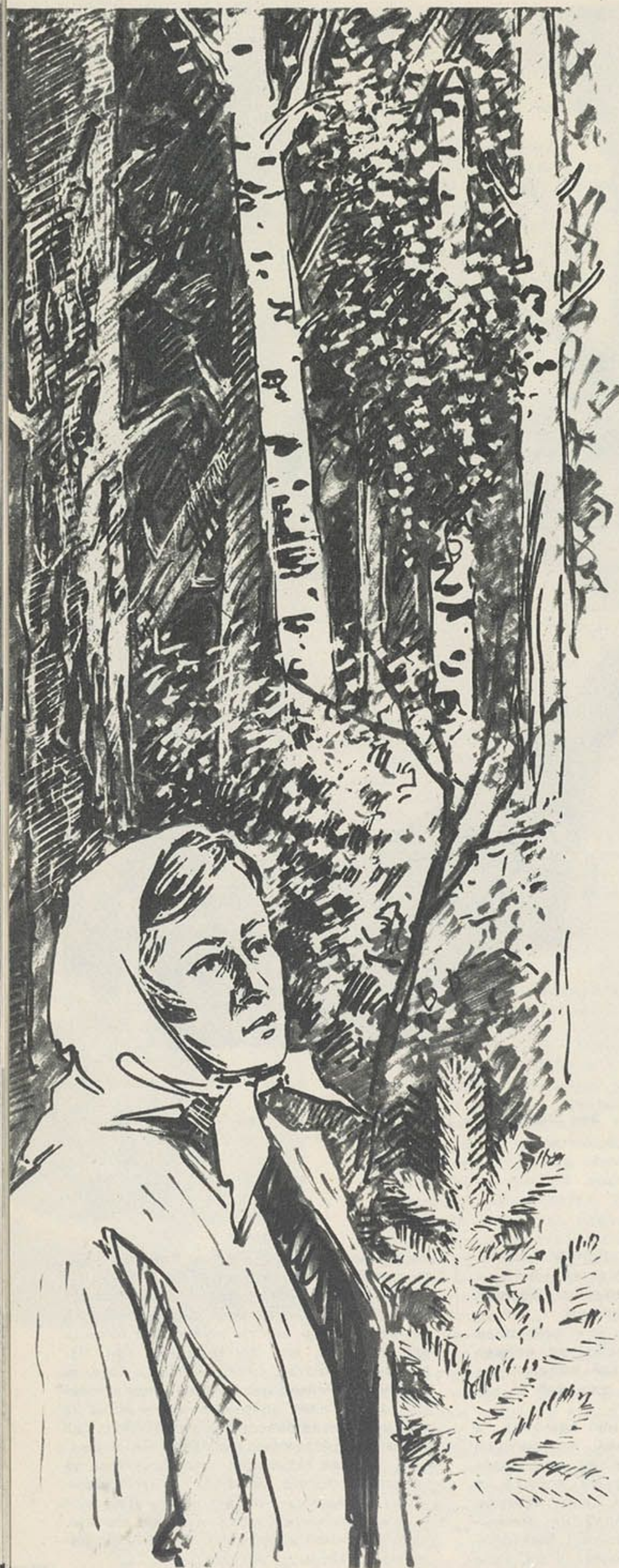
разумны, моцны, прыгожы Карэлін, варты кахання. Але гэта не сляпое пачуццё. І таму ў напружаных, часам антаганістычных адносінах Віктара і Карэліна Ганна не можа стаць на бок мужа. Яна бачыць яго памылкі, яго камандзірскі тон, нарэшце, асабістае славалюбства. Бачыць і пакутуе. Вельмі настойліва, хоць і вельмі мякка, Ганна адкрывае мужу вочы на яго несправядлівасць, прыхільнасць да старых, адміраючых, асуджаных традыцый. Для яе відавочна, што будучыня за такімі, як Віктар Мурамцаў і яго сябры.

Зусім нядаўна мы бачылі Элу Леждзей у кінакарціне «Асобая думка» вытворчасці Адэскай кінастудыі, дзе яна сыграла ролю актрысы Ажогінай.

Эла Леждзей у ролі актрысы Ажогінай у фільме «Асобая думка».

ЭЛА ЛЕЖДЗЕЙ

НА КАНАЛЕ

Урывак з рамана «Лесавічанка», у якім апісваюцца падзеі ў Заходняй Беларусі непасрэдна пасля яе вызвалення.

Піліп ПЕСТРАК

Мал. Р. Віткоўскага

Вярнуўшыся з сяла Ракі, Лена, як толькі ўвайшла ў сваю «кватэру», заўважыла на століку блакітны канверт. Цюкнула—а, можа, ад... Так, гэта быў ліст ад яго, ад Паўла. Не распрабуючыся, Лена села на крэсла і ўскрыла ліст. Заглыбілася ў чытанне. Кожнае слова гучэла, як адкрыццё. Праз радкі ліста праглядаў твар Паўла, які Лене выдаўся стомленым. Павел пісаў аб сваіх філасофскіх поспехах, аб пагодзе ў Маскве, аб тым, што нядаўна хадзіў у МХАТ, глядзеў каронную Горкага «На дне». І піша: «Дзіўная, неўміручая п'еса, такой на свеце няма». Пытаецца пра здароўе Лены, аб рабоце і раіць ёй наведаць Івана Хмыза, абавязкова з ім пазнаёміцца, калі на гэта ёсць магчымасць.

Увайшла бабуля Гануля і пляснула ў далоні:

— Ой, а я затрымалася ў хляве і не бачыла, як вы ўвайшлі. Чытаеце пісьмо? Учора паштальёнка прынесла. Як вам ездзілася?

— Добра. Калгас заснавалі ў Раках.

— О, гэта далёка. Там жывуць сакуны. Вось і ў нас пагаворваюць пра калхозы. Добра гэта, саколка, ці не?

— Добра, бабуля. Як наладзяць работу, будзе вельмі добра.

— Каб то ж бог даў. А то вось Ахрэм Балабон хоча коні прадаваць.

— А-а... Ад такіх можна гэтага чакаць. Няхай прадае, потым будзе каіцца.

Бабуля загаварыла пра абед і пайшла на кухню. Лена расправулася, глянула на сябе ў люстэрка. Абветранасць, нават з загараем, глянулі з твару. Падрыхтавала мыла, ручнік, але чамусьці не ішла на кухню. Аглядала, стоячы, пакой—кнігі на этажэрцы, паперы на стале, партрэцік Леніна без рамкі, прымацаваны кнопкамі да сцяны, і каларовая карцінка з рускага часопіса «Сялянка» «Дзеці ўцякаюць ад навалыніцы». І стала чагосьці шкада. Сумно-та дыхнула ў душу. Ад чаго б гэта? Яна, адзінота, прынесла задуму, няйначай яна. Захацелася камусьці расказаць нешта толькі сваё, сакрэтнае. І Лена ўявіла той лес, праз які ехалі назад разам з Точанем, і пра які гаварыў старшыня сельсавета Мікодым Крот, праводзячы іх у дарогу: «Гэта такі лес, што ў ім сам чорт ногу зломіць, але праз яго карацейша дарога. Едзьце ёю». Як у вадзі глядзеў стары Крот, не падазраючы трапнасці сказанага для нас.

Лена аж да вечара хадзіла задуманая. Нават бабуля Гануля гэта прыкмеціла і падумала: «Мусіць, нешта няладна выйшла». Выехалі з Ракаў яшчэ далёка да світання і натрэсліся па карэннях даволі. Але легчы адпачыць няма ахвоты. Вабіць некуды ісці. Можа, хочацца яшчэ раз глянуць на недалёкі лес за каналам, на цудоўную сумесь соснаў і бяроз—такіх ціхіх і задумных, што хацелася злезці з калёс і застацца. І Лена, узяўшы кошычак, пайшла. Бабуля Гануля глянула ў акно і тут жа выбегла на парог і крыкнула ўслед:

— Калі ў лес, то трэба боты абуць!

Лена глянула на свае ногі і адразу павярнула назад—на нагах былі звычайныя, паношаныя туфелькі. Вярнулася, абула ўрэшце боцікі, і разам з гэтым прыйшло нейкае праясненне. Стала лягчэй. Ішлося лёгка ўздоўж канала. Ішла, снавала думкі—што рабіць? З чаго пачаць? Ну, вядома, трэба напісаць Паўлу... І раптам аж зжахнулася, хацела павярнуць назад. Косця... Косця Коршак...

Трэба не чакаць ні хвіліны—напісаць Паўлу, каб хутчэй заступіўся за яго. Гэта ж не жарты, каб так абчарніць чалавека. Прадчуванне чагосьці небяспечнага агарнула душу. Яна адганяла гэтыя думкі, не хацела верыць, каб у народзе, які толькі што вызваліўся ад акупацыйнай няволі, расла небяспека для новага ладу—ладу без паноў, значыць, без прыгнёту. Вось гэтая страшная, амшэлая школа ў Раках. Косця Коршак, як старшыня калгаса, будзе старацца, каб зняць з зямлі гэтую «крыўду веку», і Крот ахвотны да гэтага. Дамоўлена. Будуць старацца. Трэба наблізіцца да старшыні райвыканкома Сідарука, каб і ён не спускаў з вока гэтай школы. Лена ўсміхнулася, успомніўшы пра Сідарука. Цікавы чалавек, сын грамадзянскай вайны. Ён ёю жыў праз увесь час акупацыі, жыве і цяпер. Загартоўка прыгожая. Ёсць жа ў народзе такая прымаўка: «І да танца і да ружанца». Але паны, шляхта насуперак ёй стварылі іншую прымаўку: «Не да танцу галадранцу». Як паказала жыццё, то шляхецкая прымаўка аказалася фальшывай. Лёну пры ўспаміне вячэры ў старшыні Крата аж падымае на смех. Пераліваюцца, скачуць гукі гармоніка, і ў такт ім угінаецца, дрыжыць падлога пад нагамі Сідарука. Хмель ударыў пад чупрыну, і пайшло яно, разудалае:

Ой, казалі Кацярына,
Што я замуж не пайду,
Сама выйду на вуліцу,
Схаваюся ў лебяду.

І пайшоў драбніць Сідарук на насочках няўклудных бо-
таў. А з-пад чупрыны—дым... Вось вам чапаеўская за-
радка!

Як жа многа гаротна-закамянелага ў гэтай, адцятай ад
свету, палескай глушыні! І як яшчэ густа караніца яна—
спадарожніца няшчасцяў—забавоннасць. Вось дачка гас-
падыні, дзе кватаравала Лена, гаворыць сваёй маці, што
рэшата парвалася, што трэба ісці пазычыць у суседзяў.
А маці зморшчыла лоб, быццам нешта прыпамінаючы, і
раптам: «А які сёння дзень?»

— Пятніца, — адказвае дачка.
— Няможна пазычаць рэшата ў пятніцу.
— Чаму? — здзіўляецца дачка.

— А таму, што ўсё будзе ўцякаць з тваіх рук, як
вада з рэшата. Нават курыцы не зловіш. Пятніца — дзень
посны, святы.

Лена не можа не ўспомніць без горкай усмешкі, як
прыйшла да яе жанчына ды з такою незвычайнай спра-
вай, што людзі з іншай мясцовасці могуць і не паверыць.
Яна жалілася, што нешта варушыцца ў яе ў жываце ўжо
больш года і не дае ёй жыць. І жанчына прасіла парад-
дапамогі, як пазбыцца гэтага няшчасця. А потым дадала
яшчэ адну скаргу, што праз гэта муж-яе не кахае.

— Галубанька, ніколучкі не кахае, — тужліва пакач-
вала галавою схуднелая, з васковым тварам жанчына.

— А ў доктара вы былі?

— Адзін раз была. Але я баюся доктара, бо ён можа
даць чаго пад нос, то і ногі задзярэш.

«Ох, якая цемра... дапатопная», — думала Лена, гле-
зячы на гэтую жанчыну.

— Без доктара нічога не будзе. Не трэба баяцца док-
тара. Вось у вашых Раках хутка будзе адкрыты доктарскі
пункт. І тады вас вылечаць.

Невядома, ці што зразумела з гэтага жанчына, але па-
дзякавала і адышла, выціраючы слязу.

Жанчына прыходзіла раненька, каб застаць Лёну дома,
а вось увечары прыйшоў сярэдніх год валасаты мужчына ў
расхрыстанай карычневай куртцы, у бруднай даматканай
кашулі, завязанай на каўняры суконнай чырвонай жычкай.
Таропкі ў рухах, неспакойныя рудавыя вочы.

— Я да вас, таварышка, — звярнуўся ён да Лёны, не
хочучы сесці на запрашэнне. — Ну, дзе мне знайсці рату-
нак? — жонка б'е дзяцей. Ну, чым жа яны вінаваты?

— А за што яна іх б'е? — спыталася Лена, нахму-
рыўшыся.

— Прычапілася, што я хожу до другое бабы...

Лена не вытрымала і засмяялася.

— А вы пакіньце хадзіць, тады жонка будзе спа-
койная.

— То коб я хадзіў... А гэта ж выдумка, людзі набра-
халі. То няхай бы яна біла мене, а то дзяцей...
Чым жа яны...

Смяяліся ўсе, хто быў у хаце, — і гаспадыня з дачкою і
Точань Юрка. Ён ужо нешта ў блакнот запісваў. Вось
трапіў чалавек у бяду. Жонка выдумала яму такую кару,
што ніякі Саламон не разбярэцца.

— То чаго вы хочаце? — спыталася ўрэшце Лена.

— Я хачу, каб яе забралі міліцыянеры і пополахалі.

— Тады ідзеце ў міліцыю.

— А коб вы з ёю поговорылі. Можа б яна...

— Не, я тут нічога не змагу вам памагчы.

— Ох, ох, — паўздыхаў мужчына і, махнуўшы шапкаю,
бягом вылецеў за парог.

Калі клаліся спаць, гаспадыня ціха ўвайшла за зага-
радку да Лёны і паўшэптам расказала пра гэтага «няшчас-
нага» мужчыну, што ён сапраўды хадзіў да адной удавіцы,
і жонка застала яго ў яе хаце. Пабіла вокны удавіцы і
пачала біць дзяцей. А ці ходзіць ён цяпер да ўдавы, чорт
яго ведае.

Так раздумваючы, Лена дайшла да возера. Яно невялі-
кае — два кіламетры даўжыні і столькі ж шырыні і круг-
лае, як міса. Нічым не патрывожанае, яно застыла ў
асенняй дрэме пад ціхім сонцам. З правага боку на ўзвыш-
шы раскінулася вёска. Яна іменна раскінулася, бо адны
хаты спускаліся бліжэй да возера, а іншыя аддаляліся ад
яго. З другога боку наступаў сасновы лес, і вяршыні яго
акуналіся ў празрыстыя тоні. Далёка, ля процілеглага
паўночнага берагу, ледзь маячыла лодка з рыбаком.

І як ні прыгожа навокал, Лена не адчувала дыхання
таго, што завецца прыволле. Куды ні кінь, усё ў абдым-
ках лясной глушыні, і здаецца, што і неба абмежавана
ёю — гэтае чыстае, спакойнае неба. Нават налятае ў душу
нешта такое, што можна было б назваць пачуццём пры-
гнёту. Нельга ніяк раскінуць плячыма, каб уздыхнуць
грудзьмі на ўсю моц, як гэта лёгка бывае на адкрытых
прасторах. Землі-палеткі — малыя яны ці вялікія, усё
роўна туляцца ў лясках. Аднак бярэ ў палон прыгажосць
першабытнасці прыроды, нават вась гэтага азярка, якое,
можа быць, засталася яшчэ ад Герадотавага мора.

І ў гэтай азёрнай, лясной цішыні Лена яшчэ больш,
чым у хаце, адчула сябе адзінокай. Няма пры ёй таго
пляча, на якое можна было б надзейна палажыць
руку. «Павел, Павел, — зашапталі вусны, — ты цяпер да-
лёка, далёка ад мяне. Але не ў адлегласці справа».

І Лёне раптам здалася пры гэтым: што, каб вась зараз
з'явіўся пры ёй Павел. «Я яго абую ў мужыцкія боты,
адзену ў палескую суконную куртку, дам у рукі сякеру —
будзе секчы дровы, будзе насіць ваду, потым павяду яго ў
тую хату, дзе я галаву ламала, як над алгебраічнай зада-
чай, як уладкаваць дзве сям'і. А потым на сялянскія схо-
ды. Без гэтага не пасцігнуць яму філасофію».

Лена хутка пайшла, аддаляючыся ад возера і ад канала
направа — у лес і ў лес.

«Грыбочкі-галубочкі, — паўтаралася ў галаве Лёны, —
з вамі можна забыць усе спякоты і турботы». А яны,
«грыбочкі-галубочкі», не ўцякалі, не хаваліся — ці то за
сосны, ці за дубкі, не танулі ва мхах і верасах. Наадварот,
адкрыта выглядалі на свет, нават выскоквалі на пескавую
дарожку і рассядаліся ў пераплётах карэння ў сваёй бу-
раватай свежасці, маладыя і, здавалася, жывыя, жавыя —
грыбкі-баравічкі.

Лена акідвала іх сямейкі вокам і не спяшалася за-
гортваць іх да сябе ўсіх адразу. Не, яна павольненька,
асцярожненька датыкалася да кожнага з іх, паціху зрэз-
вала ножыкам паўскрай чорнай рассыпістай зямлі, пакі-
дала карэньчык грыбніцы на насенне, а яго самога, абла-
сканага, клала ў бабчын палавенькі кошык, зграбна спле-
цены з ачышчаных ядлоўцавых карэнняў. Гэта было
свяшчэннае дзеянне над цудоўнымі дарамі свяшчэннага
лесу, прывандраваўшага сюды недзе з першабытных былін,
у якім, як закінутая вятрам, ходзіць у ціхай адзіноце над-
нёманская дачка і адсюль усміхаецца сваёй маме. Усміха-
ецца і сябрам наднёманскага горада, з якімі не мае ні-
якіх зносін. Хацелася б іх перанесці вась сюды, каб яны
пабывалі ў нязнаным для іх царстве прыроды, якая тут
яшчэ мацнейшая за чалавека.

Ішла дахаты, адпачыўшая, спакойная, з пачуццём
гордасці за штосьці, што і сказаць цяжка. Можа за тое,
што ты жывеш сярод цудаў зямлі і бачыш іх красу, якая
заўсёды і ўсюды бывае толькі ласкавай. Можа і за тое,
што ты — чалавек, ідучы насустрач зямлі, умееш узаемна
абласкаць яе, праз што робішся моцным, багатым у
сваім жыццёвым паходзе — робішся непераможным. Як
хораша ісці, глядзець на свет і цешыцца, што ён ёсць,
што ён мой...

Хутка хада захляснула яшчэ адно: увечары трэба бу-
дзе здаць справу, ці інакш — даклад, сакратару райкома
Ярмілаву аб сваёй паездцы ў Ракі.

«Я ж інструктар райкома па прапагандзе...»

Кадр з кінафільма «Шостае ліпеня».

Кадр з кінафільма «Аб-снарджанню не падлягае».

6 ліпеня 1918 года. Масква. Кабінет Уладзіміра Ільіча Леніна. Уваходзіць Бонч-Бруевіч.

— Уладзімір Ільіч! — усхвалявана гаворыць ён. — Дзяржынскі арыштаваны Цэнтральным камітэтам эсэраў... Там былі ўсе — і Праш'ян, і Спірыдонава, і Камкоў... Яны перанеслі сваю рэзідэнцыю ў штаб Папова...

— Гэтага не можа быць! — усклікае Ленін.

— Гэта так, Уладзімір Ільіч...

Ленін імкліва ходзіць па кабінету. Спыніўшыся, раздумліва гаворыць:

— Так, так... Адкрытае паўстанне... Мяцеж... Спроба дварцовага перавароту. Якая здзіўляючая гатоўнасць ахвяраваць лёсам мільёнаў, лёсам рэвалюцыі, краіны ва ўгоду свайму безразважнаму авантурызму!.. За жыццё Фелікса мяцежнікі адкажуць галавой!.. — І, павярнуўшыся да Бонч-Бруевіча, рэзка гаворыць: — Перадайце гэта ім. На час адсутнасці Дзяржынскага старшынёй ВЧК назначыць Лаціса. Паведаміце Падвойскаму і Муралаву, што яны назначаюцца кіраўнікамі ўсіх аперацый па ліквідацыі мяцежу...

Гэта адзін з эпізодаў но-

вай шырокаэкраннай гісторыка-рэвалюцыйнай мастацкай кінааповесці «Шостае ліпеня», створанай рэжысёрам Юліем Карасікам на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Міхаіла Шатрова. Карціна расказвае пра адзін дзень з жыцця Ільіча, толькі пра адзін дзень, напоўнены грознымі падзеямі, якія вырашылі лёс Рэспублікі Саветаў.

Гэты дзень, разлічаны па мінутах, увайшоў у гісторыю як прыклад тытанічных намаганняў правадара, яго імклівай думкі, геніяльнай празорлівасці, волі.

Фільм «Шостае ліпеня» — гэта дакладнае, пацверджанае гістарычнымі дакументамі мастацкае апавяданне аб рэвалюцыі, аб складаных перапляценнях палітычнай барацьбы, аб поўных глыбокага драматызму падзеях, якія здарыліся на першым годзе Савецкай дзяржавы. Гэта хваляючая кінааповесць пра Ул. І. Леніна і яго баявых саратнікаў, пра сапраўдную рэвалюцыйнасць, мудрасць і сілу ленинскай партыі. І няма сумнення, што карціна ўвядзе яркай старонкай у кіналенініну, паслужыць камуністычнаму выхаванню маладога пакалення.

АКТРЫСА, РЭЖЫСЁР, ПЕДАГОГ

Любоў Мазалеўская — чалавек выключна цікавага жыццёвага і творчага шляху. Нарадзілася яна на Гродзеншчыне. З малых год бачыла цяжкі лёс беларускіх сялян, асабліва дзяцей, якіх яна па-матчынаму любіла і шкадавала. Мазалеўская выбрала сабе шлях настаўніцы, жадаючы раскрыць людзям вочы на іх бяспраўнае жыццё. Але яна хутка зразумела, што адным толькі хрысціянскім сэрцалюбствам шмат не зробіш. Калі грывнула Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя, а пасля грамадзянская вайна, Мазалеўская ўбачыла, дзе сацыяльная праўда і сапраўдная свабода. Пакінуўшы свой дом і блізкіх, яна добраахвотна пайшла ў Чырвоную Армію. Разам з баявым атрадам маладая настаўніца прайшла па доўгіх дарогах вайны і змагання за Савецкую ўладу.

Чалавек шырокага светапогляду і аматар мастацкай самадзейнасці, Любоў Мазалеўская, дэмабілізаваўшыся з арміі, паступае ў Беларускую тэатральную студыю ў Маскве і праходзіць там увесь курс сцэнічных ведаў. Яе не збянтэжылі паўгалод-

нае студэнцкае жыццё ў тыя гады, нястачы і турботы. Саграваў высокі энтузіязм, з якім жылі і вучыліся студыйцы, іх захапленне маскоўскімі тэатрамі, дзе кавалася новае, рэвалюцыйнае мастацтва.

Неўзабаве, у 1926 годзе, у Віцебску адкрыўся Другі Беларускі дзяржаўны тэатр, створаны з выпускікоў Беларускай студыі. Пачалася сталая прафесійная праца, творчая дзейнасць. Адной з найбольш значных, блізкіх па ўсёй сваёй сутнасці ролей, якія выканала Мазалеўская ў тыя часы, была роля Любоў Яравой у аднайменнай п'есе К. Транёва. Гэты вобраз мужнай патрыёткі вельмі імпанаваў Мазалеўскай, бо шмат у чым супадаў з яе ўласнай біяграфіяй. Любоў Мазалеўскай у тэатры імя Якуба Коласа давялося выканаць не адну цікавую ролю розных жанраў: Агата ў «Паўлінцы» Я. Купалы, Караліна ў «Вайна вайне» Я. Коласа, птушніца ў «Пагібелі воўка» Э. Самуйлёнка.

Аднак Мазалеўскую, чалавека з выдатнымі валявымі якасцямі і схільнасцю да настаўніцтва і выхавання, цягнула ў рэжы-

суру, і яна дабіваецца пазнаць на курсы па ўдасканаленню рэжысёрскага майстэрства пры Маскоўскім тэатральным інстытуте.

Вярнуўшыся ў тэатр, Любоў Мазалеўская ставіць рад спектакляў, з якіх найбольшым поспехам карыстаюцца: «Яе сябры» па п'есе В. Розава, «Атэстат сталасці» Л. Гераскінай (абедзве п'есы аб савецкай моладзі), потым у тэатры імя Янкі Купалы — «Даходнае месца» А. Астроўскага.

Калі ў рэспубліцы быў арганізаваны Беларускі рэспубліканскі тэатрыонага гледача, то галоўным рэжысёрам запрашаецца Л. Мазалеўская. Праз параўнаўча нядоўгі час яна з'ядноўвае калектыў тэатра ў дружнюю творчую сям'ю і дабіваецца ансамблевасці ў зборным, вельмі няроўным акцёрскім калектыве, дзе побач з вопытнымі, спрактыкаванымі майстрамі, такімі, як У. Говар-Бандарэнка, В. Окалаў, А. Ротар, працавалі і таленавітыя студэнты, і выпускнікі Беларускага тэатральнага інстытута Л. Цімафеева, Р. Маленчанка, В. Барысёнак, В. Лебедзеў, Л. Барташэ-

віч, і зусім зялёная моладзь з тэатральнай самадзейнасці.

Вялікі жыццёвы і тэатральны вопыт, прыроджаная здольнасць да выхавання моладзі, строгае любоў да юнакоў і дзяцей памаглі Мазалеўскай арганізаваць тэатр і зрабіць яго папулярным і любімым юнымі гледачамі. У яе хапала энергіі і жадання выхоўваць не толькі свой творчы калектыў у тэатры, але і выкладаць сцэнічнае мастацтва ў Беларускім дзяржаўным тэатральным інстытуте.

Рэжысёр-педагог з цвёрдымі рэалістычнымі прынцыпамі ў мастацтве, Л. Мазалеўская ў сваёй творчай дзейнасці заўсёды строга і паслядоўна следавала вучэнню К. Станіслаўскага,

У ролі Уладзіміра Ільча
Леніна здымаўся заслужаны
артыст РСФСР Юрый Каю-
раў. У іншых ролях заняты
Васіль Ланавой (Дзяржын-
скі), Уладзімір Татосаў
(Свярдлоў), Барыс Рыжухін
(Чычэрын), Уладзімір Самой-
лаў (Падвойскі), Георгій Ку-
лікаў (Бонч-Бруевіч), Ала
Дзімідава (Спірыдонова), Вя-
часлаў Шалевіч (Блюмкін).

Убачаць глядачы таксама
трэцюю серыю новай шыро-
каэкраннай мастацкай кі-
накарціны «Шчыт і меч»
(«Абснарджанню не падля-
гае»), створаную рэжысёрам
Уладзімірам Басавым на кі-
настудыі «Масфільм» па ма-
тывах аднайменнага рамана
Вадзіма Кажэўнікава.

Фільм апавядае пра актыў-
ныя дзеянні і новыя перамо-
гі Вайсы ў апошні перыяд
вайны, пра вялікія ўдалыя
аперацыі ў тыле ворага.
У галоўных ролях здыма-
ліся Станіслаў Любшын, Ула-
дзімір Басаў, Юозас Будрай-
ціс, Аляксей Глазырын, Мі-
калай Засухін, Ала Дзіміда-
ва, Алег Янкоўскі, Наталля
Вялічка, Георгій Мартынюк,
Міхаіл Пагаржэўскі.

Выпускаецца на экраны
рэспублікі новая таджык-

Кадр з кінафільма «Як
загадвае сэрца».

ская мастацкая кінакарціна
«Як загадвае сэрца», пастаў-
леная рэжысёрам Барысам
Кімягаравым па матывах
паэмы лаўрэата Ленінскай
прэміі Мірзо Турсун-заде.

Галоўны герой кінаапа-
вядання — аграном Ібрагім
Карымаў — чалавек вялікага,
цікавага лёсу. Ён устанаўлі-
ваў Савецкую ўладу ў Тад-
жыкістане.

Цікавы, запамінальны воб-
раз Ібрагіма Карымава
стварыў у карціне народны
артыст СССР Леў Свєрдлін.
Р. КАПЛЯ

Мама, пачытай!

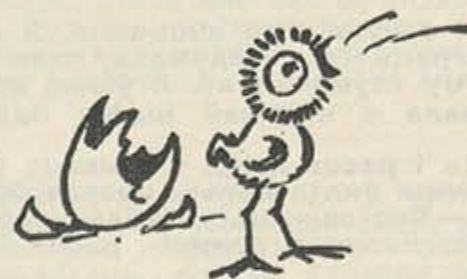
Мал. Р. Грамыкі

Іван МУРАВЕЙКА

Няхай сонца не заходзіць

Кажуць, што у сонейка,
і ў цяплынь, і ў холад,
Шмат праменьняў тоненькіх —
Нітакі шайковых.
Я схалю прамень за хвосцік,
Прывяжу за колік.
Няхай сонца не заходзіць
Аніколі!

Пеўнік

Куранятка ўскочыла на вэнкі:
— Мне сказала мама, што я —
пеўнік.
Я, напэўна, добры голас маю.
Слухайце! Я зараз заспяваю.
Ды не ціўкайце, я ў вас
прасіў!

І з усіх сіл:
— Ціў! Ціў! Ціў!

Рогі і рожкі

У казла, як палкі, рогі,
У малой казюлі — рожкі.
Я казла ганю з дарогі,
А казюлі страшна
Трошкі.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

яго творчаму метадзе. Заў-
сёды гарача і рашуча аба-
раняла свае прынцыпы,
не паддаючыся на модныя,
але фальшывыя навацы,
адваргаючы сцэнічнае шту-
карства і жыццёвую ня-
праўду.

Гэтая яе рэалістычная
ўстойлівасць дапамагла
Мазалеўскай зблізіцца з
вядомым беларускім пра-
заікам Іванам Мележам у
работе над пастаноўкай
яго п'есы «Пакуль вы ма-
ладыя». Першую сваю
драматургічную спробу та-
ленавіты пісьменнік прапа-
наваў тэатру імя Янкі Ку-
палы, але ніхто з купалаў-
скіх рэжысёраў не захацеў
яе ставіць. Запрасілі з тэ-
атра юнага глядача Мазалеў-
скую, і яна смела ўзя-
лася за работу з аўтарам,
у выніку чаго з'явіўся
вельмі лірычны і цёплы
спектакль, які меў вялікі
поспех у глядача і доўга не
сыходзіў са сцэны купа-
лаўскага тэатра.

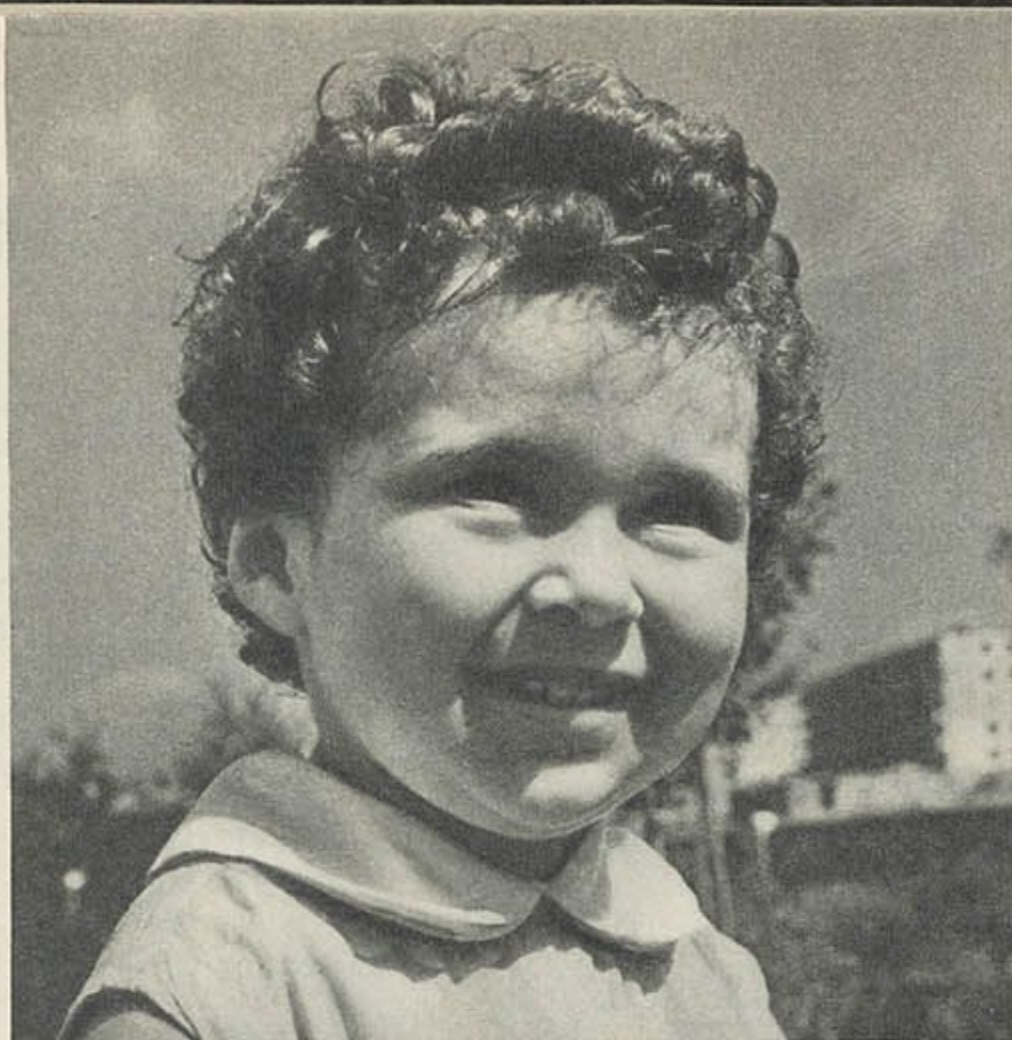
Вопыт работы з драма-
тургамі, адкрыццё іх пер-
шых твораў асабліва па-
спяхова праявіліся ў су-
працоўніцтве з маладым
настаўнікам Іванам Козе-
лам. Мазалеўская ставіць
яго першую п'есу «Папа-
раць-кветка», народную
драму з вельмі дакладным
веданнем сялянскага жыц-
ця, побыту і псіхалогіі про-
стых людзей, іх пакут і ра-

дасцей. Напоўненыя пева-
мі, танцамі, рознымі абра-
дамі і прыгожай фантасты-
кай, гэты спектакль пры-
вабліваў сваёй нацыяналь-
най самабытнасцю, мяк-
кім лірызмам і ярасцю ба-
рацьбы за чалавечую год-
насць простага людю.

Другім спектаклем па
п'есе І. Козела «Над хва-
лямі Серабранкі» Мазалеў-
ская замацавала поспе-
хі маладога драматурга,
памагаючы яму ў сцэніч-
ным увасабленні твора і гэ-
тым заахвочваючы аўтара
на далейшую працу ў дра-
матургіі.

Успамінаючы скульптур-
нае выразнае аблічча
Л. Мазалеўскай, строгі вы-
раз твару і ясныя вочы,
заўсёды ўяўляеш яе ў аб-
кружэнні маладых акцё-
раў, якія ўюцца каля рэ-
жысёра, як дзеці каля сва-
ёй маці. І яна была са-
праўднай маці для сваіх
выхаванцаў, якая здабыла
гэта высокае права ўсім
сваім жыццём, ведамі, во-
пытам і выключнай сілай
любаві і адданасці сваёй
акцёрскай справе. Яе і
цяжка аддзяліць ад тэат-
ра, ад акцёрскага калекты-
ву, настолькі Мазалеўская
была блізкая і адданая ім.

Яўген РАМАНОВІЧ,
заслужаны артыст БССР.

ГЭТА БУСЕЛ ПРЫНОСІЦЬ ДЗЯЦЕЙ?

— **МАМА**, мама! — узбуджана крычала яшчэ ў дзвярах мая шасцігадовая дачушка, — у цёці Каці будзе дзіцятка!

— Я ведаю, — спакойна сустрэла я дзяўчынку. — А табе хто пра гэта сказаў?

— Бабка Лена... Скажы... мама... гэта бусел прыносіць дзяцей?

Я разгубілася.

— Не, дзетна! — І пачала паспешліва мяшаць тое, што варылася ў наструльцы. Мозг мой напружана працаваў: «Вось бачыш, што ўсхвалявала дзіця!» А дзяўчынка працягвала скорагаворкай:

— Бабка Лена сказала, што дзіцятка цёці Каці прынясе бусел, а я...

— Што ты? — спыніла я дачку.

— А я... — запнулася яна, — бачыла, што ў цёці Каці вялікі жывоцік...

Здавалася, у дзіцяці вырвалася нешта такое, аб чым яму не варта было гаварыць.

Мне спатрэбілася некалькі секунд, каб ачوماцца. Я павольна выцірала рукі: трэба выйграць час і падумаць. Нельга было адсылаць дзіця, не даўшы яму тлумачэнняў. Я ўзяла дачку за руку, адвела ў пакой і выняла з кніжнай шафы падручнік анатоміі.

— Вось паглядзі, так спіць і расце дзіця ў жываце ў сваёй мамы. — Я паказала дзяўчыцы анатамічны разрез брушной поласці цяжарнай жанчыны. — Яно ляжыць у цяпле і харчуетца сокамі мацярынскага цела. Разам з дзіцем расце і мамін жывоцік.

Дзяўчынка з цікаўнасцю разглядала намалёванае ў кнізе. Неўзабаве пачулася новае пытанне:

— Мама, а як дзіця ўваходзіць туды і выходзіць адтуль?

Я пастаралася стрымаць усмешку.

— Калі тата і мама нахаюць адзін аднаго, пад сэрцам у мамы пачынае расці дзіця. Як гэта адбываецца, ты пакуль што не зможаш зразумець. Калі падрасцеш яшчэ, растлумачу табе.

Тону, якім я гэта сказала, было дастаткова, каб дзяўчынка зразумела, што больш распытваць не трэба. Галоўнае для яе стала ясна: бусел не прыносіць дзяцей.

У АНІ „ПАЧАЛОСЯ“

Мінула чатыры гады.

Аднойчы мая Таня прыйшла са школы абураная.

— Сёння мы давалі Аню да слёз. На ўроку гісторыі настаўніца выклікала яе да дошкі, і ўсе ўбачылі, што ў яе на сукенцы пляма. Некаторыя пачалі шушунацца: «У Ані „пачалося“ і пачалі смяцца. А яна не магла слова вымавіць. Пачырванела, расплакалася і ўцякла з класа.

Таня панізіла голас:

— Я хачу спытаць у цябе, мама, што ў Ані „пачалося“, чаму з яе смяліся?

Вось узнікла і гэтае пытанне.

Я ведала Аню. Другагодніца, яна была старэйшая за астатніх і ўступіла ў пераходны ўзрост. Канешне, многія дзеці былі ўжо інфармаваны пра некаторыя інтымныя падрабязнасці жаночай фізіялогіі.

Я зусім проста растлумачыла дачцэ будову жаночых яечнікаў, расказала пра звязаны з імі штомесячны цыкл і яго ролю ў развіцці арганізма. Успомніла і пра звязаны з гэтым непрыемныя адчуванні.

І калі праз два гады прыйшла чарга і маёй дачкі, яна аднеслася да гэтай падзеі зусім спакойна. Я пагаварыла з ёй без фальшывага сораму, як захоўваць у гэтыя дні асабістую гігіену.

І ўсё ж пытанне пра зачаток асталося някранутым. Было яшчэ рана.

ДЗЯЎЧЫНКА ЗДЫМАЕ ДЗІЦЯЧЫ АБУТАК. „ПЕРШЫ“

Перыяд пераходнага ўзросту адбываўся з уласцівымі яму напрызамі і пытаннямі, звязанымі з пазнаннем уласнага «я». Першае трапятанне юначага нахання было даверана дзённіку, у які я ніколі не дазваляла сабе зазірнуць. Мне дастаткова было ведаць, што сэрца маёй дачкі ўжо б'ецца дзеля іншага сэрца, таксама чыстага і добрага, што гадзіны «спатканняў» праходзяць на катку, у тэатры, кіно або ў нас дома. Наш дом часта напаўняўся маладым смехам.

Але адна вечарынка выклікала незадавальненне Тані: навошта танцаваць пры патушанай электрычнасці? Потым мы пагаварылі пра штучна выкліканыя такімі абставінамі эратычныя адчуванні, якія ўзнікаюць не ад натуральных і чыстых пачуццяў.

Крытычны быў той год, калі Таня вучылася ўжо ў дзесятым класе. Штодня яе праводзіў пасля школы хто-небудзь з аднакласнікаў. Адзін прыходзіў прасіць падручніка, другі запрашаў яе ў нядзелю ў кіно. Хто ж з іх самы лепшы, «самы варты»?

Усе яны былі разумныя, начытаныя, але, на думку маёй дачкі, нейкія нямчырыя. «Першы» — сарамлівы, сціплы юнак, які адначасова вучыўся і працаваў і не вызначаўся асабымі манерамі, доўга трымаў у палоне Таніна сэрца.

У час усхваляванай начной споведзі, калі я сядзела ў яе на ложку і мы не запальвалі нават святла, я даведлася пра ваганні, трывогі маёй дачкі і пра яе адносіны да «хлопцаў». Гэта нялёгкае ўнутранае барацьба пры ўсведамленні і афармленні ўласнага «я», вядома, была аплачана зніжэннем пасляховасці. Я падтрымлівала ў гэты перыяд сваю дачку цярдліва і з глыбокім даверам, вучыла яе правільна выбіраць і ацэньваць сяброў.

З пераходнага ўзросту мы «выбраліся» без вялікіх бур. Я не дапусціла таго разрыву паміж мной і маёй дачкой, які адбываўся калісьці паміж мной і маёй маці. І калі мы, урачыста праводзіўшы Таню на выпускны вечар, вярнуліся ў пакой, напоўнены пахам півоныяў і руж, я дала волю шчаслівым слязам.

— Ну, тататка, — абняла я мужа, — наша птушанятка пачала ў свет...

„МАМА, КАМЕН НАЧАВАЎ У НАС“

Адкрытая размова з дваццацігадовай дачкой стала раптам зусім неабходнай.

У нашай трохлісцевай канюшыне з'явіўся чацвёрты лісток. Кавалер Тані на выпускным вечары ўсё часцей пачаў запрашаць яе панатацца з ім на яго матацыкле. Тлумачыў ёй цяжкія пытанні па матэматыцы, а аднойчы прынес свае падручнікі, і яны ўдваіх селі рыхтавацца да экзаменаў ва ўніверсітэт.

З'явіліся новыя сябры, і з імі новыя юнацкія мары і імкненні. Пачаліся семестры, сесіі. Камен пакарыў сэрца нашай дачкі і наша таксама. Нават цікаўныя суседкі прывыклі бачыць яго ў нас.

Аднойчы мы з мужам былі цэлы месяц у ад'ездзе. Сустрэкаючы нас, дачка адкрыта паглядзела мне ў вочы і заявіла:

— Мама, я павінна табе сказаць, што Камен некалькі разоў начаваў у нас, бо нам трэба было чарціць і займацца да позняй ночы...

Я не магла не паверыць прамому і чыстаму погляду маёй дачкі. Я заўсёды верыла ёй. Але ва мне інстынктыўна штосьці трывожна здрыганулася. Для таго, каб пераварыць усё гэта, патрэбны час!

Сваёй шчырай усмешкай, натуральнасцю і прастатой, з якой ён успрымаў і будні, і святы нашай сям'і, сваёй працавітасцю, сваёй чысцінёй і адкрытасцю Камен канчаткова заваяваў наш давер. Я прывыкла заўсёды ставіць на наш абедзенны стол чацвёрты прыбор.

Набліжалася другое лета іх дружбы. Настала пара чарговага адпачынку. Таня, Камен і іх сябры павінны былі ехаць з намі.

Адна мая прыяцельна, вельмі цвярозая і празорлівая жанчына, нечакана спытала ў мяне:

— Таня і Камен, вядома, спяць разам?

Мяне нібы гromам ударыла! Запінаючыся, дзівачыся ўласнай думцы, што гэта нарэшце зусім верагодна, я запырэчыла:

МАЯ ДАЧКА УСТУПАЕ У ЖЫЦЦЁ

— Як ты можаш так думаць? Ды яны ж...
— ...яшчэ дзеці—ты гэта хочаш сказаць?—засмяялася яна.—
Ды ён мужчына, а Таня—сталая дзяўчына. Супраць прыроды
не пойдзеш.

Як мне стала балюча, як мяне гэта пакрыўдзіла! Нашы ж
«дзеці» разумныя, і... між іншым, я ніколі не сумнява-
лася, што...

Да нашага ад'езду аставалася два дні. А там—сонца, мора,
месяц, рамантыка...

Таня сядзела за швейнай машынай і шыла. Я паглядзела на
яе. Сэрца маё трывожна закацілася. Мне трэба ў што б там
ні было пагаварыць з ёй так, як жанчыны гавораць паміж
сабой. А гэта здавалася мне невыказна цяжкім. З чаго пачаць?
Не ведаю, ці адчула Таня маё хваляванне, але яна сама
пачала размову:

— Ты мне хочаш нешта сказаць, мама? Што цябе ўсхва-
лявала?

— Так, дзетка!—і я пераказала словы маёй сяброўкі, не
назваўшы яе імя. Не задала простага пытання. Не змагла...
І з пакутлівым самавалоданнем выказала ёй свае думкі.

— Я ведаю, што вы з Каменам любіце адно аднаго прыго-
жа, па-сапраўднаму. Магчыма, думаеце пазней злучыць свой
лёс. Вы, маладыя, жывеце цяпер інакш, чым калісьці жылі
мы, у вас менш перашкод у некаторых адносінах. Усё жыццё
перад вамі. Шлюб—не жарт, ён не грунтуецца на мімалётных
уражаннях. Ці падумалі вы пра гэта? У маладосці робяць
шмат памылак, за якія потым дорага расплачваюцца.

На лбе ў мяне выступілі кропелькі поту. Таня сядзела спі-
ной да мяне, схіліўшыся над сукенкай, якую шыла. Ці не была
я смешная, калі гаварыла ёй пра цяжкія, пра імгненні,
калі пад напорам пачуццяў у цябе круціцца галава, і ты га-
това аддаць сябе каханаму? Ці не здавалася я сваёй дачцэ
нікчэмнай абывацелькай, калі раіла, каб яна праяўляла асця-
рожнасць, разважлівасць і волю ў такія минуты? Хоць бы

ГУМАР

12 РЭЦЭПТАЎ

ЯК ПАЗБАВІЦЦА АД МУЖА

Дапусцім, што шлюбнае жыццё вам абрыдла, вы адчуваеце
сябе як птушка ў клетцы і хочаце кінуць мужа. Што вам ра-
біць? Ніжэй вы знойдзеце ўказанні, як прымусяць яго РАЗВІ-
ТАЦЦА З ВАМІ ДОБРААХВОТНА.

Рэцэпт № 1

Прасіце грошай!
Прасіце ў мужа грошай штодня. Асабліва перад сябрамі,
знаёмымі. Раім вам нават перад зусім незнаёмымі людзьмі на-
памінаць яму, што ў вас няма прыгожых сукенак, што ён дае
вам мала грошай, што праз яго вы вымушаны лічыць кожную
капейку. Нават самы шчодры муж не сцерпіць, калі яму ўвесь
час дзяўбсці пра грошы.

Рэцэпт № 2

Румзайце!
Мужчыны не выносяць румання і слёз і наогул жанчын з
кіслым тварам. Цяпер вы ведаеце, што вам рабіць. Аднойчы
вярніцеся дадому з мігрэнню, у другі раз плачце без дай пры-
чыны (асабліва эфэктна дзейнічаюць словы «гэта ты ва ўсім
вінаваты»), у трэці — трэба пажаціцца на нервы. У чацвёрты —
ён не вытрымае.

Рэцэпт № 3

Рабіце ўсё на злосцы!
Многія жанчыны ўмеюць пры дапамозе мноства дробных не-
прыемнасцей ператвараць жыццё свайго мужа ў пекла. Калі
ваш муж прылёг адпачыць на некалькі хвілін, знарок грукайце
дзвярыма і падымайце як мага больш шуму. Калі ён збіраецца
гэліцца, замкніцеся ў ваннай на секунду раней, чым ён туды
пойдзе. З ядой можна рабіць сапраўдныя чуды. Калі муж ваш
любіць блінцы з мясам, карміце яго толькі бульбай ці рысам.
Калі ненавідзіць таматны соус, падавайце яму яго штодня ха-
ця б на працягу аднаго тыдня.

Рэцэпт № 4

Тактыка вечнага незадаволення!
Будзьце ўсім незадаволены. Калі, напрыклад, муж купіў вам
у падарунак на свята адрэз на сукенку, скажыце яму, што вам
хацелася сумку. Ну а калі ўжо ён купіў адрэз на сукенку, то
чаму на летнюю, а не на зімнюю? І чаму такога брыдкага ко-
леру? Калі мужу ўдасца атрымаць пучэўкі ў Карлавы Вары,
зрабіце выгляд, што расчараваны, бо вам хацелася паехаць
у Варну.

Рэцэпт № 5

Не звяртайце ўвагі на сваю знешнасць!
Хіба муж кіне вас, калі вы прыгожыя, жыццярэдасныя і аку-
ратныя? Таму будзьце як мага больш неахайна. Тлустыя вала-
сы, абы як намазаныя губы, стаптаныя абцасы, старамоднае
паліто, пакамечаная блузка — вось сродкі, якія памогуць вам
дабіцца свайго. Ажыццявіце гэты рэцэпт, і поспех будзе забя-
печаны.

пакуль Камен не скончыць вучыцца. А можа і не ён будзе яе
выбраннікам. Усё здараецца—людзі сыходзяцца і разыхо-
дзяцца.

Таня не перапіняла мяне. Шчокі яе палалі. Мы крадком
пазіралі адна на адну. У сваёй гутарцы я ўспомніла пра
выпадкі з нашага з яе бацькам юнацтва, пра гісторыю нашага
кахання, суправаджала кожную пароду канкрэтнымі прыкла-
дамі. Націскала на сілу сапраўднай дружбы, якая жывіць
каханне ў час шлюбу, бязмежнага даверу адзін да аднаго.
Не абышла і пытанні палавой гігіены, розных тэмпераментаў
партнёраў...

Праз тры гадзіны мне здалося, што я нарэшце сказала
усё самае галоўнае, пра што павінна даведацца Таня, перш
чым стаць жанчынай.

Час ад часу, не ў стане скрыць свайго хвалявання, дачка
наваднымі пытаннямі прымушала мяне дэталізаваць тое-сёе.
Потым ускочыла і са слязьмі на вачах абняла мяне:

— Ты... ты ў мяне залатая, мама! Мы з Каменам шмат га-
варылі пра гэта і вельмі шчаслівыя, што вы з татам так дава-
раеце нам. Было б злавачыствам злоўжываць гэтым. Мы далі
адно аднаму слова... але я яшчэ не ведаю сябе, мама, не ведаю,
чым усё гэта скончыцца. Добра, што Камен такі чысты, добры,
разумны і цвёрды. Час усё пакажа. Павер мне, я хачу закон-
чыць універсітэт і выйду замуж не раней, чым на перадапош-
нім курсе. Тады Камен ужо будзе працаваць.

Мы расцалаваліся. І гэты пацалунак быў выражэннем усяго
таго, што нас звязвала, быў выражэннем нашай вялікай
дружбы.

Камень зваліўся ў мяне з сэрца.
Я падняла той бар'ер паміж мной і дачкой, які нашы маці
лічылі непераадольным.

Л. ПЫРВАНОВА

Рэцэпт № 6

Што вы страцілі па яго віне...
Выдатны эфект даюць частыя папрокі: «Як я памылілася,
што выйшла за цябе. Чаго б я дабілася, калі б не звязала сваё
жыццё з таім. Я магла б скончыць які хочаш інстытут.
А калі б звярнула ўвагу на свой голас, стала б славутой спа-
вачкай. Сама менш — магла б зрабіць кар'еру там, дзе працую,
калі б ты не замінаў мне ва ўсім. А якія салідныя жаніхі ў мяне
былі!...»

Рэцэпт № 7

Муж у параўнанні з імі.
Гэты рэцэпт можна звязаць з папярэднім. Пад выглядам па-
прокаў раім вам напамінаць мужу пра ўсіх вашых былых па-
клоннікаў. Падкрэслівайце толькі іх добрыя якасці, якімі ваш
муж, вядомая рэч, ніколі не валодаў. Ні ў якім разе не забы-
вайце дадаваць пры гэтым, што ўсе яны былі больш здольныя
і больш забяспечаныя, чым ён.

Рэцэпт № 8

Выхоўвайце мужа ўвесь час!
Няхай ён стане для вас аб'ектам выхавання разам з вашым
дзіцем. Заўсёды паказвайце яму, як і што трэба зрабіць. Увесь
час рабіце яму заўвагі, асабліва калі вы ў гасцях. Тады яго
жаданне пазбавіцца ад вашага апекавання стане нястрымным...

Рэцэпт № 9

Сістэматычна стаўце яго ў няёмкае становішча!
Гэты рэцэпт ужываецца тады, калі вы знаходзіцеся ў кампа-
ніі. Раім вам падкрэсліваць слабыя бакі вашага мужа і аха-
рантарызаваць яго як гультая або як інтэлігента, для якога
верх умелства звязана сабе шнуркі на чаравіках. Калі вы на-
пружыце свой розум, то прыдумаеце і іншыя сродкі, якія
дазваляць вам «прыкончыць яго на месцы». Спрабуйце, аднак,
рабіць гэта элегантна, каб не нагадваць фурыю, а здавацца
ангелам, чыё жыццё—суцэльная ахвяра.

Рэцэпт № 10

Будзьце ўпартая!
Рэцэпт вельмі стары, але ў гэтым воль і заключаецца яго
асабліва каштоўнасць. Заўсёды гаварыце адваротнае таму,
што гаворыць ваш муж. Чорнае называйце белым, а белое—
чорным. Калі ў вашага мужа спакойны, падатлівы характар,
будзьце кожную хвіліну гатовы пачаць спрэчку. Не пакідайце
яго ў спакоі. Калі вы праявіце дастаткова ўпартасці, вынікі не
прымусяць доўга чакаць сябе.

Рэцэпт № 11

Зласлоўце і пляткайце!
Калі муж чакае, што вы пахваліце каго-небудзь з яго знаё-
мых, пастарайцеся не спраўдзіць яго надзей. Вы павінны злас-
ловіць пра ўсіх, з кім сустракаецеся. Не гаварыце ні пра каго
нічога добрага. І ні ў якім разе не прапускайце зручнага
выпадку расказаць мужу плётку пра тых людзей, якія яму чым-
небудзь сімпатычныя.

Рэцэпт № 12

Што рабіць, калі муж кідае вас па ўласнаму жаданню?
Дапусцім, што ў вас наогул не хапіла смеласці выканаць які-
небудзь з нашых рэцэптаў і, нягледзячы на гэта, муж збіраец-
ца расстацца з вамі. Што вам у такім разе рабіць? Не тры-
майце яго. Зрабіце выгляд, што вам гэта ўсё роўна. Наогул
лепш паскорыць расставанне, чым змяніць спакойны выраз
твару.

Але нарэшце муж кінуў вас. Вы дамагліся свайго. Ну а ця-
пер? Ці адчуваеце вы сябе шчаслівай? Ці не шкадуеце, што
справа дайшла да разводу?

А як вам быць, калі муж яшчэ вас не кінуў, і вы не хочаце,
каб ён кінуў вас?

РАБІЦЕ АДВАРОТНАЕ ТАМУ, ШТО МЫ ВАМ ПАРАІЛІ!

НЕ КУРЫЦЕ, ДЗЯЎЧАТЫ!

Статыстыка часам падносіць нам самыя нечаканыя сюрпрызы. Бываюць гэтыя сюрпрызы радасныя, прыемныя, абнадзейваючыя. А бываюць сюрпрызы і зусім іншага характару. Тое, што стала вядома за апошні час з медыцынскай статыстыкі, не можа не турбаваць нас.

Хто б, напрыклад, мог падумаць, што найбольшы працэнт хворых на рак лёгкіх сярод заўзятых курыльшчыкаў выпадае на долю маладых жанчын, прыкладна дваццаці пяці, трыццаці гадоў?

А між тым гэта так. Медыцынай устаноўлена, што нікацін асабліва згубна ўплывае на малады, яшчэ не сфармаваны жаночы арганізм, і ў першую чаргу на лёгкія. Дзяўчына, якая пачала курыць у пятнаццаці-шаснаццацігадовым узросце, праз дзесяць год захворвае на рак. Якая цяжкая расплата за свавольства, за легкадумнасць, а правільней — за глупства, за недаравальную непавагу да самой сябе!

Многія з тых, хто носіць у сваёй сумачцы побач з губной памадай пачак цыгарэт, могуць падумаць усё ж: хвароба — гэта для іншых, а мяне «няхай міне чаша гэтая». Але ў тым вось і справа, што ніхто ў гэтым не можа быць упэўнены.

Задумацца над гэтым варта было б і нашай грамадскасці, медыкам, псіхолагам, камсамолу, таварыству «Веды». Патрэбны лекцыі спецыяльна для дзяўчат, патрэбны брашуркі, патрэбны сяброўскія гутаркі з тымі, хто яшчэ не поўнасьцю захапіўся цыгарэтамі.

І, вядома, тут вялікая работа чакае сацыёлагаў. Ім трэба задацца пытаннем, чаму за апошнія гады нашы мілыя сяброўкі пацягнуліся да цыгарэты, якая не ўпрыгожвае іх і не робіць мілейшымі! Хто ў гэтым вінаваты, самі дзяўчаты або другая палавіна роду людскога, якія меры барацьбы парэкамендуюць яны з гэтым сацыяльным злом?

— Жанчына, якая не курыць, — жанчына старамодная, — сцвярджае адна катэгорыя юных курыльшчыц, — такая зараз мода, а законы моды няўмольныя. Канешне, агідна і горка ў роце, і нават моташна. І сорамна часам бывае, калі ловіш на сабе асуджальны позірк, але што зробіш, калі

хочаш, каб цябе лічылі сучаснай жанчынай. Мода патрабуе ахвяр.

Другая катэгорыя курыльшчыц выстаўляе, на іх погляд, яшчэ больш важкія довады:

— Гэта своеасаблівы пратэст, жаданне падкрэсліць сваю незалежнасць, самастойнасць, сваю поўную раўнапраўнасць з мужчынамі.

А адна маладая асоба заявіла нават:

— Мы таксама можам дазволіць сабе такую раскошу, як дрэнныя прывычкі.

Найбольш адкрытае, хоць і самае наіўнае тлумачэнне, выказвае трэцяя катэгорыя юных аматараў тытуню.

— Хлопцы зусім не звяртаюць увагі на дзяўчат, якія не кураць, з іх нават смяюцца, лічаць іх маляўкамі.

Вось, аказваецца, у чым справа. Для таго, каб здавацца дарослай, а найбольш для таго, каб зачараваць якога-небудзь бамбізу, трэба хапацца за курыца. Інакш, бачыце, ён не палюбіць. А ці думае ён, што стане з яго каханай праз дзесятак гадоў?

Такім чынам, выходзіць, што жанчына ультрасучасная, так сказаць, на ўзроўні стагоддзя, гэта жанчына з цыгарэтай у зубах.

Не, што ні кажы, а тлумачэнні курыльшчыц не вытрымліваюць ніякай крытыкі. Апрача таго, што курэнне вельмі шкоднае, яно і непрыгожае, часам вульгарнае і нічога агульнага не мае з паняццем аб добрым тоне, аб сапраўднай жаночай годнасці.

Мы бачым гэтую годнасць не ў сляпым следаванні шкоднай модзе, а ў свядомым проціпаставленні ёй. Крышку больш сілы волі і сапраўднай самастойнасці, дарагія нашы сяброўкі.

Крышку больш жаночага гонару і самапавагі. Крышку больш строгасці да саміх сябе і да сваіх сяброў. Сапраўднай павагай сярод мужчын карыстаюцца тыя жанчыны, якія не толькі не кураць самі, але забараняюць дыміць у сваёй прысутнасці каму б там ні было.

Не курыце, дзяўчаты! І адгаварыце сваіх неразумных сябровак. Пакіньце гэты занятак другой частцы роду людскога, якой ён таксама нічога не прыносіць, апрача вялікай шкоды.

[«Неделя»]

ЧАСТА бацькі пытаюцца: як рыхтаваць дзіця да школы? Ці можна вучыць яго чытаць, пісаць?

Некаторыя кажуць: навошта вучыць? Пойдзе ў школу — там навучаць. А то яшчэ навучыш не так, педагогу трэба будзе перавучаць.

Такімі довадамі некаторыя бацькі хочуць зняць з сябе клопаты ад падрыхтоўкі дзіцяці да школы. А потым настаўнік доўга «выроўнівае» клас, пераадоўвае цяжкасці, якія ўзнікаюць ужо ў першыя дні навучання, бо развіццё асобных дзяцей слабае.

Падрыхтоўка дзіцяці да школы — гэта не якоесьці асаблівае навучанне: «Вось табе, Алеська, споўнілася 5 гадоў, час і за вучобу брацца». Нельга зводзіць усю справу да таго, каб даць дзецям элементарныя веды асноў лічэння, пісьма. Задача значна шырэйшая: садзейнічаць агульнаму развіццю дзіцяці, развіццю яго мыслення, яго ўмення бачыць і чуць, супастаўляць і знаходзіць, умення адкрываць для сябе свет. Спрабаваць адразу даць дзіцяці асновы граматы і лічэння — значыць будаваць дом без падмурка.

Ужо ў маленькага чалавека складаецца свой погляд на навакольны свет — праз зносіны з дарослымі, праз гульню, праз першыя прасцейшыя працоўныя намаганні. Яно ўсё шырэй авалодвае мовай, развіваецца яго мысленне, разуменне навакольнага. Ужо тут вельмі важная роля бацькоў у кіраўніцтве ўсебаковым развіццём дзіцяці. Пастаўце яго тварам да прыроды, навучыце ўсё заўважаць, адрозніваць форму, колер, якасць рэчаў, вызначаць колькасць. Чым старэйшыя дзеці, тым больш можна ўскладняць задачы.

Узяць, напрыклад, лічэнне. Справа не ў тым, каб пазнаёміць дзіця з лічбамі, а ў тым, каб навучыць яго, для пачатку, пералічваць рэальныя прадметы, адначасова развіваючы яго назіральнасць.

Часам я пытаю ў першакласнікаў: «Колькі вокнаў у калідоры на першым паверсе? На другім?» Усміхаюцца, маўчаць. Яны проста не звярталі на гэта ўвагі.

— Многія з вас кожны дзень ходзяць у школу цераз мост, — кажу я. — Колькі прыступак у яго лесвіц, ці лічыў хто-небудзь? Ніхто не ведае. А назаўтра кожны наперабой паведамляў мне колькасць прыступак.

— Запляшчыце вочы, — прапанавала я дзецям, — і скажыце, якія хібы ёсць у нашых дзвярах?

Адказы самыя розныя. А на перапынку ўсе стоўпіліся каля дзвярэй, нібы ўпершыню іх убачылі.

Колькі ў бацькоў такіх магчымасцей для развіцця назіральнасці дзяцей ужо ў дашкольным узросце!

Вы гуляеце з дзіцем па вуліцы. Звярніце ўвагу, з якой цікаўнасцю яно пазірае на ўсё, што навокал адбываецца, здзіўляецца таму, што для нас, дарослых, здаецца зусім звычайным. Памажыце ж яму разабрацца ў сваіх уражаннях.

— Мама, чуеш, мама, глянь, гэта машына вялікая, а вунь тая, што далёка паехала, маленькая. Чаму?

— А ты паглядзі, сыноч, як машына ад'язджае ад нас. Яна становіцца ўсё меншая і меншая.

— Вось яе ўжо зусім не відаць!

Потым вы з дзіцем назіраеце, як яна вырастае на вачых вачах.

— У, вялікая якая! — гаворыць дзіця.

Так дзіця, яшчэ нічога не ведаючы пра законы перспектывы, практычна засвоіць іх.

Рэчаіснасць абрушвае на дзіця мноства ўражанняў. Тым больш важна навучыць яго вызначаць асобныя прадметы, з'явы, спецыяльна іх аналізаваць.

— Глянь, сыноч, на гэтым высокім дрэве сядзіць птушка. Прыслухайся, ты пачуеш яе голас. Прыгледзься — убачыш яе. І дзіця ўжо не адцягне ад дрэва ніякімі сіламі, пакуль яно не пачуе і не ўбачыць птушкі.

Другі раз скажыце: «Паслухай, дзетка, як лісце з ветрам размаўляе». І яно абавязкова пачуе гэту паэтычную размову і запомніць, магчыма, на ўсё жыццё.

Звярніце ўвагу дзіцяці на мудрагелістыя сілуэты летніх вясчэрніх ценяў, на казачныя ўзоры, размаляваныя марозам на шыбах вокнаў, на шэрыя хмары або празрыстыя воблачкі ў вышыні, на сіняву неба і г. д. Яно назаўсёды палюбіць прыроду і яе неапісальную прыгажосць, яно стане ў душы і ў думках сваіх мастаком.

Без фантазіі няма ні паэта, ні мастака, ні архітэктара, ні ву-

ВУЧЫЦЕ БАЧЫ

чонага. Развівайце дзіцячую фантазію. І тут асаблівае роля належыць казкам. Дзеці іх вельмі любяць. Фантастычны свет казак захоплівае іх, абуджае іх уласныя творчыя здольнасці. Яны пачынаюць самі пераказваць казкі, выдумляючы сваё, уключаючы часам і сябе ў лік іх герояў. Не спяшаюцца з вывадамі: «дзіця вучыцца хлусіць». Гэта проста палёт яго ўласных думак і пачуццяў, пашырэнне слоўнага запasu, здольнасць самастойна тварыць, ствараць штосьці сваё.

У гульнях, на прагулках, у гутарках паслядоўна пашыраюць кола разумення дзіцяці, вучыце яго параўноўваць і процістаўляць іх: высокі і нізкі, маленькі і вялікі, тоўсты і тонкі, шырокі і вузкі, далёка і блізка і г. д.

Прыцягвайце дзяцей да працы — не столькі для дапамогі сабе, колькі для іх жа карысці. Апрача развіцця спрытнасці, увагі, цярплівасці і іншых якасцей, праца адкрывае шырокія магчымасці для разумовых заняткаў. Дзяўчынцы маці даручыла праціраць лыжкі. Дала адну — тая працерла і паклала на стол. Маці спытала: колькі лыжак на стала? Дала другую, потым спытала: колькі цяпер лыжак на стала? Дзяўчынка засвойвае: адзін ды адзін — два. Адзін менш двух. Два больш аднаго. Не спяшаюцца набыць дзіцяці галаву новымі паняццямі, вывадамі. Далі адно — пачакайце, замацуйце яго, звяжыце з ранейшымі паняццямі. Потым дайце другое. Так утвараецца ўсё даўжэйшы, усё мацнейшы ланцуг ведаў, уменняў, навыкаў.

Усё, чаму дзіця навучылася, яно імкнецца так ці інакш выказаць у малюнку. Калі дзіця цягнецца да алоўка — гэта важная падзея ў яго жыцці. Вучыце яго правільна трымаць аловок, свабодна, не моцна націскаць, не праціскаць ім паперу, не круціць ва ўсе бакі.

Ад алоўка пераходзіць да пэндзля, вучыце адрозніваць і падбіраць патрэбныя колеры, схопліваць форму прадмета.

Але вось вашаму дзіцяці 5 гадоў. Мы ведаем нямаля прыкладаў, калі дзеці ў гэтым узросце ўжо ўмеюць чытаць і пісаць. Аднак не трэба спяшацца, у кожнага ўсё адбываецца па-свойму. Так ці інакш, але з 5 гадоў, без сумнення, можна пачынаць знаёміць дзіця з азбукай.

Апрача тых 128 вучняў, якія прайшлі праз мае першыя класы, не адзін дзесятак дзяцей я падрыхтавала да школы дома, даўшы ім элементарныя веды асноў граматы.

Знаёмячы дзіця з літарай, я яе малявала, падбірала да яе малюнак. Разам з дзіцем знаходзіла гэту літару ў слове, разам мы шукалі яе ў тэксце. Прапаноўвала яму напісаць алоўкам літару, давала рознакаляровыя алоўкі. Усё гэта мы пісалі ў асобным сшытку, да якога мы адносіліся беражліва, як да нейкай святыні, мылі рукі перад тым, як сесці за сшытак.

Ад асобных літар мы пераходзілі да вывучэння складаў. Тут асаблівае значэнне мае плаўнае зліццё літар, што часта з'яўляецца цяжкім для дзяцей. Калі дзіця засвоіць складанне і вымаўленне складаў, яно будзе лічыць, што ўжо чытае, і гэта амаль так і ёсць. Таму не трэба спяшацца пераходзіць ад складаў да цэлых слоў, галоўнае — вельмі добра авалодаць чытаннем складаў.

Я не збіраюся выкладаць методыку навучання грамаце. Ды і не павінна быць навучання ў строгім школьным сэнсе. Працэс гэты можа адбывацца ў дзяцей зусім па-рознаму, мудрагеліста ўплятаючыся ва ўсё дзіцячае жыццё.

Успамінаю, як я сама ў дзяцінстве вучылася чытанню. Аднойчы сястра мне сказала: «Ты даўно мяне прасіла навучыць цябе чытаць. Вось я табе падрыхтавала азбуку». Яна мне паказала тоўсты аркуш, на якім каляровымі алоўкамі была намалявана азбука, і да кожнай літары — малюнак.

Я з ахвотай узялася за навуку і неўзабаве называла ўжо шмат літар. Сястра сказала: «На сёння хопіць, а то заўтра ўсё забудзеш». Але я не хацела расставіцца з азбукай, і толькі маці ўдалося адцягнуць мяне вялікім пірагом з ягадамі, які яна спякла.

Уначы мне сніліся знаёмыя літары, яны хаваліся ў лісце яблыні, я здымала іх і клала ў кошык. Раніцой, прачнуўшыся, я спыніла погляд на качарэжцы каля печы. Хутка схопіўшы яе і паставіўшы ўверх канцом, я сказала: «Глядзі, глядзі, мама, гэта «Г». Потым схопіла кавалачак цеста і вылепіла з яго літары Ж, А і Д. Але тут маці замахала на мяне ручніком, і я пабегла ў сад. Тут я зноў пазнавала літары і на кары дрэў, і ў сухіх палачках пад нагамі, і ў многім іншым. Перада мной адкрываўся нейкі новы свет, поўны цудаў і загадак.

Пад вечар мяне паклікаў брат і сказаў: «У мяне штосьці для цябе ёсць» і паказаў зробленыя ім з пруточкаў літары. Лепшых цацак у мяне, здаецца, і не было! Брат называў літары, ставіў іх у рад. Б хацела стаць першай літарай, а А яго не пушчала, яны «пабіліся», і мы з братам весела смяяліся. Я іх раскладвала і называла, а тыя, якіх не ведала, прасіла брата назваць. Брат ахвотна мне памагаў і абавязкова кожную літару параўноўваў з нейкім прадметам: Ф — пасмачкі валасоў у мамы, Т — малаток, Х — матавіла, на якое мама матала напрадзеныя з лёну ніткі.

Дагуляла я да цёмнай ночы з гэтай азбукай, а раніцой, успомніўшы пра яе, пабегла ў сад. Але сваіх літар не знайшла, аказалася, маці па непаразуме спаліла іх у печы. Суцяшаючы мяне, брат абяцаў тут жа зрабіць лепшую азбуку.

— Якую табе першую літару рабіць?

— А, — падказваю я.

І так, дакладна не памятаю, але здаецца, што назвала ўсе літары. Брат быў вельмі задаволены і ўсім раскажваў з захапленнем пра мае поспехі. А на трэці дзень сястра на кавалку дамаканнага палатна пачала нашываць з кужэльных палосак азбуку. Я сачыла, не зводзячы вачэй, падавала шматочкі, адгадвала будучую літару. Потым сястра разрэзала палатно з літарамі, і пачалося складанне складаў і чытанне іх. На дапамогу прыходзіла і мама. Яна пакла «азбуку» з цеста на палатні, я складала склады, словы, а потым з'ядала іх.

Першай кніжачкай, якая замяніла мне буквар, была «Малыш і Жучка» — апавяданне Л. Талстога. Я чытала, перачытвала апавяданне, і так выразна засталася яно ў маёй памяці, што і зараз я яго амаль ведаю напамяць.

Але мяне захапляў буквар. Мая дзіцячая фантазія малявала яго нейкім казачным тайніком, куды нялёгка пранікнуць. Ішоў 1944 год, і дастаць буквар у тыя цяжкія ваенныя гады было справай няпростай.

Аднойчы летняй нядзеляй маці спецыяльна сабралася ў горад па буквар. Было яшчэ цёмна, калі я выйшла праводзіць маці на рынак. За веснічкамі доўга глядзела ёй услед, як яна пераходзіла дарогу, даганяючы суседак.

І пад вечар з хваляваннем я бегла насустрач маці, калі яна вярталася дадому, стомленая, з кошыкам за плячыма.

Але замест буквара яна падала мне абаранак. «Не, не, не хачу! Пакажы буквар». Мусіла спыніцца на вуліцы. Асцярожна выняла з кошыка і разгарнула ручнік: «Вось ён, буквар твой». Мы глядзелі з мамай на чысценькі, новы буквар, але дакрануцца да яго я баялася, чаму — не ведаю. Ці то заўважыла раптам, што ў мяне брудныя рукі, ці то ад хвалявання сустрэчы са скарбам, пра які я так марыла.

Успамінаючы сваё дзяцінства, я ўдзячна і сястры, і брату, і маці за іхнія ўвагу і клопаты да мяне, да таго, каб падтрымаць жывую цікавасць дзіцяці да ведаў.

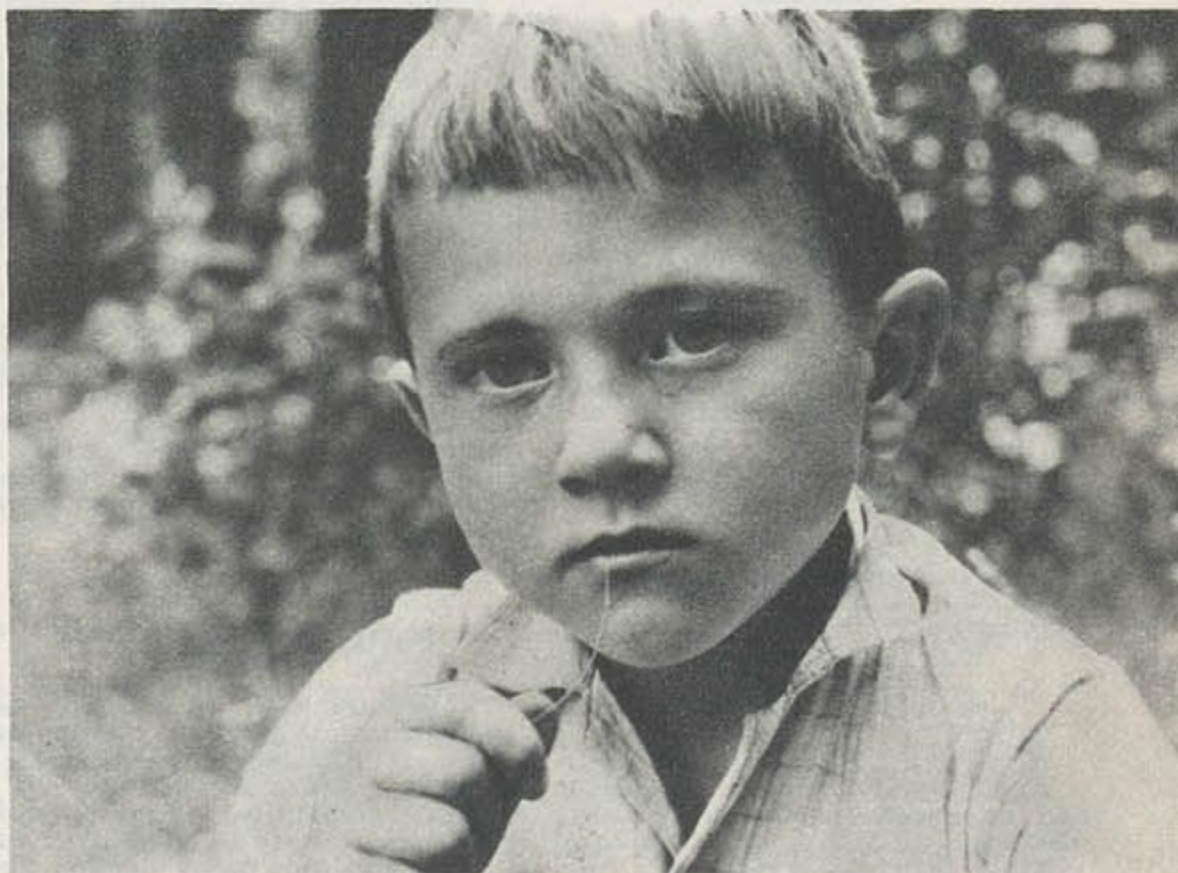
І гэта, у канчатковым выніку, самае галоўнае.

А. ЛАДУР

[«Семья и школа», № 7, 1968 г.]

У задуменні,

Фотаэцюд П. Шабалінскага.

ЧЫЦЬ, ДУМАЦЬ

КУЛІНАРЫЯ

ПАРАДЫ КУЛІНАРА-АМАТАРА

Свята! Колькі трывог і хваляванняў прыносіць яно кожнай гаспадыні! Трэба не толькі навесці чысціню і бляск у кватэры, але і прыдумаць што-небудзь смачнае, разважыць, чым і як сустракаць жаданых гасцей. Для вырашэння гэтых «задач» прапануем некаторыя рэцэпты святочнага меню.

САЛАТА „ФАНТАЗІЯ“

Абабраць і нарэзаць маленькімі брусочкамі 400 г варанай бульбы, 100 г варанай морквы, 150 г абабраных салёных агуркоў, дадаць 100 г кансерваванага зялёнага гарошку, 100 г свежых агуркоў (калі ёсць) і 2 кіславатыя яблыкі сярэдняй велічыні. Добра заліць маянэзам, змяшаць і пакласці на блюда ў выглядзе піраміды.

Для ўпрыгожвання нарэжце ромбікамі і палоскамі чырвоны кансерваваны перац, зорачкамі вараную моркву, а з крутога яйка «рамонкі». Калі ў вас ёсць кета або асытрына, то таксама нарэжце квадрацікамі і пакладзіце ля асновы піраміды, дадаўшы дзесятка маслін. Кету і асытрыну можна замяніць няглыстай вяндрлінай. Пастаўце вашу салату на белы абрус, і ўсім стане ясна, што ў доме свята.

САЛАТА З САЛЁНЫХ АБО МАРЫНАВАННЫХ ГРЫБОЎ

Любыя грыбы, салёныя або марынаваныя, парэзаць на кавалачкі, дадаць адно крутое яйка, зялёны гарошак, крыху адваранай бульбы і зялёнай цыбулі. Добра перамяшаць са смятаным соусам, упрыгожыць колцамі рэпчатой цыбулі і долькамі салёных памідораў.

Смятанны соус рыхтуецца так: у 150 г воцату, разбаўленага кіпячонай вадой, дадаюць адзін яечны жаўток і збіваюць на пары да загусцення; да астыўшай масы даліць 150 г смятаны, соль і перац па смаку. Соус можна замяніць шкляннай маянэзу.

На 500 г грыбоў: 1 яйка, 300 г зялёнага гарошку, адну цыбуліну, 50 г зялёнай цыбулі, 2—3 адвараныя бульбы.

САЛАТА „РАСОЛА“

Адвараную бульбу, салёныя або свежыя агуркі і яблыкі, абабраныя і ачышчаныя ад сарцавіны, нарэзаць кубікамі. Так-

сама нарэзаць адвараную цяляціну (або свініну, птушку), вымачанае філе селядца і яйкі. Салата запраўляецца соусам, які рыхтуецца з сумесі смятаны, гарчыцы, воцату і дробна нарэзанага зялёнага кропу і пятрушкі.

85 г селядца, 115 г цяляціны, 2 бульбы, 1 яйка, 2 агуркі і палавінка яблыка.

Для соуса: 80 г смятаны, 1 яйка, 2 чайныя лыжкі воцату, 1 чайная лыжка сухой гарчыцы, па 5 г зялёнага пятрушкі і кропу.

ЗАЛІЎНОЕ „МАЛЮТКА“

Вазьміце яйка, праз невялікую адтуліну выпусціце змесціва. У яечную шкарлупу заліце моцнае мясное жэлі і пакладзіце кавалачак вяндрліны грамаў на 15, кавалачак лімона і 3—5 шт. зялёнага гарошку. Пастаўце на холад. Калі жэлі застыне, разбіце шкарлупу і пакладзіце на блюда, упрыгожыўшы галінкамі зялёнага.

ЗАЛІЎНАЯ РЫБА

Ні адзін святочны стол не абыходзіцца без заліўной стравы. Але часта гаспадыні скардзяцца, што жэлі атрымліваецца мутнае. Давайце паспрабуем прыгатаваць.

Рыбу зварыць. Калі булён закіпіць, варыць яшчэ 3—5 минут на слабым агні, выняць рыбу і з булёна старанна зняць тлушч. У халоднай вадзе папярэдне замачыць 30—40 г жэлаціну з разліку на 1 літр булёну. Пасля таго, як жэлацін набухне, уліць яго ў кіпячы булён і старанна перамяшаць. Затым пакласці соль і зноў даць булёну закіпець, пасля чаго яго астудзіць і ўліць «адцяжку». Яна складаецца з яечнага бялку, нарэзаных сырымі морквы, цыбулі, пятрушкі, лімоннай цэдры, зялёнага агурка і халоднай вады. Збіць усё і ўліць адцяжку ў булён, пасля чаго паставіць на агонь. Як толькі сумесь закіпіць, убавіць агонь да слабага і зняць пену. Працадзіць жэлі праз сурвэтку (але не праз марлю) і астудзіць.

Кавалкі адваранай рыбы пакласці ў глыбокае блюда або талерку, упрыгожыць чырвоным перцам, лустачкамі лімона, зялёным пятрушкі, пасля чаго наліць на рыбу крыху жэлі і даць застыць. Затым заліць поўнасоў. Падаваць пажадана з хрэнам.

КАРП З КАПУСТАЙ

У ачышчаным ад лускі і вымытым карпе зрабіць разрэз на спінце даўжынёй 8—12 см і праз яго дастаць унутранасці і жабры. Начыніць карпа кіслай тушанай капустай, пакласці на бляху, наліць крыху алею і па-

ставіць у духоўку. Праз 10—15 минут перавярнуць і пячы яшчэ столькі ж.

Для фаршу капусту рыхтуюць наступным чынам. 3 капусты зліць расол, пакласці ў каструлю з 1—2 нашаткаванымі цыбулінамі, уліць 2—3 сталовыя лыжкі алею. Тушыць на малым агні.

На аднаго карпа 200—300 г кіслай капусты, 1—2 цыбуліны, 4—5 сталовых лыжак масла, крыху молатата перцу. Падаваць парэзаным на порцыі, з хрэнам.

СВІНІНА, ЗАПЕЧАННЯ У ЦЕСЦЕ

Вялікі кавалак мякаці свініны нашпігаваць кавалачкамі сала і салёнага агурка, нацерці соллю і часнаком, зварыць да гатоўнасці. Прыгатаваць прэснае цеста, падзяліць на дзве палавіны. Адну з іх тонка раскатаць і пакласці на глыбокую патэльню, змазаную тлушчам. На цеста пакласці мяса і закрыць другім лістом цеста. Усё густа абмазаць яечным жаўтком і паставіць у духоўку. Запэкаць да паяўлення залацістай скарынкі. Нарэзаць на лустачкі, пакласці на блюда, упрыгожыўшы зялёным і марынаванымі фруктамі.

ПЕЧАНЫ З ВІННЫМ СОУСАМ

Пячонку ачысціць ад плеўкі, парэзаць на вялікія кавалкі, пасыпаць чорным перцам і падсмажыць на добра нагрэтым алеі, пасаліць. Асобна падсмажыць дзве сталовыя лыжкі мукі з 3—4 лыжкамі алею і разбавіць да ўмеранай гушчынкі палавінай шклянкі чырвонага віна і гарачай вады. Па смаку дадаць соль, чорны перац і зялёнага пятрушкі. Заліць падсмажаную печаню соусам і праварыць 4—5 минут. Падаваць з кіслай капустай і салёным агурком.

РАСЦЯГІ З РЫБАЙ

Дражджавое, апарнае цеста падзяліць на кавалачкі, надаўшы ім форму шарыкаў, праз 5 минут раскатаць круглыя праснакі, пакласці на сярэдзіну кожнага фарш і краі злучыць так, каб сярэдзіна піражка засталася адкрытай. Пакласці на бляху, змазаную маслам, даць падсыць, змазаць яйкам. Выпякаць пры тэмпературы 220—240 градусаў.

Для фаршу — філе свежай рыбы злёгку абсмажыць на блясе ў духоўцы або ў сатэйніку на пліце 15—20 минут, булён зліць і на ім прыгатаваць белы соус. Падрыхтаваную рыбу вельмі дробна пасячы нажом, дадаць адвараны рыс, белы соус, зялёнага пятрушкі, перац, соль і добра перамяшаць.

Для соуса злёгку абсмажыць дробна нарэзаную цыбулю і пшанічную муку ў алеі, развесці булёнам і, памешваючы, варыць 20—30 минут да гушчынкі смятаны.

У адтуліны гатовых расцягаў пакласці па кавалачку вяндрлінай або адваранай рыбы.

На 30 расцягаў: 1 кг мукі, 35—50 г цукру, 50 г сметанковага масла, 4—5 яек, 300 г ма- лака, соль па смаку.

Для фаршу: 350 г рыбы, 60 г рысу, 40 г цыбулі, 30 г масла, 15 г мукі, перац, соль, зялёна- ва — па смаку.

ТРУБАЧКІ З ВЯНДЛІНЫ

Палавіну ўзятай вяндрліны нарэзаць на акуратныя кавалачкі, астатнюю прапусціць праз мясарубку з дробнай рашоткай, дадаць масла, дробна пацёрты сыр, смятанку і добра расцерці драўлянай лыжкай. Пакласці на кожны кавалачак вяндрліны валік начынікі, згарнуць трубочкамі, пакласці на блюда і ўпрыгожыць галінкамі зялёнага, лустачкамі лімона. Для разнастайнасці можна вяндрліну згарнуць кулёчкамі.

На 600 г няглыстай вяндрліны — 100 г сыру, 5—6 ст. лыжак смятаны або смятанкі, 100 г сметанковага масла.

РУЛЕТ ПА-СІБІРСКУ

Выразка ялавічыны або свініны нарэзаецца тонкім пластам (1—2 см), адбіваецца, націраецца часнаком. На філе кладуцца тонкія кавалачкі сала, а на яго намазваецца свіны фарш. Для фаршу свініна прапускаецца 2—3 разы праз мясарубку, дадаецца соль, перац, малако. Зверху фаршу пакласці некалькі кавалачкаў крутога яйка. Выразку згарнуць рулетам, перавязаць тоўстай ніткай і варыць у вадзе або булёне паўтары гадзіны. Пакласці пад прэс (пад дошку з цяжкой каструляй). Астыўшы рулет парэзаць на кавалачкі, упрыгожыць шап- камі грыбоў, кружочкамі салёных агуркоў, зялёным.

ГУСЬ ПА-НЯМЕЦКУ

Тушку падрыхтаванай гусі нацерці соллю, сухім чаборам і начыніць.

Начынка: 750 г абабраных яблыкаў парэзаць на кубікі і змяшаць са 100 г размякчанага чарнасліва без костачак. Усё гэта перасыпаць сталовай лыжкай цукру і адной сталавай лыжкай молатых чорных сухароў.

Гусь зашыць, пакласці груднай у жароўню, наліць 0,5 л кіпелі і паставіць у добра нагрэтую духоўку. Праз 30—45 минут павярнуць гусь, паліваючы соусам з жароўні. Паварочваць, пануль уся тушка не падсмажыцца. Перад падачай на стол упрыгожыць марынаванымі слівамі, мочанымі брусніцамі і кавалачкамі салёнага агурка.

ЯБЛЫЧНАЯ СУМЕСЬ З ХРЭНАМ

Нашы чэхаславацкія сябры прапануюць прыправу да мясных і рыбных страў: 2 яблыкі, 2 невялікія буракі, 2 шт. гваздзікі, 2 морквіны, 150 г цёртага хрэну, соль, цукар, воцат. Яблыкі, буракі і моркву зварыць паасобку. Яблыкі, звараныя з цукрам і гваздзікай, працерці. Буракі і моркву дробна нарэзаць і змяшаць з хрэнам, соллю, воцатам і яблыкамі.

Ну і, вядома, завяршэннем любога святочнага стала з'яўляецца дэсерт. На дэсерт добра падаць торт або салодкі пірог.

ТОРТ „РЫЖСКІ“

270 г маргарыну (масла) расцерці з 270 г цукру, пакуль не атрымаецца густая аднародная маса, 4 яйкі расцерці асобна, змяшаць з маслам і зноў расцерці. Дадаць цэдру з аднаго лімона, $\frac{1}{4}$ чайнай лыжкі соды змяшаць з 270 г мукі і паступова высыпаць у масла, добра вымешваючы. Цеста павінна быць густое (у форму выкладваць лыжкай). З яго спячы 4 каржы ў бляхах або на патэльні, змазаных маслам і пасыпаных сучарами. Пасля астывання каржой ніжні змазаць крэмам, другі варэннем (лепш са сліў), трэці зноў крэмам. Затым увесць торт абмазаць крэмам, густа пасыпаць крошкай з гэтага ж цеста, змешанага з цукровай пудрай. Упрыгожыць фруктамі з варэння і кавалачкамі мармеладу.

Прыгатаванне крэму: 1 яйка расцерці з 2 ст. лыжкамі цукру, змяшаць з 250 г свежай смятаны, дадаўшы $\frac{1}{4}$ чайнай лыжкі крухмалу. Паставіць у гарачую ваду і грэць, памешваючы, 15 минут. Астудзіць, дадаць адзін парашок ваніліну.

ПІРОГ „ПРЫВІТАННЕ“

Муку з маслам перамяшаць да гушчынкі замаскі. У смятану дадаць 20 г цукру, дрожджы і соль. Усё перамяшаць і даць цесту падысці. Бялкі аддзяліць ад жаўткоў, паставіць на холад, а жаўткі расцерці і ўліць у цеста. Цеста раскатаць пластам таўшчынёй 1,5–2 см і паставіць у духоўку. Выпякаць прыкладна 25 минут, каб цеста стала залацістага колеру. Выняць з

духоўкі і даць астыць. За гэты час падрыхтуць арэхі, іх трэба абсмажыць і здрабніць. Пласт намазаць варэннем і пасыпаць арэхамі. Бялок збіць на холадзе да моцнай снежнай пены, дадаючы паўтары шклянкі цукру ў тры прыёмы. Атрыманай пенай намазаць пірог паверх арэхаў і зноў паставіць у духоўку, пакуль бялок не стане залаціста-карычневаты. Пірог выняць і астудзіць, з папяровай трубочкі нанесці «сетку» з варэння.

Мукі — 500 г, цукру — 300 г, сметановага масла — 250 г, смятаны — 150 г, арэхаў — 100 г, дрожджаў — 20 г, 6 яек, шклянкі ніславатага варэння, $\frac{1}{2}$ чайнай лыжкі солі, крыху ваніліну.

ЖУРАВІННЫ КВАС

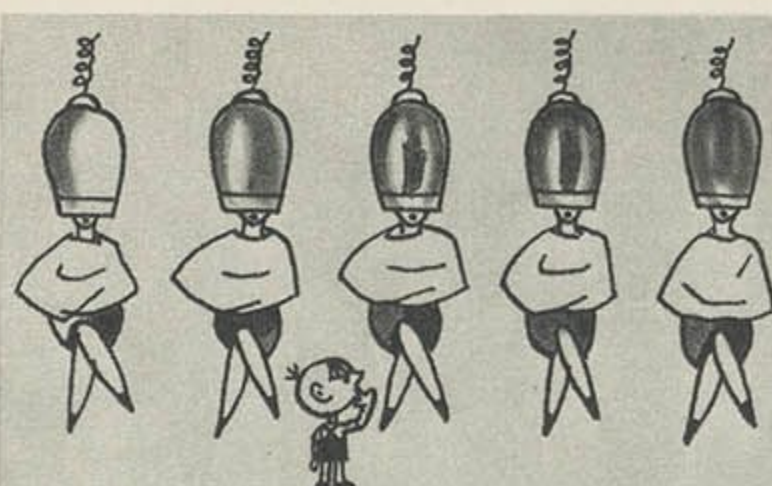

Расціснуць 400 г журавін, заліць 3 л вады, закіпяціць і працадзіць. Дадаць 350–400 г цукру, зноў закіпяціць і астудзіць да тэмпературы сырадою. У ім распусціць 20 г дрожджаў, даць пастаяць суткі. Разліць па бутэльках, паклаўшы ў кожную па некалькі разынак, добра закупорыць і паставіць у халоднае месца. Праз 2–3 дні квас гатовы. Падаваць да мясных і рыбных страў.

КРУШОН „СВЯТОЧНЫ“

Змяшаць 0,5 л беллага партвейну з такой жа порцыяй чырвонага віна, з двума сталовымі лыжкамі соку лімона, дадаць па смаку цунар і 2 шт. расцёртай гваздзікі. Разліць у бакалы або фужэры. У кожны з іх пакласці дольку апельсіна, кансерваваныя ягады (або з варэння) і кавалачкі харчовага лёду. Падаваць да торта або пірага.

Ю. ПАНАМАРЭНКА

— А дзе ж мама?
Малюнак
Т. Маркоў-
кінай.

— Ты, здаецца, ха-
цеў купіць новы
насцю? Я не су-
праць...
Малюнак
Е. Шабель-
ніка.

— Пачкай секун-
дачку, я толькі ад-
лупіць гэтага пар-
шыўца.

Права на схові-
шча.
Малюнак
Ганны
Вашвары.

ДЛЯ ВАС, ЖАНЧЫНЫ

ВЫДАЕЦЦА У РЭСПУБЛІЦЫ ЧАСОПІС «РАБОТНИЦА І СЯ-
ЛЯНКА»

Часопіс разлічаны на шырокае кола чытачоў. На яго старонках друкуюцца нарысы аб перадавых жанчынах рэспублікі, артыкулы аб міжнародным жаночым руху, змяшчаюцца апавяданні, вершы, песні, заўсбды — старонка для дзяцей, парады ўрача, педагога, кулінара, моды сезона.

Да кожнага нумара прыкладаецца бясплатны дадатак з выкрайкамі ў натуральную велічыню, з парадкамі па вязанню, вышыўцы, касметыцы.

ДАРАГІЯ ЖАНЧЫНЫ!

ВЫПІСВАЙЦЕ І ЧЫТАЙЦЕ ЧАСОПІС «РАБОТНИЦА І СЯ-
ЛЯНКА».

Падпісная цана 1 рубель 80 капеек на год, 90 капеек на 6 месяцаў, 15 капеек на 1 месяц.

Рэдкалегія.

На першай старонцы вокладкі — Калгасніца Валя Ганчар з сельгасарцелі «Чырвоны пуцілавец» Салігорскага раёна.
Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 11523. Здадзена ў набор 30/VIII-68 г. Падпісана да друку
18/IX-68 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90 $\frac{1}{4}$. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі
і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 279 801 экз. Зак. 1138.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

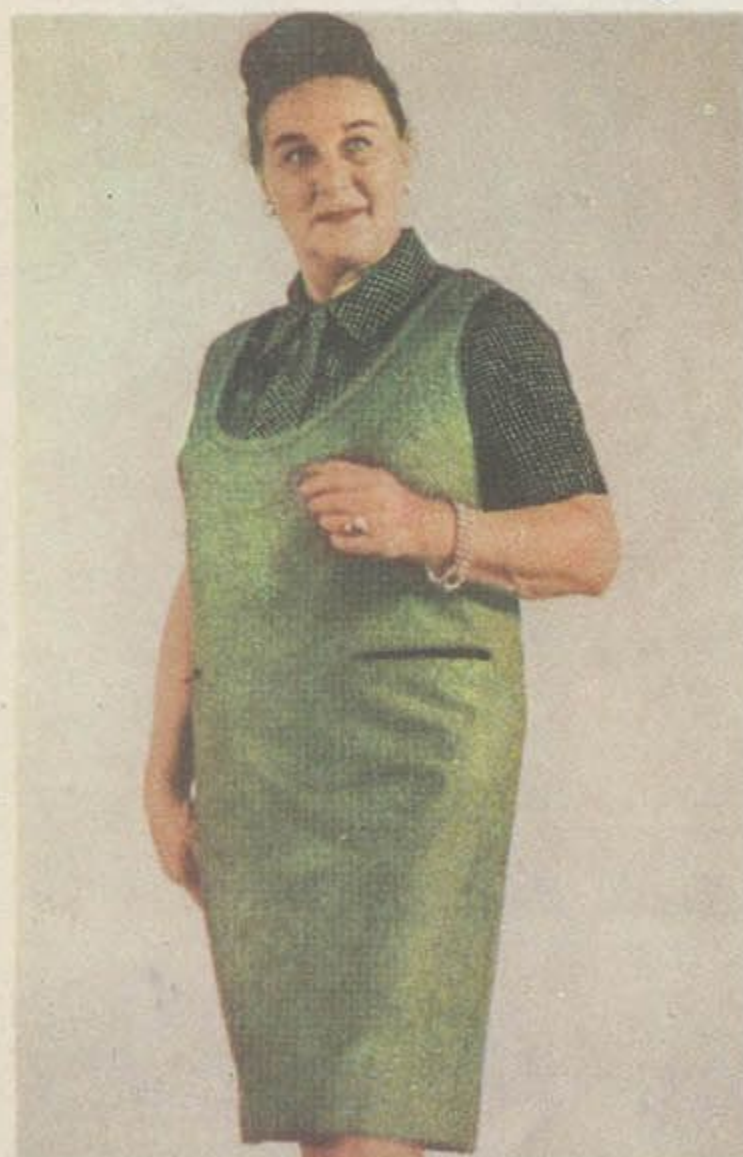
1 2

3 4

5 6

9

7 8

Цена 15 кап.

74995